

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG'LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI
ABU ALI IBN SINO NOMIDAGI BUXORO DAVLAT TIBBIYOT
INSTITUTI

PEDIATRIYADA
QO'LLANILADIGAN AMALIY
KO'NIKMALAR BAJARILISH
KETMA-KETLIGI

Tibbiyot oliygohlari pediatriya, davolash va tibbiy pedagogika
fakulteti talabalari uchuno`quv qo`llanma

BUXORO – 2019

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI
PEDIATRIYA KAFEDRASI**

**NAVROZOVA SHAKAR ISTAMOVNA,
SHARIPOVA LATIFA HAKIMOVNA,
ORZIYEVA MOHICHEHRA SAYIDMURODOVNA**

**PEDIATRIYADA QO'LLANILADIGAN
AMALIY KO'NIKMALAR BAJARILISH
KETMA-KETLIGI**

Ta'lim sohasi:	510000- Sog'liqni saqlash
Ta'limyo'nalishi:	5510100- Davolash ishi;
	5111000- Kasbiy talim (5510100- Davolash ishi)
	5510200 - Pediatriya ishi
	5510700- Oliy hamshiralik ishi

BUXORO – 2019

Ishlab chiqqan asosiy muassasa: Buxoro Davlat tibbiyot instituti Pediatriya kafedrası

Tuzuvchilar:

Navro`zova Sh.I. - BuxDTI pediatriya kafedrası mudiri, t.f.d., professor

Sharipova L.X. - BuxDTI pediatriya kafedrası o`qituvchisi

Orzieva M.S.- BuxDTI pediatriya kafedrası o`qituvchisi

Taqrizchilar:

Shamsiev F.S. - Toshkent Vrachlar malakasini oshirish instituti pediatriya kafedrası mudiri, professor

Xolmatova B.T. - Toshkent tibbiyot Akademiyasi bolalar kasalliklari kafedrası mudiri, professor

MUNDARIJA

Kirish.....	10
I – bo`lim. Bolani fizikal tekshirishning umumiy tamoyillari.....	11
II – bo`lim.</b> Amaliy ko`nikmalar ro`yxati.....	22
III – bo`lim.</b> Obektiv tekshirish va amaliy ko`nikmalar algoritmi.....	33
3.1.Jismoniy rivojlanishni tekshirish.....	33
3.2 .Asab ruhiy rivojlanishini tekshirish.....	47
3.3 .Nerv sistemasini tekshirish.....	59
3.4 .Teri va uning ortiqlarini tekshirish.....	68
3.5 .Teri osti yog`qavatini tekshirish.....	81
3.6. Suyak-bo`g`im tizimini tekshirish.....	87
3.7 .Mushak tizimini tekshirish.....	106
3.8 .Nafas tizimini tekshirish.....	115
3.9 .Yurak qon tomir tizimini tekshirish.....	129
3.10.Hazm tizimini tekshirish.....	144
3.11.Qon yaratish tizimini tekshirish.....	157
3.12. Siydik ajratish tizimini tekshirish.....	169
3.13. Endokrin tizimini tekshirish.....	176
VI – bo`lim. Ilovalar.....	182
V – bo`lim.</b> Bolalarni ovqatlantirish bo`yicha tavsiyalar.....	200
Foydalanilgan adabiyotlar.....	207

СОДЕРЖАНИЕ

Введение.....	10
Раздел I. Общие принципы физикального обследования ребенка	11
Раздел II.Перечень практических навыков.....	22
Раздел III. Алгоритмы практических навыков и объективного исследования.....	33
3.1. Исследование физического развития.....	33
3.2 .Исследование нервно психического развития.....	47
3.3. Исследование нервной системы.....	59
3.4. Исследование кожи и её придатков.....	68
3.5. Исследование подкожно-жировой основы.....	81
3.6.Исследование костно-суставной системы.....	87
3.7. Исследование мышечной системы.....	106
3.8. Исследование дыхательной системы.....	115
3.9.Исследование сердечно-сосудистой системы.....	129
3.10. Исследование пищеварительной системы.....	144
3.11. Исследование системы крови.....	157
3.12.Исследование мочевыделительной системы.....	169
3.13. Исследование эндокринной системы.....	176
Раздел VI.Приложение.....	182
Раздел V. Рекомендации по питанию детей.....	200
Литература.....	207

CONTENT

Introduction.....	10
Section I. General principles of physical examination of the child.....	11
Section II. List of practical skills.....	22
Section III. Algorithms of practical skills and objective research.....	33
3.1. Study of physical development.....	33
3.2. The study of the nervous and psychic development.....	47
3.3. The study of the nervous system.....	59
3.4. Examination of the skin and its appendages.....	68
3.5. Study of a hypodermically-fatty basis.....	81
3.6. The study of the osteoarticular system.....	87
3.7. The study of the muscular system.....	106
3.8. Examination of the respiratory system.....	115
3.9. Study of the cardiovascular system.....	129
3.10. Examination of the digestive system.....	144
3.11. Study of the blood system.....	157
3.12. Examination of the urinary system.....	169
3.13. Study of the endocrine system.....	176
Section VI. Application.....	182
Section V. Recommendations for children`s nutrition.....	200
Literature.....	207

ANNOTATSIYA

Ushbu o'quv qo'llanma tibbiyot oliygohlari pediatriya, davolash va tibbiy pedagogika fakulteti talabalari uchun "Bolalar kasalliklari propedevtikasi", "Bolalar kasalliklari" va "Pediatriya" fanlari uchun O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining 201__ yil "___" _____ dagi "___" – sonli buyrug'ining ___-ilovasi bilan fan dasturi ro'yxati tasdiqlangan, Sog'liqni saqlash vazirligining Tibbiyot ta'lim muassasalararo Muvofiqlashtiruvchi uslubiy Kengashining 201__ yil "___" _____ dagi "___" – sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.

O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining Tibbiyot ta'lim muassasalararo ishchi guruh a'zolari tomonidan ishlab chiqilgan Pediatriya fan dasturiga asosan tayyorlandi .

Qo'llanma 3 ta qismdan iborat: Bolalar nafas tizimi anatomo – fiziologik xususiyatlari qismi, nafas tizimini tekshirish usullari va xususiy patologiya qismi.

Qo'llanma bolalar nafas tizimining anatomo – fiziologik xususiyatlari, ularni tekshirish usullari, kasalliklar semiotikasi Rossiya Federatsiyasi I.M.Sechenov nomidagi Moskva tibbiyot Akademiyasi bolalar kasalliklari kafedrasini mudiri N.A.Geppe boshchiligida tayyorlangan "Bolalar kasalliklari propedevtikasi" darsligidan va xususiy qismi boshqa adabiyotlardan foydalanilgan holda tayyorlandi.

O'quv qo'llanmada rangli ilyustratsiyalar, jadvallar yordamida bolalarni tekshirish, ulardagi kasalliklarni sxematik tarzda tushuntirishga harakat qilingan.

O'quv qo'llanmadan tibbiyot institutlari davolash, tibbiy pedagogika va pediatriya fakulteti talabalari, klinik ordinatorlar va magistrlar foydalanishi mumkin.

АННОТАЦИЯ

Данное учебное пособие разработано для студентов лечебного, медико – педагогического и педиатрического факультетов медицинских институтов на основании типовой программы разработанной Координационным Советом Министерства Здравоохранения Республики Узбекистана от 2018 года _____ - _____ № _____. По предметам “Пропедевтика детских болезней”, “Детские болезни”, “Педиатрия”.

Данное пособие ставит перед собой цель облегчить и одновременно повысить эффективность усвоения студентами навыков и умений объективного исследования органов, систем детского организма в целом для своевременного выявления симптомов их нарушения.

Учебное пособие состоит из основных 3 частей: общие принципы физикального обследования ребенка, перечень практических навыков, алгоритм практических навыков. В главе алгоритма практических навыков досконально изложены этапы обследования физического развития, исследования кожи, всех внутренних органов детей, а также приведены примеры изменений у детей различного возраста.

Учебное пособие оформлено цветными иллюстрациями и схемами.

Использование алгоритмов практических навыков позволяет дисциплинировать клиническое мышление, способствует развитию его отдельных элементов, воспитывает врачебную наблюдательность, внимание, улучшает качество изучения студентами необходимого объема знаний.

При создании учебного пособия авторами использованы современные средства представления визуального материала, включающие схемы, рисунки, фотографии, что определяет высокую эффективность учебника в качестве пособия для самоподготовки. Учебное пособие предназначается для студентов лечебных и медикопрофилактических факультетов медицинских вузов, интернов и ординаторов.

ABSTRACT

This textbook is designed for students of medical, medical – pedagogical and pediatric faculties of medical institutions on the basis of a model program developed by the coordination Council of the Ministry of Health of the Republic of Uzbekistan from 2018_____ - _____ № _____. For the following subjects: “Propedeutics of children`s diseases”, “Pediatric diseases”, “Pediatrics”.

This manual aims to facilitate and at the same time improve the efficiency of students` learning skills and abilities of objective study of organs, the system of the child`s body as a whole for the timely detection of symptoms of their disorders.

The manual consists of 3 main parts: General principles of physical examination of the child, a list of practical skills, algorithm of practical skills.

The Chapter of the algorithm of practical skills thoroughly describes the stages of examination of physical development, skin examination, all internal organs of children, as well as examples of changes in children of different ages.

The tutorial is decorated with color illustrations and diagrams.

The use of algorithms of practical skills allows to disciplined clinical reasoning, contributes to the development of its individual elements, educates medical observation, attention, improves the quality of studying of students required amount of knowledge.

When creating a textbook, the authors used modern means of presenting visual material, including diagrams, drawings, photographs, which determines the high efficiency of the textbook as a tool for self-study.

The textbook is intended for students of medical and preventive medical faculties of medical universities, interns and residents.

KIRISH

Vrachga eng qimmatbaho narsa ishonib topshiriladi - hayot va salomatlik. Bu holat bo'lg'usi hakimlardan, mutaxassislardan kasbiy layoqatni, amaliy faoliyatni shakllantirishda odamlarning sog'ligini yaxshilash uchun katta mas'uliyatni talab qiladi. Ayniqsa bunda pediatriklarga o'ta yuqori mas'uliyat yuklangan, ya'ni millat kelajagining salomatligini himoya qilish.

Keyingi yillarda vrachlar bilimiga va bo'lg'usi mutaxassislarga bo'lgan talablar yanada oshdi. Talabalar o'qitish sifatini yaxshilash uchun, ularning amaliy faoliyatida nazariy bilimlarini tatbiq qila olishi uchun yangi ta'lim texnologiyalarini jalb qilish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda.

Ushbu o'quv qo'llanma talabalar bilimini sifatini oshirishda bolalar organizmini tekshirish jarayonida ularda kamchiliklar, kasalliklarni aniqlashda ob'ektiv usullardan foydalanishga ko'maklashadi.

Qo'llanmada tasvirlangan amaliy ko'nikmalar ketma – ketligi talabalarning klinik mushohadasini oshirish, diqqatini jalb qilish, hakim sifatida kuzatuvchanligini shakllantirish, olingan bilimlardan samarali foydalanishiga yordam beradi.

O'quv qo'llanmadan tibbiyot institutlari davolash, tibbiy pedagogika va pediatriya fakulteti talabalari, klinik ordinatorlar va magistrklar foydalanishi mumkin.

***I bo`lim.* BOLANIFIZIKAL TEKSHIRISHNING UMUMIY TAMOIYILLARI**

TEKSHIRISH O`TKAZISH SHARTLARI

1. O`tkaziladigan joygabo`lgantalablar:

- yelvizakdanholi bo`lishi kerak;
- xona temperaturasi Selsiy bo`yicha 18-20 gradusdan past bo`lmasligi kerak;
- yorug` (tabiiy yoki yetarlicha sun`iyyoritilgan);
- yorug`lik manbai: to`g`rivaqo`shimcha bo`lishi kerak;
- bo`lishi mumkin bo`lgan tashqishovqinlardan izolyasiya qilinishi kerak.

2. Material bilantadan olinishi:

- stetoskop (stetofonendoskop);
- sfigmomanometr;
- santimetr lila;
- tozashpatel;
- termometr.

3. Shifokorgabo`lgantalablar:

- toza xalat va qalpoq;
- maska (niqob);
- qo`llar iliq, quruq, toza bo`lishi kerak;
- tirnoqlar kalta olingan bo`lishi lozim;
- qo`l terisi tirilish va yiringli jarohlardan holini bo`lishi kerak.

PEDIATRIYADA TEKSHIRISHNING XUSUSIYATLARI

1. Bolaniko`zdan kechirish onavabolabilan suhbat vaqtida boshlanadi.

2. Kichkinabolalartoshakdayokionasining qo`lidako`zdan kechiriladi, unitaxminantoliqechintirish zarur.

3. Agar bolalaxlagan bo`lsa – uyqu vaqtida ko`zdan kechiriladi:

- yurak qisqarishlar soni (YUQS) nafas soni (NS) sanaladi;
- teri baholanadi;
- qorinbo`shlig`ia`zolariehtiyotlik bilan palpatsiyalanadi;
- yurak va o`pkani auskultatsiya qilish mumkin.

4. Ko`zdan kechirishga agar

bolatoshqinlik qilsa uni gapirib yoki o`yinchoqlar bilan chalg`itishga harakat qilinadi.

5. Bolaniko`zdan kechirayotganda o`yinli harakatlardan foydalaniladi.

6. Ayrim hollarda qat`iyan behdan foydalaniladi.

7.

Bolaniko`zdankechirishotaonasidanyolg`izbajarilganima`qul.O`smirlarniko`z dankechirishotaonasidanyolg`izo`tkazilganimaqsadgamuvofiqchunkibolanima ustaqilliginitasdiqlaydi.

8.

Og`izhalqumvatananingog`riqlisohasiniko`zdankechirishnikeyingaoldirishke rak,bubolaningmanfiyreaksiyasigaolibkeladivakeyingitekshirishlargaxalaqitb eradi.

9. Ertayoshdagibolalarstandartsxemabo`yichaemas,
balkibolaningahvolivakayfiyatigaqarabtekshirilishikerak.

TEKSHIRISHNING UMUMIY QOIDALARI

I.Vertikalholatdatekshirish:

- 1 bosqich Vrachbolaningoldidao`tiradiyokituradi.
Bolabeligachayechnibvrachgayuzmayuzturadi.
Yuzqo`llarvatananingoldingiqismiko`zdankechiriladi
- 2 bosqich Bemorningorqasiko`zdankechiriladi
- 3 bosqich Bemorningoyoqlariko`zdankechiriladi

II. Gorizontalholatdako`zdankechirish:

- 1 Vrachbolaningo`ngtomonidayuziniungaqaratganholdao`tiradi.
- bosqic Shifokorningstulo`rindig`ibemorningto`shakibilanbirxilbalandlikdabo`lish
- h ikerak
- 2 To`shakdabemorningholati:
- bosqic – qo`llariko`krakustidayokitanabo`ylabjoylashishikerak
- h – oyoqlarison-chanoqvatzabog`imlaridanyarimbukilgan bo`lishi
kerak
- oyoqkaftihamdaposhnato`shakgataqalibturishikerak
- 3 Zarurbo`lgandabemorbolaniquyidagiholatlardako`rishmumkin:
- bosqic – o`ngtomondan
- h – chaptomondan
- qorinda
- tizza-tirsakholatida

TEKSHIRISHSXEMASI

1. Ko`zdankechirish (umumiyvamahalliy).
2. Jismoniyvapsixomotorrivojlanishnibaholash.

3. Organvasistemalarbo'yichatekshirish (ko'zdankechirishpalpatsiya, perkussiyavaauskultatsiya).

KO'ZDAN KECHIRISH

KO'ZDAN KECHIRISHNING MAQSADI

1. Umumiy ko'zdan kechirish (umumiy ahamiyatdagi sezilarli simptomlar yoki sindromlarni aniqlash):

- es-xushiahvoli (IVbo'limgaqarang);
- bemorholati (IVbo'limgaqarang);
- tanatuzulishi, konstitutsiyatipi (IVbo'limgaqarang);
- semizlik.

2. Lokalko'zdankechirish (patologiksimptomlar,sindromlar, disembriogenezzstigmalarinianiqlash):

- terivauninghosilalari;
- bosh;
- yuz;
- bo'yin;
- tanagavda;
- oyoqvaqo'llar.

Gavdaniko'zdankechirishvertikalholatda, qorinni – vertikalvagorizontalholatda, hartomonlama, to'g'ridan-

to'g'rivyantomondanyorug'likbilanta'minlangandaamalgaoshiriladi. Buorqali:

- mushaklarningrel'efivakonturito'g'risida ma'lumot olish;
- nafasharakatlarinibaholash;
- pulsatsiyamavjudligini, peristaltikto'lqinlarnianiqlash;
- patologikbelgilarnianiqlashmumkin.

PALPATSIYA

PALPATSIYANINGUMUMIYSHARTLARI

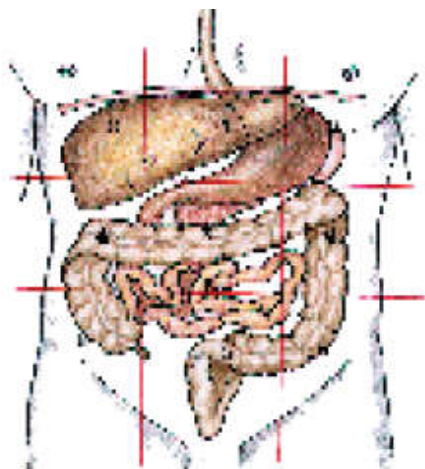
1. Biryokiikkiqo'ldao'tkaziladi.
2. Qo'l barmoqlarito'liqochilgan bo'lib,tekshirilayotgansohayuzasidajoylashtiriladi.
3. Barmoqmushaklaribo'shashgan holatda bo'ladi.
4. Qo'l barmoqlariharakatiyengilsilliqohistabo'lishikerak.
5. Palpatsiyatopografikanatomiyaasoslangan holdao'tkaziladi (1-rasm).
6. Ayrimorganvatizimlarnipalpatsiyaqilishninganiqketma-ketligigarioyaqiling.
7. Palpatsiyaningturlimetodlaridanfoydalaning.

Yuzaki palpatsiya	– silabqo'yish
	– sirpanish
	– yengilbosish
	– teriburmalarivateriostiyog` qavati baholanadi
Chuqur palpatsiya	– <i>Bimanual</i> (yuqorigavapastgatushuvchiichak, buyraklar, taloq, jigartekshiriladi)
	– <i>Silkitib</i> (turtkisimon) (bo`shliqlardaerkinsuyuqlikmavjudliginianiqlash)
	– <i>Teshibo`tuvchi</i> (og`riqlinuqtanianiqlash, asosanqorinbo`shlig`idagi)

Bimanualpalpatsiya – bumaxsus tekshirish usuli bo`lib,ikki qo`l bilan tekshiriladi, bunda birqo`ltekshirilayotgansohayokiorgannima`lum holatda ushlab turib, qarama qarshi palpatsiyalovchiqo`ltomongabosiladi.

Silkitib(turtkisimon) palpatsiya – buchuqurpalpasiyaningbirturi bo`lib, bo`shliqlardaerkinsuyuqlikmavjudliginianiqlashuchunfoydalaniladi.

**Teshibo`tuvchipalpatsiya** – buchuqurpalpatsiyaningbirturi bo`lib, biryoki 2-3 barmoq (katta, o`rta yoki ko`rsatgich) uchlarini belgilangan tana sohasiga vertikalqo`yilgan holatda sekinastabosish.

1- rasm.**Qorin sohalari:**

1 – *epigastral soha;*

2 – *o`ng va chap qovurg`alar osti sohasi;*

3 – *kindik sohasi;*

4 – *o`ng va chap yonbosh sohasi;*

5 – *qov usti sohasi;*

6 – *o`ng va chap chov sohasi.*

PALPATSIYANING UMUMIY QOIDALARI

1. Palpatsiya vaqtida bolaning holati qulay, mushaklar maksimal holda bo'shashgan bo'lishi lozim.
2. Talabaning holati qulay, bemorning o'ng tomonida bo'lib, palpatsiya vaqtida erkin harakatlana olishi kerak.
3. Palpator harakatlari engil va yumshoq bo'lishi kerak, nafas ritmi g'amos va og'riqcha qirmasligi kerak.
4. Palpatsiya qilinganda dastlab sog'lom tomondan boshlanib, keyin kasal tomondan o'tiladi.
5. Palpatsiya qilinganda doim bolaning simmetrik tanasohalarini taqqoslash zarur.

PALPATSIYANING MAQSADI

Organ yoki hosilaning xususiyatlarini aniqlash uchun:

- lokalizatsiyasi;
- o'lchami;
- shakli;
- yuzasining xarakteri;
- zichligi (konsistensiya);
- harakatchanligi;
- atrof organ va to'qimalar bilan o'zaro munosabati;
- og'riqliligi;
- mushaklarining zo'riqishi;
- terining mahalliy temperaturasi;

PERKUSSIYA

PERKUSSIYANING UMUMIY QOIDALARI

Barmoqlar ni bevosita perkussiyasining uchta usul i vabilvosita perkussiyaning ikkita usul i qo'llaniladi.

Bemor holati:

- bolao'tirganyokitikturgan holatda;
- bola og'irahvoldabo'lgantaqdirda gorizont al holatdabo'lishi mumkin;
- bir yoshgacha bolaperkussiyasivaqtida u orqasiga qornigayok ionasining qo'ligayotishim mumkin;
- chaqaloqniperkussiya qilganda vrachchapqo'likaf tigiabolaniushlab turadi.

Barmoqlibevositaperkussiyausullari

1. Tanayuzasigao`ngqo`lko`rsatgichyokio`rtabarmog`ioxirgiuchibosiladi (F.G. Yanovskiyusuli).

2.

Tanayuzasigao`ngqo`lko`rsatgichyokio`rtabarmog`iningoxirgiuchibosiladi, uchinchibarmoqesa tana sirtidansiljibbiroz kuch bilan bosish orqali amalga oshiriladi (V.P. Obrazsovusuli).

Ushbu usul avvalgi usul bilan solishtirganda `sirni biroz oshirib beradi, shuningdek diagnostikaniqlik kuch kattaa hamiyatga ega bo`lgan zarbata `sirni ko`paytirishga imkon beradi.

3. Taktil perkussiya (V. Ebshteynusuli)
tovushalomatiga emas balki teginish hissiyotiga asoslangan.
Perkussiyao`rtayokiko`rsatgich barmoq oxirgi uch orqali amalga oshiriladi.
Ammo zarba qisqasiyrak emas oddiy perkussiyadabo`lganikabi sekin bosuvchi vasirg`al uvchibo`lishi kerak.

Barmoq perkussiyasining bilvosita usuli

1. Perkutor zarba o`ngqo`lo`rtabarmog`i bilanto`g`ri burchakda bukilgan holda beriladi, bu paytda qo`l bilakkaft bo`g`imi ham qo`shilib bukiladi.

Perkussiyaning usul bilan perkutor tovush olishi imkonini beradi.

2. Perkutor zarba bilakkaft bo`g`imidan o`zgina egilgan barmoq-plessimetrlar nitegizishdantashkil topgan.

Bunday perkussiya natijasida perkutor tovush juda sokin bo`ladi.

PERKUSSIYATURLARI

1.

**ORGANVA SISTEMALARNI QO`SHIMCHATEKSHIRISHUCHUN**(suyaklar, o`tqopi, buyrak).

2. SOLISHTIRMA.

Maqsadi: o`pkato`qimasituzulishivaplevralbo`shliqdagipatologiko`zgarishlarniteks hirishuchun.

Bajarish texnikasi: Ko`krak qafasining simmetrik sohalari perkussiyasidagi tovush taqqoslanadi.

Qo`llaniladi:

1. **Kuchli** (chuqur)

perkussiyachuqur joylashgan patologik hosilani aniqlash uchun.

2. **Sokin** (yoki yuza) perkussiya yuzada joylashgano`choqlarni aniqlash uchun.

Qiyosiy perkussiyashartlari:

– teng kuchdagiperkutor zarba;

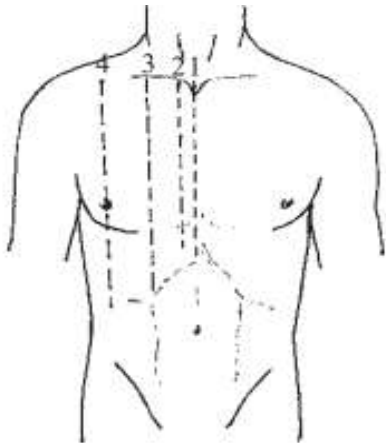
- barmoq-plessimetrning tengholati;
- barmoq-plessimetrning bosish kuchitengligi.

3. TOPOGRAFIK.

Maqsadi: o'pkayurak chegarasini aniqlash uchun, qorinbo'shlig'ida erkinsuyuqlikni aniqlash uchun (2,3,4-rasmlar.).

Amalga oshirish texnikasi:

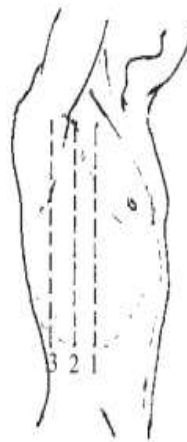
- barmoq-plessimetr har doim aniqlanadigan organ chegarasiga parallel joylashadi,
- perkussiya aniq perkutor tovushli maydondan, bo'g'i q perkutor tovushli maydonga qarab yo'naltiriladi
- barmoq-plessimetr organ chegarasi yo'nalishidan 0,5-1 sm dan, perkutor zarbaning har bir juftidan keyin siljitib boriladi
- aniq tovushdan bo'g'i q tovushga o'tish chegarasi organ chegarasiga mos keladi
- aniqlangan chegara barmoq-plessimetr aniq (timpanik) tovush tomon qirrasiga bo'ylab belgilab qo'yiladi.

2-rasm.

Ko'krak qafasi oldingi yuzasi bo'ylab topografik liniyalar:

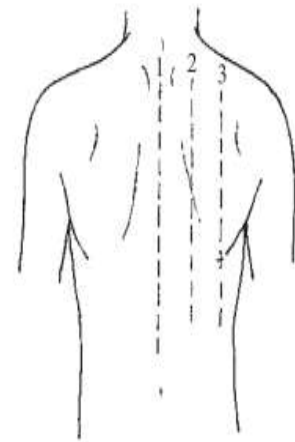
- 1 – Oldingi o'rta liniya;
- 2 – To'sh liniyasi;
- 3 – To'sh atrofi liniyasi;
- 4 – O'rta o'mrov liniyasi.

3-rasm.

Ko'krak qafasi yon yuzasidagi topografik liniyalar:

- 1 – Oldingi aksilliyar liniya;
- 2 – O'rta aksilliyar liniya;
- 3 – Orqa aksilliyar liniya.

4-rasm.

Ko'krak qafasi orqa yuzasidagi topografik liniyalar:

- 1 – Orqa o'rta liniya;
- 2 – Paravertebral liniya;
- 3 – Kurak liniyasi.

AUSKULTATSIYA

Umumiyqoidalar

1. Tanaqisminikiyimlardanxalosqilish.
2. Stetoskop (stetofonendoskop)
yuzasininghammaqismitanagaqattiqtegibturishikerak, ammohaddanortiqbosmaslik.
3.
Auskultatsiyavaqtidastetoskopbarmoqlarbilanfiksatsiyalanadi(kattavako`rsatgich), ammouqo`shimchashovqinchaqirmasligilozim.
4. Bittastetoskopni (yokistetofonendoskopni),ishlatishingizkerakchunkiharbirasbobningtovushningtabi iyxarakterinio`zgartiruvchio`zigaxosxususiyatibor.

TEST SAVOLLARI

1.
Bolaniko`zdankechirayotgandaxonaqandayharoratgaegabo`lishilozim?
 1. 19-20 °S.
 2. 20-22 °S.
 3. 22-24 °S.
 4. 16-18 °S.
 5. 24-26 °S.
2.
Bolaniko`zdankechirishqandayketmak etlikdaamalgaoshiriladi?
 1. Bosh, gavda, oyoqvaqo`llar, ko`krakqafasi,yuz.
 - 2.Yuz , bosh, gavda, qo`llar, ko`krakqafasi, oyoqlar.
 3. Bosh, qo`llar, gavda, oyoqlar.
 - 4.Yuz, bosh, gavda, ko`krakqafasi, qo`lvaoyoqlar.
 5. Bosh, gavda, ko`krakqafasi, qo`lvaoyoqlar.
3.
Bolaniko`zdankechirayotgandabirinchio`rindanimabaholanadi?
 1. Es-xush.
 2. Konstitutsiyatipi.
 3. Oziqlanishxarakteri.
 4. Tanatuzulishi.
 5. Bemor holati.
- 4.Qaysiob`ektivkliniktekshirish usuliyordamidayuza,harorat, shakl,namlik, konsistensiyaxarakterihaqidama`lumotolinadi?
 1. Ko`zdankechirish.
 2. Palpatsiya.
 3. Perkussiya.
 4. Auskultatsiya.
 5. So`rabsurishtirish.
5.
Palpatsiyaningqaysiusulibuyrakjigarko`tariluvchivapastgatushuvchiichaknit ekshirishuchunfoydalaniladi?
 1. Bimanual.
 2. Chuqur.
 3. Yuzaki.
 4. Teshibo`tuvchi.
 5. Turtkisimon.
6.
Og`riqlinuqtanianiqlashuchunpalpatsiyaningqaysiusulidanfoydalaniladi?
 1. Yuzaki.
 2. Chuqur.

3. *Teshibo`tuvchi.*

4. *Bimanual .*

5. *Turtkisimon.*

7.

Assitnianiqlashuchunpalpatsiyaningqaysiusulidanfoydalaniladi?

1. *Yuzaki.*

2. *Chuqur.*

3. *Bimanual.*

4. *Turtkisimon.*

5. *Suqulibkiruvchi.*

8.

Oldingiqorindevoridanechtatopografi kmaydonbor?

1. 6.

2. 3.

3. 4.

4. 12.

5. 9.

9.

Birorganningturlisohalaridapatologiko`zgarishlarnianiqlashuchunperkussiyaningqaysiusuliqo`llaniladi?

1. *Bevosita.*

2. *Topografik.*

3. *Solishtirma.*

4. *Tukillatish.*

5. *Auskultativ.*

10. Mendelsimptomini aniqlashuchunperkussiyaningqaysiusulidanfoydalaniladi?

1. *Tukillatish.*

2. *Qiyosiy.*

3. *Topografik.*

4. *Auskultativ.*

5. *Bevosita.*

TO`G`RI JAVOBLAR ETALONI.

1) – 3;

2) – 4;

3) – 5;

4) – 2;

5) – 1;

6) – 3;

7) – 4;

8) – 5;

9) – 3;

10) – 1.

***Ilbo`lim.*AMALIYKO`NIKMALARNINGRO`YXATI**
JISMONIYRIVOJLANISHNIBAHOLASH
PALPATSIYA

1. Teriostiyog` qavati qalinligirivojlanishdarajasi.
2. Yumshoqto`qimalarturgori.
3. Terielastikligi.

ANTROPOMETRIKUSULLAR

1. Turliyoshdagibolalardao`shish.
2. Turliyoshdagibolalardabo`yo`shishi.
3. Boshaylanasinio`lchash.
4. Ko`krakaylanasinio`lchash.
5. Sontizzaaylanasinio`lchash.
6. Yyelkaaylanasinio`lchash.
7. L.I.Chulitskiybo`yichasemizlikkoeffitsientinianiqlash.
8. L.I. Chulitskiybo`yichaproporsionallikkoeffitsientinianiqlash.
9. Jismoniyrivojlanishkoeffitsientinianiqlash (Q).
10. Erismankoeffitsientinianiqlash.
11. Bo`yvaznkoeffitsientinianiqlash.
12. Turindeksinianiqlash.
13. Sigmaljadvalbo`yichajismoniyrivojlanishnianiqlash.
14. Sentilusulidajismoniyrivojlanishnibaholash.

NERV-PSIXIKRIVOJLANISHNITEKSHIRISH

1. Hayotanamneziniyig`ish.
2. Tug`mashartsizoral-spinalavtomatizmreflekslarinibaholash.
3. Ko`rish-mo`ljalolishreaksiyasinianiqlash.
4. Eshitish-mo`ljalolishreaksiyasinianiqlash.
5. Emotsionalholatnibaholash.
- 6.

Motorrivojlanishvaharakataktivliginishakllanishinihayotko`nikmalarinibaholash.

7. Tushunishvanutqrivojlanishinirivojlanishinibaholash.
8. Faolnutqnibaholash.
9. Sensorrivojlanish.
10. Ko`rishkoordinatsiyasi.
11. Bilishfaoliyati.
12. Ijtimoiy-madaniyrivojlanish.

NERVSISTEMASINITEKSHIRISH

1. Bolanio`zinitutishini umumiy baholash.
2. Nerv-psixik rivojlanishni baholash.
3. Es-xushdarajasini baholash.
4. Umumiy ko`zdan kechirish (tashqi, yuz ko`rinishi, disembrigenez stigmatalari, tutqanoq borligi).
5. Mushaklartonusi.
6. Yurishni baholash.
7. Mushaklarkuchini baholash.
8. Passiv va aktiv harakatlarni ko`lami.
9. Harakat koordinatsiyasi.
10. Tug`ma oraal-spinal avtomatizm refleksini baholash.
11. Ko`zlar holatini tekshirish (ko`z simptomlari, ptoz, nistagm, g`ilaylik).
12. Kattaligi doqholati.
13. Teri sezuvchanligini tekshirish.
14. Vegetativ nervsistemasi tekshirish (qorachiqdermografiya, teri namligi, temperaturasi, salivatsiya, puls, arterial bosim, nafas chastotasi).
15. Meningial belgilarni tekshirish.

TERINI TEKSHIRISH

KO`ZDANKECHIRISH

1. Teri rangi.
2. Pigmentatsiya.
3. Toshmalar borligi (1-sxemaga qarang).
4. Teri burmalar holati.
5. Venoziyokikapillyar to`rining borligi.
6. Shikastlangan to`qimatolarni borligi (striyalar).

PALPATSIYA

1. Elastiklik.
2. Namlik.
3. Teri yuzasi holati.
4. Teri ningsimmetrik sohalaridagi teri yuzasi harorati.
5. Qontomirlarining holati ("jgut", "chimchilash" "bolg`achali" simptomi).
6. Toshmab orbo`lganda – palpatsiya da elementlar xarakteristikasi (1-sxemaga qarang).

1-sxema. Toshmalarnibaholashkriteriyasi

1. Ko`lami(kengligi)
2. Shakli
3. Rangi
4. Konsistensiyasi
5. Miqdori
6. Xarakteri (yallig`langanyokiyo`q)
7. Lokalizatsiyasi
8. Teriyuzasidanko`tarilibturibtimiyokiyo`q
- 9.
- Og`riqqichishishbilanbirgalikdamiyokibemornibezovtaqilmaydimi
10. Rivojlanishdinamikasi

TERIHOSILALARINITEKSHIRISH

I. Sochlar:

1. Socho`sishi.
2. Elastikligi.
3. Yaltirashi.
4. Siyrakligi.
5. Sochqalinligi.
6. Kallik.
7. Sochningnotipiko`sishi.

II. tirnoqlar:

1. Shakli.
2. Rangi.
3. Qatlamlargaajralishi.
4. Qalinligi.
5. Ko`ndalangvaliklari.
6. Dog`lar.
7. Tirnoqqirrasitekisligi.
8. Yuzasi.

TERIOSTIYOG`QAVATINI TEKSHIRISH

KO`ZDANKECHIRISH

1. Rivojlanishningproporsionalligivabirxilligi.
2. Qovoqlar, yuz, tovon, yorg`oqdagishish.

PALPATSIYA

1. Burmalarqalinligi.

2. Birxilligi.
3. Simmetrikligi.
4. Yumshoqto`qimalarturgori.
5. Shish (tizz, tovon, bel, kaftdagi).
6. Qalinlashishi (zichlashishi).
7. Og`riq.
8. Teriostiempizemasi.

SUYAKBO`G`IMSISTEMASINITEKSHIRISH KO`ZDANKECHIRISH

1. Proporsionallik, simmetriklik.
2. Uzunligi.
3. Qadamtashlashinibaholash.
4. Deformatsiyamavjudligi.
5. Boshsuyagishaklivakattaliginibaholash,
boshsuyaginingmiyavayuzqismlarimoskelishinibaholash.
6. Yuzqisminiko`zdankechirish: prikus, tishlarsoni (tishformulasi),
burunqanshari, tanglay.
7. Bo`g`imustidagiterivateriostiqa vatini o`zgarishi.
8. Bo`g`imlarkonfiguratsiyasi.
9. Ko`krakqafasishakli.
10. Qadqomati.
11. Oyoqlardagio`tirg`ichburmalarinisimmetrikligi.
12. Yassitovonlik.

PALPATSIYA

1. Boshsuyagizichligi.
2. Choklarvaliqildoqlarholati.
3. Epigastralburchaknianiqlash (konstitutsiyatipi).
4. Qalinlashishnianiqlash. (qovurg`alarda “tasbehlar”)
5. Og`riqlilik.
6. Umurtqadagibukilmalar – fiziologikvapatologik.
7. Belgilisohadagisuyakvabo`g`imustidateriharorati.
8. Suyaklardeformatsiyasi.
9. Bo`g`imlardeformatsiyasi.
10. Bo`g`imda flyuktuatsiyamavjudligi.
11. Passivharakatlaramplitudasinibaholash.
12. Suyaklardagiog`riqlilik, krepitatsiya.

13. Simmetrik bo'g'imlaraylanasini o'lchash (konfiguratsiya yoki hajmi o'zgarganda).

PERKUSSIYA

1. Yassivanaysimon suyaklar perkussiyasida og'riqlilikni aniqlash.

MUSHAKSISTEMASINITEKSHIRISH

KO'ZDANKECHIRISH

1. Mushak to'qimasirivojlanish darajasi.
2. Mushaklarni funksional (harakat) qobiliyatini baholash.
3. Mushak tonus holati haqida taxminiylasavvur.
4. Alohidaguruh mushaklaririvojlanishsimmetrikligi.

PALPATSIYA

1. Mushak tonusini aniqlash.
2. Mushak kuchini aniqlash.
3. Mushaklardagi og'riqvaqatlashishni aniqlash.
4. Oyoq qo'llarning alohida qismlari ay lanasini o'lchash vasolishtirish.

YURAK QONTOMIR SISTEMASINITEKSHIRISH

KO'ZDANKECHIRISH

1. Umumiy: bolaning to'shakdagi holati, atrofdagilarga reaksiyasi, jismoniy va nerv-psixik rivojlanishi.
2. Teri va shilliq qavatlar holati.
3. Yuzatomirlarini baholash (pulsatsiya, bo'rtib turish).
4. Barmoqlarini ko'zdan kechirish.
5. Ko'krak qafasiga epigastral sohani ko'zdan kechirish.
6. Yurak cho'qqi turtkisini baholash.

PALPATSIYA

1. Ko'krak qafasini palpatsiyasi.
2. Yurak cho'qqi turtkisini baholash.
3. Epigastral sohani ko'zdan kechirish.
4. Shishlar.
5. Pulsni tekshirish.
6. Kapillyar puls.

PERKUSSIYA

1. Yurakning nisbiy to'rtburchak chegarasini aniqlash.
2. Yurakning absolyut to'rtburchak chegarasini aniqlash.

3. Yurakko`ndalango`lchamini aniqlash.

AUSKULTATSIYA

1. Yurakningyog` qavati ynuqtalaridaauskultatsiya.

BOSHQATEKSHIRISHLAR

1. Arterialbosimnio`lchash.

2. Funksionalsinamalaro`tkazish (Shtange, Shalkov, ortostatik).

NAFASORGANLARINITEKSHIRISH

KO`ZDANKECHIRISH

1. Terivashilliqqavatlarniko`zdankechirish.

2. Yo`talborligini, ovoznibaholash.

3. Barmoquchlariniko`zdankechirish.

4.Oldingiburunbo`shlig`iniko`zdankechirish.

5. Tomoqniko`zdankechirish.

6. Ko`krakqafasiniko`zdankechirish:

a) statikada:

- ko`krakqafasiaylanasi;
- ko`krakqafasiyarimaylanasi;
- ko`krakqafasishakli;
- ko`krakqafasiikkalaqismidagisimmetrikligi;
- qovurg`alarorasiholati;
- diafragmabirikkanjoydagitortilishi;
- to`shningbotibkirishi;
- konstitutsiyatipi;

b) dinamikada:

- harakatlarsimmetrikligi;
- yordamchimushaklarningqatnashishi;
- nafaschuqurligi;
- qovurg`alarorasibotibkirishivabo`rtibchiqishi;
- nafastipi;
- hansirash;
- nafaschastotasi;
- nafasxarakteri.

PALPATSIYA

1. Gaymorvapeshtonabo`shliqlariproeksiyasidapalpatsiya.

2. Ko`krakqafasipalpatsiyasi: suyakkarkasi, qovurg`alarorasidagioraliq.

3. Ko`krakqafasi elastikligi (rezistentlik).
4. Tovushtitrashi.
5. Plevraishqalanishshovqini.
6. Simmetriksohalardateriburmalariningqalinligi.

PERKUSSIYA

1. Qiyosiy perkussiya.
2. Topografik perkussiya.
3. O`pkapastkiqirralari harakatchanligini aniqlash.

AUSKULTATSIYA

1. O`pkaauskultatsiyasi.
2. Bronxofoniya.

OVQATHAZM QILISH SISTEMASINITEKSHIRISH

KO`ZDANKECHIRISH

1. Terivako`zgako`rinarlishilliqqavatlarnibaholash.
2. Jismoniy rivojlanish.
3. Og`izbo`shlig`i holatini baholash.
4. Qorinni gorizont alvavertikal holatdako`zdankechirish.
5. Anusniko`zdankechirish.

PALPATSIYA

1. Qorinni yuzakipalpatsiyasi.
2. Qorinnichuqurpalpatsiyasi:
 - ichaklar;
 - jigar;
 - taloq.
3. Og`riqlinuqtalar (Dejarden, Meyo-Robson).
4. Shoffarzonasi.
5. Ortner, Merfi, Kera, Georgiev-Myussi, Boas, Mendel, Shetkin-Blyumberg simptomini aniqlash.
6. Flyuktuatsiya usulida qorinbo`shlig`idagi erkinsuyuqlikni aniqlash.

PERKUSSIYA

1. Turli holatlarda qorin perkussiyasi.
2. Qorinbo`shlig`ida erkinsuyuqlikni aniqlash.

AUSKULTATSIYA

1. Ichaklarperistaltikasini aniqlash.

QONSISTEMASINITEKSHIRISH KO`ZDAN KECHIRISH

1. Terivako`zgako`rinarlishilliqqavatlarnibaholash.
2. Terihosilalarinibaholash (soch, tirnoq).
3. Bo`g`imlarshakli.
4. Og`izbo`shlig`iniko`zdankechirish.

PALPATSIYA

1. Periferiklimfatiktugunlarniko`zdankechirish.
2. Taloqpalpatsiyasi.
3. Jigarpalpatsiyasi.
4. Bo`g`imlarda flyuktuatsiyani aniqlash.

PERKUSSIYA

1. Yassivanaysimon suyaklar perkussiyasida og`riqborligini aniqlash.

SIYDIKAJRATISHSISTEMASINITEKSHIRISH KO`ZDANKECHIRISH

1. Umumiy holat.
2. Bolani o`zini tutishi, aktivligi.
3. Teri shilliqqavatholati (rangi, quruqligi, taram-taram turishi).
4. Shishlar.
5. Qorin belsohasini ko`zdan kechirish.

PALPATSIYA

1. Buyrakni gorizontal va vertikal holatda palpatsiya qilish.
2. Siydik qopipalpatsiyasi.
3. Assitni aniqlash.
4. Shish va dimlanib qolishni aniqlash.

PERKUSSIYA

1. Pasternatskiy simptomi.
2. Assitni aniqlash.
3. Siydik qopip perkussiyasi.

BOSHQAUSULLAR

1. Arterial bosimni o`lchash.

ENDOKRINSISTEMASINITEKSHIRISH

KO`ZDANKECHIRISH

1. Yuzniko`zdankechirish.
2. Bo`yinningoldingiyuzasiniko`zdankechirish.
3. Teriholati.
4. Teriostiyog` qavatini rivojlanishi.
5. Nerv-psixikrivojlanish.

PALPATSIYA

1. Pulsnisanash.
2. Arterialbosimnio`lchash.
3. Qalqonsimonbezpalpatsiyasi.
4. Qalqonsimonbezko`ndalango`lchaminio`lchash.
5. Qalqonsimonbez kattalashgandabo`yinaylanasinio`lchash.
6. Teriostiyog` qavatini qalinliginio`lchash.
7. Teriyuzasiuningnamligiholati.

BOSHQAUSULLAR

1. Jinsiyrivojlanishformulasinianiqlash.

III bo`lim. OBEKTIVTEKSHIRISHVAAMALIY

KO`NIKMALARALGORITMI

Bolalarning o`lishini baholash bo`yicha o`quv kursi JSST tomonidan ishlab chiqilgan va O`zbekiston Respublikasi mutaxassislari tomonidan moslashtirilgan

3.1. JISMONIY RIVOJLANISHNI MONITORINGI

Antropometrik ko`rsatkichlar va psixomotor rivojlanish ko`rsatkichlaribilan birgalikda bolaning o`lishi va rivojlanishi, umumiy salomatliginibaholashda qo`llaniladigan asosiy ko`rsatkichlar hisoblanadi. Ko`rsatkichlarni faqat bir marta o`lchash bolaning mana shu muayyan vaqtdagirivojlanish holatini aks etadi.

Bolaning jismoniy rivojlanishi haqidato`liq ma`lumot olish uchun baholashning yuqorida tavsiya etilganmuddatlariga asosan bir necha marta ketma-ket jismoniy rivojlanishko`rsatkichlarini o`lchash va jismoniy rivojlanishning standart «egrichiziqlarida» qayd etish lozim.

Bolalarning normal o`lishi va rivojlanishini baholashda o`lish varivojlanish jadvallari yoki «egri chiziqlari» muhim vosita hisoblanadi. Ular bolalikning muayyan davrida fiziologik o`lish va rivojlanishningo`g`il va qiz bolalar uchun alohida ishlab chiqilgan standartlarigamuvofiqligi darajasini aniqlashga yordam. Antropometrikko`rsatkichlarning ayrimlarinigina o`lchash (masalan, bo`y yoki

tana vazni) bizga to'liq ma'lumot bermagani uchun, bola o'sishi va rivojlanishini baholashda quyidagi ko'rsatkichlarni hisobga olish kerak:

- yoshga nisbatan uzunlik/bo'y;
- yoshga nisbatan vazn;
- uzunlik/bo'yga nisbatan vazn;
- yoshga nisbatan tana vazni indeksi.

Antropometrik ko'rsatkichlarni o'lchash muddatlari

Birinchi o'lchash	Tug'ilganda
Ikkinchi o'lchash	Hayotning 15-kunida
Uchinchi o'lchash	Hayotning 30-kunida
Har oyda	1 yoshgacha
Har 3 oyda	3 yoshgacha
Har 6 oyda	5 yoshgacha
Har yili	Keyingi yillar

Yodda saqlang: zarurat tug'ilganda, ayniqsa ovqatlantirish xarakteri va etarililigini tekshirish kerak bo'lsa, shuningdek, bola o'sishi va rivojlanishida kechikish kuzatilsa, vaznni yanada tez-tez o'lchab turish kerak bo'ladi.

Bola o'sishi va rivojlanishi egri chiziqlari

Bolaning jismoniy rivojlanishi bo'yicha foydali ma'lumot olish uchun o'lchashning yuqorida tavsiya qilingan muddatlariga muvofiq ko'rsatkichlarni jismoniy rivojlanish egri chiziqlarida aks ettirib borish kerak. Jadval va egri chiziqlarni vertikal bo'ylab tuzishda bola tana vazni, uzunligi/bo'yi ko'rsatkichlari qoldirilsa, gorizontal bo'ylab tuzishda esabolaning yoshi ko'rsatkichi qoldiriladi.

VAZZNI O'LCHASH

Bolalar vaznini quyidagi xususiyatlarga ega tarozidan foydalangan holda o'lchash tavsiya etiladi:

- Ishonchli va mustahkam;
- Elektron (raqamli displeyga ega);
- 150kg gacha o'lchaydi;
- 0.1 (100 g) gacha aniqlik bilan o'lchaydi;
- Tara bilan o'lchash imkoniyati;
- Yangi tug'ilgan chaqaloqlar vaznini o'lchash uchun tarozi kamida 20 g

aniqlikka ega bo'lishi kerak.

«Tara bilan o'lchash» ustida vazni hozirgina o'lchangan odam turganida tarozini nolga keltirish (taralash) imkoni borligini anglatadi. Ya'ni ona tarozi ustiga turishi va uning vazni o'lchangandan keyin tarozini taralash mumkin bo'ladi. Shunday keyin u tarozida turgan holda bolani qo'lga olsa, tarozi faqat bolaning vaznini ko'rsatadi. Tara bilan o'lchashning ikki aniq afzalligi bor:

- Bola vaznini aniqlash uchun kimningdir vaznini hisoblab chiqishga ehtiyoj yo'q;
- Vazni o'lchanayotgan bola ona qo'ynida o'zini osoyishta tutadi.

Hozirgi kunda bolalar vaznini o'lchashda ishlatilayotgan turli xil tarozilar mavjud. Yuniskeyl (YUNISEF tomonidan ishlab chiqilgan) yuqorida tavsiya etilgan xususiyatlarga ega va ushbu qo'llanmada vazn o'lchash usullarini namoyish qilishda ishlatiladi. Yuniskeyl litiy batareyada ishlab, uning quvvati bir million martagacha o'lchash uchun etadi. Tarozi quyosh panelidan yoqiladi, shuning uchun o'lchash olib borilayotgan joy etarlidir. Tarozi yorug' bo'lishi kerak. Tarozi odam turishi kerak bo'lgan joyni oyoqizi shaklida qayd etib qo'yish mumkin. Ushbu modulda bola vaznini o'lchash Yuniskeyl yoki unga o'xshash modeldan foydalangan holda olib boriladi.

Taralangan tarozi engil va qo'llash uchun oson bo'ladi. Lekin ishonchli bo'lishi mumkin bo'lgan boshqa tarozi turlari ham mavjud, masalan, bolalarelektron tarozisi yoki kalibrlangan pediatriya dastakli tarozilar. Mustaqil tura oladigan bolalarni tarozi ustida tik turgan holda o'lchash mumkin. Yokibo'lmasa, onani alohida o'lchanadi, keyin ona va bola birgikda o'lchanadi va bolaning vaznini aniqlash uchun onaning vazni chiqarib tashlanadi.

Tayyorlash. Onaga bola vaznini o'lchash sabablarini tushuntiring, masalan, bolaning jismoniy rivojlanishini baholash, boshdan o'tkazilgan kasallikdan keyin organizmning tiklanishi, ovqatlantirish yoki parvarishlashdagi o'zgarishlarning bolada aks etishini tekshirish maqsadida.

Agar bola ikki yoshdan kichik bo'lsa yoki u oyoqda mustaqil tura olmasa, vazni tara bilan o'lchash kerak. Onaga tara bilan o'lchash tartibini quyidagicha tushuntiring. Ona bola bilan o'lchangunga qadar tarozi ustida qolishi kerakligini ta'kidlang.

- Ona oyoq kiyimini echadi va avval o'zi tarozi ustiga chiqadi. Ehtimol, uzun etakli kiyim tarozi displeyi yoki quyosh panelini berkitib qo'ysa, ona etagini biroz

ko'tarib turishiga to'g'ri kelishi mumkin.

- Displayda onaning vazni aks etganidan keyin unga tarozida qolish kerakligini ayting. Quyosh panelini yopgan holda (shu yo'l bilan yorug'likkelishini to'xtatib) displayni nolga keltiring.
- Shundan keyin bolani onaning qo'lga bering.
- Bola vazni tarozi displayida aks etadi.
- Bola vaznini yozib oling.

Agar bola 2 yosh yoki undan katta bo'lsa va tarozi ustida tinch tursa, uning vaznini alohida o'lchash kerak. Bola tarozi ustida mustaqil va harakatlanmasdan turishi kerakligini tushuntiring. Bolani echintiring. Vazni to'g'ri o'lchash uchun bola ustki kiyimni echishi kerakligini tushuntiring. Xo'l ko'talak/taglik, yoki oyoq kiyim vajinsi shim 0,5 kg.dan ko'p tosh bosishi mumkin. Chaqaloqlarni yalang'och holda o'lchash kerak; o'lchashdan avval uni adyol/ko'rpa bilan o'rang. Kattaroq bolalarich kiyimdan tashqari hamma kiyimini echishi kerak. Bolani echintirish uchun juda sovuq bo'lsa yoki bola echinishga qarshilikqilib, injiqlanayotgan bo'lsa, u holda kiyim bilan o'lchash mumkin, lekin bolaning kiyimda o'lchanganini qayd etib qo'yish kerak. Bolaning hali yanazunligi/bo'yini o'lchash kerak, shuning uchun uni ortiq injiqlantirmaganma'qul. Agar ijtimoiy yoki boshqa sabablarga ko'ra bolaning echinishi mumkin bo'lmasa, mumkin bo'lgan qadar echinsin.

Izoh: Agar bolaning uzunlik/bo'yni to'g'ri o'lchashga yo'l qo'ymaydigan socho'rimi yoki boshqa bezak bo'lsa, o'lchashlar o'rtasidagi vaqt cho'zilib ketmasligi uchun taroziga o'lchashdan avval ularni ham echish kerak. Bu ayniqsa kichkinabolalarga tegishli. Bola yig'lab yubormasligi uchun tarozidan darrov uzunlik/bo'y o'lchash stoliga olib o'tish kerak.

Bolani alohida tortish

0 dan 2 yoshgacha bo'lgan bolalar tana vaznini o'lchash

- Vazn o'lchash uchun imkon qadar raqamli (elektron) tarozi ishlatish maqsadga muvofiq. Yangi tug'ilgan chaqaloqlar uchun ishlatiladigan tarozining aniqligi kamida 20 g. bo'lishi kerak.
- Har safar tortishdan avval tarozi tekshirilishi va bola uchun moslashtirilishi kerak.
- Vazn o'lchashdan avval bola tagiga qo'yiladigan taglik/ko'talakni alohida o'lchab olish kerak.
- Bola vaznini to'liq echintirgan holda o'lchash kerak.

- 7-8 oydan katta bolalarni o'tirg'izib tortish mumkin. Bolaning aniq vaznini bilish uchun taglik vaznini olib tashlash kerak.
- Tana vazni 5 kilogrammgacha bo'lgan bolalarni dastakli tarozida tortish mumkin.

2 yoshdan katta bolalar vaznini o'lchash

Agar bola 2 yosh yoki undan katta bo'lsa va tarozida harakatsiz mustaqil tura olsa, uning vaznini alohida o'lchang. Onadan oyoq kiyim va ust kiyimni echishga yordamlashishini so'rang. Bolaga tarozi ustida qimirlamasdan turishi kerakligini uqtiring. Bolaga yumshoq ohangda gapiring, qo'rqitib yubormang.

- Tarozini yoqish uchun quyosh panelini bir soniya to'sib turing. Displayda 0.0 soni paydo bo'lishi bilan tarozi tayyor bo'ladi.
- Bola tarozi o'rtasiga oyoqlar orasini biroz ochgan holda (agar chizilgan bo'lsa, oyoq izi o'rniga) tursin va uning vazni displayda paydobo'lmagunga qadar qimirlamay tursin.
- Bola vaznini 0.1 kg.gacha yaxlitlang. Agar bola tarozi ustida tinch turmasa yoki qimirlayversa, vazni tarabilan o'lchash maqsadga muvofiq bo'ladi.

Tara bilan o'lchash usulida bola vaznini tortish

Tarozi tekis, qattiq yuza ustida turganiga ishonch hosil qiling. Unigilam yoki palos ustiga qo'ymagan ma'qul, lekin pol ustidagi gilam-to'shamaga qo'yish mumkin. Tarozini quyosh energiyasidan quvvat olgani uchun foydalanish paytida etarlicha yorug' joy bo'lishi kerak.

- Tarozini yoqish uchun quyosh panelini bir soniya to'sib turing. Displayda 0.0 soni paydo bo'lishi bilan tarozi tayyor bo'ladi.
- Ona oyoq kiyimini echsin. Siz yoki boshqa biron yordamchi to'shak/adyolga o'ralgan yalang'och bolani ushlab turishi kerak.
- Ona tarozi o'rtasiga oyoqlar orasini biroz ochgan holda (agar chizilgan bo'lsa, oyoq izi o'rniga) qimirlamasdan tursin. Onaning kiyimi display yoki quyosh panelini to'sib qo'ymasligi kerak. Vazni displaydako'rganidan keyin ham to bola ham qo'shib o'lchanmaguncha ona tarozi ustida qolsin.
- Ona tarozi ustida turgan va vazni aks etib turgan paytda, bir soniyaga quyosh panelini yopib, tarozini taralang. Displayda bolasiz ona vazni 0.0ga teng bo'lib tursa, tarozi taralangan hisoblanadi.
- Ohistalik bilan bolani ona qo'lga tutqazing va qimirlamasdan turishini so'rang.
- Displayda bola vazni aks etadi. Uni bola rivojlanish tarixidaftariga yozib oling.

Tarozidagi ko'rsatkichni to'g'ri tartibda qaydeting (tepadan pastga qarab emas, xuddi siz o'zingiz tarozi ustida turgandagi burchakdan qarang).

Izoh: agar ona vazni haddan tashqari og'ir bo'lsa (100 kg.dan ortiq) vabola vazni nisbatan kam bo'lsa (2,5 kg.dan kam), bola vazni tarozida aksetmaydi. Bunday hollarda vazni kamroq boshqa odam tarozi ustida bolaniushlab turishi kerak. YUqorida tasvirlangan tarozilarning aniqligi 0,1kg.gacha etadi. Aniqlik tarozi o'lchaydigan eng kichik birlikni anglatadi. O'lchashning ishonchliligi tarozining kalibrlanganiga va o'lchayotgan odam tomonidan raqamlarning to'g'ri o'qilishiga bog'liq.

UZUNLIK YOKI BO'YNI O'LCHASH

Bolaning yoshi va oyoqda mustaqil tura olishiga qarab uning uzunligi yoki bo'yini o'lchang. **Uzunlik** bola yotgan holatda o'lchanadi. **Bo'y** tik turganholatda o'lchanadi.

- Agar bola hali 2 yoshga to'lmagan bo'lsa, uni yotqizgan holda uzunliginio'lchang.
- Agar bola 2 yosh yoki undan katta bo'lsa va u oyoqda o'zi tura olsa, bo'yinitik turgan holda o'lchang.

Umuman olganda, tik turgandagi bo'y yotgan holatdagiga qaraganda 0,7santimetr ga kam. Bu farq JSSTning egri chiziqlarda ishlatiladigan o'sish normalarida hisobga olingan. Shuning uchun bo'y o'rniga uzunlik yoki uzunlik o'rniga bo'y o'lchansa, bu farqni hisobga olish kerak.

- Agar 2 yoshgacha bo'lgan bola uzunlikni o'lchash uchun yotishni istamasa, tik turg'izgan holda uning bo'yini o'lchang va uni uzunlikka aylantirish uchun 0,7 sm qo'shing.
- Agar 2 yosh yoki undan katta bola tik tura olmasa, yotqizgan holda uninguzunligini o'lchang va bo'yga aylantirish uchun bu raqamdan 0,7 sm olibtashlang.

Uzunlikni o'lchash uskunasi o'lchash taxtasi deyiladi (ba'zaninfonometr ham deb ataladi) va u tekis, qattiq yuza, masalan, stol ustidabo'lishi kerak. Bo'yni o'lchash uchun to'g'ri burchakli tekis pol ustiga va tikvertikal yuza, ya'ni devor yoki ustunga o'rnatilgan moslamadan foydalaning.

Bo'y va uzunlik o'lchash moslamalari suv o'tkazmaydigan loklangan yokisayqallangan yuza/taxtadan qilingan bo'lishi kerak. Gorizont va vertical qismlar to'g'ri burchakka mahkam qotirilgan bo'lishi kerak.

Uskunaningsuriladigan qismi uzunlik o'lchashda oyoqqa moslashtiriladi, bo'y o'lchangandaboshga oslashtiriladi. Agar raqamli (elektron) moslama

ishlatilmayotgan bo'lsa, o'lchash tasmasini suriluvchi qismlar ishqalanib, raqamlar o'chib ketmasligi uchun taxta uzunasi bo'ylab yopishtirish kerak.

Uzunlik yoki bo'yni o'lchashga tayyorgarlik

Vazn o'lchanishi bilan bola hali kiyintirilmagan paytda uzunlik/bo'yni o'lchash uchun tayyorgarlik qiling. Bolaning oyoq kiyim, paypoq va sochbezaklarini echganiga ishonch hosil qiling. Agar soch o'rimi uzunlik/bo'yni o'lchashga xalaqit berayotgan bo'lsa, uni yoyib yuboring.

Agar bola yalang'och bo'lsa, taxtani xo'l qilmasligi uchun unga quruq taglik kiydirib qo'yish mumkin. Agar uzunlik/bo'y o'lchash cho'zilib ketsa, bolani issiq adyolda ushlab turing. Uzunlik yoki bo'yni o'lchayotganda ona yordam berishi va lozim bo'lganda bolani yupatib turishi kerak. Onaga o'lchash sabablarini va jarayon bosqichlarini tushuntiring. Uning savollariga javob bering. U sizga qanday yordam berishi mumkinligini ko'rsating va tushuntiring. To'g'ri o'lchash uchun bola sokin bo'lishi muhim ekanligini tushuntiring.

Uzunlikni o'lchash

O'lchash taxtasini gigiena maqsadida va qulay bo'lishi uchun yupqa mato yoki yumshoq qog'oz bilan yoping. Onaga bolani o'lchash taxtasiga qo'yishi va o'lchayotgan paytda bolaning boshidan tutib turishi kerakligini tushuntiring. Bolani qo'yishdan avval qaerda, ya'ni sizning ro'parangizda taxtaning birtarafida tasmadan uzoqroq joyda turishi kerakligini ko'rsating.

Shuningdek, bolani bezovta qilmagan holda oson harakatlana olish uchun bolaning boshini qaerga qo'yish (bosh uchun mahkamlangan taxtaga) kerakligini ham ko'rsating. Ona Sizning ko'rsatmalaringizni tushunib, yordam berishga tayyor bo'lgandan keyin:

- Onadan bolani orqasi bilan boshusti taxtachasiga boshini tekkizgan holda (soch bosilib turishi kerak) taxtaga qo'yishni so'rang.
- Bola boshini kuloq kanalidan ko'z kosasi quyi chegarasigacha bo'lgan faraz qilingan hoshiya taxtaga perpendikulyar qilib tez buring. (Bolaning ko'zlari yuqoriga qaragan bo'lishi kerak). Onadan bolaning bosh tomoniga o'tishni va boshni to'g'ri ushlab turishni so'rang.

Bola boshini tez to'g'rilab olish muhim. O'lchash tasmasi ko'rinib turadigan joyga turing va oyoq ostidagi taxtachani suring:

- Bola taxta ustida tekis yotishi va o'z holatini o'zgartirmasligi

(yongaag`darilmasligi yoki keskin qimirlamasligi) kerak. Elkalar taxtagategib turishi va bel bukilmasligi kerak. Onadan agar bola belini buksayoki holatini o`zgartirsa, xabar qilishini so`rang.

- Bir qo`lingiz bilan bola oyoqlarini ushlang va ikkinchisi bilantaxtachani podnojka) suring. Oyoqni imkon qadar tekis cho`zish uchun bolatizzasiga shikast etkazmasdan, sekin bosing.

Izoh: yangi tug`ilgan chaqaloqlar tizzasini kattaroq yoshdagi bolalarnikidaytekis tutishning imkoni yo`q. Ularning tizzalari juda nozik bo`lgani uchun tez shikastlanishi mumkin, shuning uchun tizzaga imkon qadar sekin bosing.

- Agar bola juda injiqlanayotgan bo`lsa yoki ikkala oyoqni bir holatdaushlab turishning imkoni bo`lmasa, oyoqlardan birini kerakli holatdatutib, o`lchang.

- Bir qo`l bilan tizzani tutib turgan holda ikkinchisi bilan taxtachanibola oyoqlariga taqab olib keling. Bola tovonlari taxtachaga tekis tegibturishi va oyoqdagi barmoqlar yuqoriga qarab turishi kerak. Agar bolaoyoq barmoqlarini qimirlatsa va taxtacha tovonga tegmasa, tovonni birozqitiqlang va bola oyoq barmoqlarini tekis tutishi bilan darrovtaxtachani suring.

- Uzunlik bo`yicha olingan ma`lumotni bolaning rivojlanish tarixidaftarchasiga eng so`nggi butun 0,1 sm.ga nisbatan santimetrda yozing. Buko`rinib turgan so`nggi chiziqdır (0,1sm=1mm).

Yodda saqlang: Agar Siz hozir bo`yini o`lchagan bola 2 yosh va undan katta bo`lsa,uzunlikdan 0,7 sm olib tashlang va natijani daftarga bo`y sifatida qayd eting.

Tik turgan holda bo`yni o`lchash

Bo`y o`lchagich to`g`ri turganiga ishonch hosil qiling. Oyoq kiyim, paypoq vasoch bezaklari (turmak ham) echib qo`yilgan bo`lishi kerak.Bola bilan bir darajada bo`lish uchun tizzalang va ona yordami bilanquyidagilarni bajaring:

- Bolaga oyoqlar orasini biroz ochgan holda taxta ustiga turishiga yordambering. Bolaning gardani, kuraklari, dumbasi, boldiri va tovonivertikal taxtaga tegib turishi kerak.

- Ona bolaning tovon va boldiri vertikal taxtaga tegib turgani holdatizza va to`piqlarini tekis tutib tursin. U bola e`tiborini chalg`itib,zarur bo`lganda tinchlantirib tursin, mabodo bola holatini o`zgartirsa,ona bu haqda sizni ogohlantirsin.

- Bola boshini kuloq kanalidan ko`z kosasi quyi chegarasigacha bo`lganhoshiya er bilan parallel qilib tursin. Bu holatni saqlash uchunbolaning iyagidan bosh va ko`rsatkich barmoqlaringiz bilan tutib turing.

- Zarurat tug`ilganda, bola tik turishiga yordam berish uchun uning qorniga engil bosing.
 - Bola boshini shu holatda ushlab turgancha, ikkinchi qo`lingiz bilan boshusti taxtasini (nadgolovnik) bolaning boshiga tekkazing.
 - Bo`y o`lchamini olib, bola rivojlanishi tarixi daftarchasiga 0,1 sm.gachayaxlitlagan holda santimetr hisobida yozib oling. Bu ko`rinib turgan so`nggi chiziqdır (0,1 sm + 1 mm).
- Yodda saqlang:* Agar Siz hozir bo`yini o`lchagan bola 2 yoshdan kichik bo`lsa, 0,7 sm qo`shing va natijani daftarga tana uzunligi sifatida qayd eting.

Tana vazni indeksini (TVI) aniqlash

Tana vazni indeksi odamning kilogramm hisobidagi vaznining metr² hisobidagi bo`yi/uzunligiga nisbatidir. TVI quyidagicha hisoblab chiqariladi:

$$X = \text{kg hisobidagi vazn} / \text{bo`y, uzunlikning kvadrat metri}$$

2 yoshgacha bo`lgan bolalarning uzunligini, 2 yosh va undan kattalarning esa bo`yini o`lchash juda muhim. Zarurat tug`ilganda bola TVIsini aniqlash uchun bo`yni 0,7 sm qo`shib uzunlikka aylantirish lozim bo`ladi.

x² tugmasi bor kalkulyator bilan bolaning TVIsini oson hisoblash mumkin:

1. Kg hisobidagi vaznni kiriting;
2. Bo`lish tugmasini bosing;
3. Bo`y yoki uzunlikni metr hisobida kiriting (bu santimetrni metrni aylantirishni talab qiladi, masalan: 82,3 sm 0,823 m.gacha aylantiriladi);
4. x² tugmasini bosing, bo`y (uzunlik) kvadrati paydo bo`ladi;
5. « $\Rightarrow$ » tugmasiga bossangiz, TVI hosil bo`ladi;
6. TVIni o`ndan bir qismgacha yaxlitlang va natijani bola rivojlanishtarixi daftarchasida qayd etib qo`ying. Kalkulyator bo`lmagan taqdirda, bo`y yoki uzunlikka nisbatan vazn hisoblab ko`rsatilgan TVI jadvalidan foydalaning:
 - Jadvalning uzoq chapidagi ustundan bola uzunligi yoki bo`yini (santimetrda) toping. Agar aniq raqam ko`rsatilmagan bo`lsa, eng yaqinini tanlang. Agar bolaning o`lchami ikki raqam o`rtasida bo`lsa, kattaroq raqamni tanlang.
 - Bola vaznini gorizontal qatordan qidiring. Agar aniq vazn ko`rsatilmagan bo`lsa, eng yaqinini tanlang. Agar bolaning vazni ikki ko`rsatkich o`rtasida bo`lsa, unda o`rtadagi chiziqdan hisoblang.
 - Barmaq bilan yuqoriga ko`tarilib, jadvalning yuqori katagidagi bolatana vazni

indeksini toping. Agar vazn o`rtadagi chiziqqa to`g`ri kelsa, TVI ko`rsatkichi ham o`rtada bo`ladi, masalan 15 va 16 o`rtasiga to`g`rikelsa, 15,5 qilib hisoblanadi.

- TVIni bola rivojlanish tarixi daftariga qayd etib qo`ying.

Bola o`shishi jadvallari

Bolalarning normal o`shishiga erishish juda muhim ahamiyatga ega. Bolaning o`shish ko`rsatkichlarini uning yoshidan kelib chiqib o`shish jadvallarida aks ettirish bola normal sur`atda rivojlanayotganini aniqlash imkonini beradi.

Hamshira bola vaznini va uzunligi/bo`yini o`lchab, natijalari yozib oladi. SHundan keyin bolaning o`lchamlari nuqtalar ko`rinishida jadvalda aks ettiriladi. Keyingi tashriflarda qayd etilgan o`lchamlar ham grafikda aks ettiriladi, nuqtalar esa o`zaro chiziqlar bilan birlashtiriladi. Hosil bo`ladigan chiziq bola o`shishining egri chizig`i yoki o`shish mayli (tendensiya) deyiladi.

O`shish ko`rsatkichlarini talqin qilish

O`shish ko`rsatkichlari bola yoshining ma`lum o`lchamlar bilan o`zaro nisbatini aniqlash orqali bola o`shishini baholash uchun ishlatiladi. Bolao`shishining quyidagi ko`rsatkichlarini talqin qilish lozim: yoshga nisbatanuzunlik/bo`y, yoshga nisbatan vazn, uzunlik/bo`yga nisbatan vazn, yoshga nisbatanTVI.

Ko`rilayotgan muayyan ko`rsatkichlar bolaning yoshiga bog`liq, bu esa vaqt o`tishi bilan bolaning rivojlanishi tendensiyasini kuzatib borish varivojlanishdagi muammolarni aniqlash uchun bo`y yoki gorizontal holatdagiuzunligini o`lchab, barcha o`lchamlarni o`shish egri chizig`ida belgilab borishgayordam beradi. Bolaning jinsiga qarab bola rivojlanishining to`g`rikartasini ishlatish muhim, chunki o`g`il bolalar va qiz bolalar jismoniyjihatdan turlicha rivojlanadilar

O`shish ko`rsatkichlarining jadvalda joylashuvi

Bolaning jinsiga qarab tegishli egri chiziq tanlash lozim.

O`shishko`rsatkichlari tanlangan o`shish egri chiziqlarida aks ettirilishi kerak.Jadvalda nuqtalar joylashuvini belgilash uchun jadvallarga oid ma`lumataamalarni bilib olgan ma`qul:

- X-o`qi** – jadval pastidagi gorizontal chiziq. O`shish jadvallarida xo`qida yosh yoki bo`lmasa uzunlik/bo`y ko`rsatilishi mumkin;
- U-o`qi** – jadvalning chap tarafidagi vertikal chiziq. O`shish jadvallaridau-o`qida tana uzunligi/bo`y, vazn yoki bo`lmasa TVI aks ettirilishimumkin;

- **Belgilangan nuqta** – jadvalda x-o`qining tegishli joyidan (masalan, yoshni ko`rsatuvchi joyidan) kelayotgan to`g`ri chiziq va u-o`qining tegishli joyidan (masalan, vaznni ko`rsatuvchi joyidan) boshlangan to`g`ri chiziq kesishgan nuqta.
- O`shish jadvalida `0` soni bilan ifodalangan chiziq medianasi (oralik chiziq) deyilib, u o`rtacha qiymatni anglatadi. Druqie linii, kotoqie nazıvayutsya liniyami Z-ıymat chizig`i deb ataladigan boshqa chizıqlaro`rtacha qiymatdan masofani bildiradi. Medianadan uzoqda joylashgan nuqta yoki tendensiya, masalan, `3` yoki `-3`, bolaning o`shishi bilan bog`liq muammolar borligini ko`rsatadi.
- Normal rivojlanayotgan bolaning o`shish egri chizig`i odatda medianaga parallel ravishda joylashgan bo`ladi. Bu egri chiziq medianadan teparoqda yoki pastroqda joylashgan bo`lishi mumkin.
- Tendensiyaning keskin o`zgarishi (bolaning o`shish egri chizig`i o`z yo`lidan tepaga yoki pastga tushishi) bunday holat kelib chiqishi sababini aniqlash va muammoni bartaraf etish maqsadida sinchkovlik bilan o`rganib chiqilishi kerak.
- O`zgarish gorizontal chiziq bola o`smayotganligini ko`rsatadi. Bunday holat turg`unlik (stagnatsiya) deb ataladi va u ham jiddiy o`rganib chiqilishi kerak.
- Z-qiymatni kesib o`tadigan o`shish egri chizig`i biror xavf borligiga ishora bo`lishi mumkin. SHifokor (medianaga nisbatan) o`zgarish qanday boshlangani va o`zgarish sur`atiga asoslanib bola salomatligi uchun qanday xavf borligini aniqlashi mumkin.

Yoshga nisbatan tana uzunligi, bo`y

Tana uzunligi, bo`y ko`rsatkichi bola ulg`ayib borgan sari uning tanasi uzunligi yoki bo`yi o`shib borayotganligini ko`rsatadi. Bu ko`rsatkich uzoq davom

jayotgan to`yib ovqatlanmaslik yoki surunkali kasallik sababli o`shishda ortda qolayotgan bolalarni aniqlash imkonini beradi. O`z yoshi uchun o`rtacha bo`yga nisbatan tez o`sayotgan bolalarni ham aniqlash mumkin, lekin baland bo`ylilik, agar bu ko`rsatkich haddan tashqari katta bo`lmasa va jiddiy endokrin buzilishi oqibatida bo`lmasa, muammo emas.

Jadvalda yoshga nisbatan tana uzunligi/bo`y ko`rsatkichini aks ettirish uchun quyidagilarni amalga oshiring:

- Bolaning yoshini vertikal chiziqda aks ettiring (lekin vertikal chiziqlar oralig`ida emas). Masalan, bolaning yoshi 5,5 oy bo`lsa, nuqta 5 oy uchun ko`rsatilgan chiziqda joylashishi kerak (5 va 6 oy chiziqlari o`rtasida emas).
- Tana uzunligi/bo`yni gorizontal chiziqlar o`rtasida imkon qadar aniq belgilang. Masalan, agar ushbu ko`rsatkich 60,5 sm bo`lsa, nuqtani gorizontal chiziqlar o`rtasidagi markazga qo`ying.
- Ikki va undan ko`p marta tashrif davomida olingan o`lchamlar jadvaldan nuqtalar

sifatida aks ettirilganidan keyin bola rivojlanish sur'atini aniqroq ko'rish va tushunish uchun nuqtalarni to'g'ri chiziq bilan birlashtiring.

Ko'rsatkich to'g'ri ko'rsatilganini tekshiring va, agar lozim topsangiz, bolani boshqatdan o'lchang. Masalan, bolaning tana uzunligi/bo'yi avvalgitashrif mobaynida olingan o'lchamdan kam chiqayapti. U holda ikkala o'lchamdan biri noto'g'ridir.

Yoshga nisbatan vazn

Yoshga nisbatan vazn ko'rsatkichi bolaning vazni etarli emas yoki xavfli darajada etarli emas ekanligini aniqlash uchun ishlatiladi, lekin ushbuko'rsatkich shuningdek bolani **ortiqcha vaznli yoki semirish kasaliga uchragan** deb toifalash uchun ham ishlatiladi. Vaznni oson aniqlash mumkin bo'lgani uchun ko'pincha bu ko'rsatkichdan foydalaniladi, lekin bolaning yoshini aniq belgilash imkoni bo'lmagan hollarda unga ishonib bo'lmaydi.

Izoh: agar bolaning ikkala oyog'ida shish bo'lsa, suyuqlikning yig'ilishi bolaning vaznini noto'g'ri tarzda ortiqcha qilib ko'rsatadi. Vazn-yosh va vazn uzunlikni o'rsating, lekin bola o'sishi va rivojlanishi tarixidaftarchasida o'sha paytda shish bor bo'lganligini aniq ko'rsatib o'ting. Bu bola kuzatuvga olinishi, alohida ko'rikka yo'llanishi, alohida parvarish qilinishi lozim. Jadvalda yoshga nisbatan vazn ko'rsatkichini belgilash uchun:

- To'liq hafta va oylarni vertikal chiziq ustida aks ettiring (vertical chiziqlar o'rtasida emas).
- Vaznni gorizontal chiziqda yillar yoki ularning orasida o'ndan bir qismigacha bo'lgan aniqlikda aks ettiring, masalan, 7,8 kg.
- Ikki va undan ko'p tashriflar davomida aniqlangan raqamlar nuqtalar bilan belgilab chiqilgandan keyin bola rivojlanishi sur'atini yaxshiroq ko'rish va tushunish uchun nuqtalarni to'g'ri chiziq bilan birlashtiring.

Tana uzunligi yoki bo'yga nisbatan vazn

Uzunlik, bo'yga nisbatan vazn ko'rsatkichi bola erishgan tana uzunligi, bo'yga nisbatan vaznini aks etadi. Bolaning yoshi noaniq bo'lgan vaziyatlarda bu ko'rsatkich juda qo'l keladi. Tana vazni-uzunlik/bo'y egri chizig'i ehtimol, ovqatlanishda oqsil-energiya tanqisligi/og'ir darajadagi oriqlik sababli tana vazni kam bo'lgan bolalarni aniqlash imkonini beradi. Bu egri chiziq ortiqcha vaznli yoki semirishdan qiynalayotgan bolalarni aniqlash imkonini ham beradi.

Jadvalda tana uzunligi/bo'yga nisbatan vaznni aniqlash uchun:

- Tana uzunligi yoki bo'yni vertikal chiziqda qayd eting (masalan, 75 sm, 78 sm). O'lchamni to'liq santimetrgacha yaxlitlash kerak.

- Gorizontal chiziqlarni ishlatgan holda imkon qadar aniq vaznni qaydeting.
- Ikki va undan ko'p tashriflar davomida aniqlangan raqamlar nuqtalar bilan qayd etilganidan keyin, bola rivojlanishi sur'atini yaxshiroq ko'rish va tushunish uchun nuqtalarni to'g'ri chiziq bilan birlashtiring.

Yoshga nisbatan TVI

Yoshga nisbatan tana vazni indeksi ortiqcha vaznli va semiz bolalarni skrining qilishda juda qo'l keladi. Yoshga nisbatan TVI va uzunlik/bo'yganisbatan vazn egri chiziqlari ko'pincha bir xil natija beradi.

Jadvalda yoshga nisbatan TVI ko'rsatkichini qayd etish uchun:

- Bola yoshini vertikal chiziqda qayd eting (lekin vertikal chiziqlar orasida emas).
- TVIni gorizontal chiziqda (masalan, 14, 14,2) yoki chiziqlar oralig'ida (masalan, 14,5) qayd eting. Agar TVIni hisoblash uchun kalkulyator ishlatilgan bo'lsa, raqamni o'ndan bir qismigacha yaxlitlash mumkin. Agarda lumotlar jadvali ishlatilgan bo'lsa, TVI yaxlit son sifatida ko'rsatiladi.
- Ikki va undan ko'p tashriflar mobaynida aniqlangan raqamlar nuqtalar bilan qayd etilgandan keyin bola rivojlanishi sur'atini yaxshiroq ko'rish va tushunish uchun nuqtalar to'g'ri chiziq bilan birlashtiriladi.

18-rasm. Qiz bolalar o'sishini baholash jadvallari

19-rasm. O'g'il bolalar o'sishini baholash jadvallari

ЎЛЧАШ МУДДАТЛАРИ

дастлабки ўлчаш	тутилганда
иккинчи ўлчаш	15 кунликда
учинчи ўлчаш	30 кунликда
ой сайин	1 ёшгача
ҳар 3 ойда	3 ёшгача
ҳар 6 ойда	5 ёшгача
йил сайин	кейинги йилларда

БОЛАНИНГ ҲАВЛАТИ ВА ИСМ

ТУГИЛГАН САН

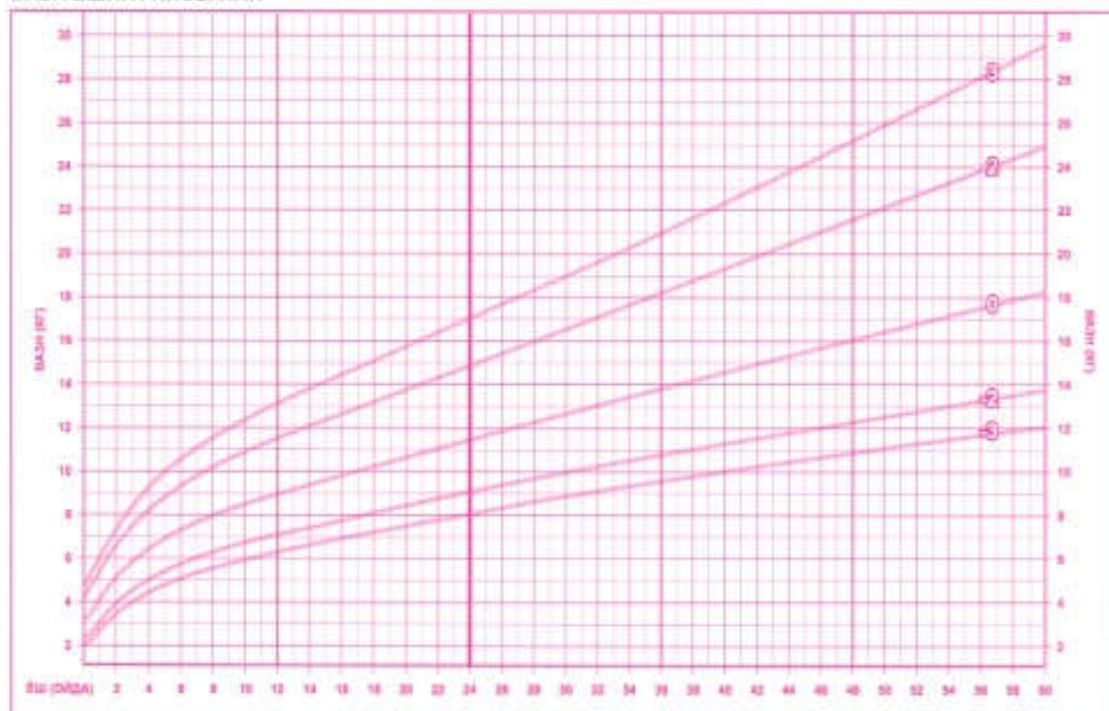

Эсда тутинг: болани оғдантиришдаги камчиликлар, шунингдек ўсиши ва ривожланишида четланишлар камроқ бўлганда бола тана вазнини тез-тез ўлчаш зарур бўлади.

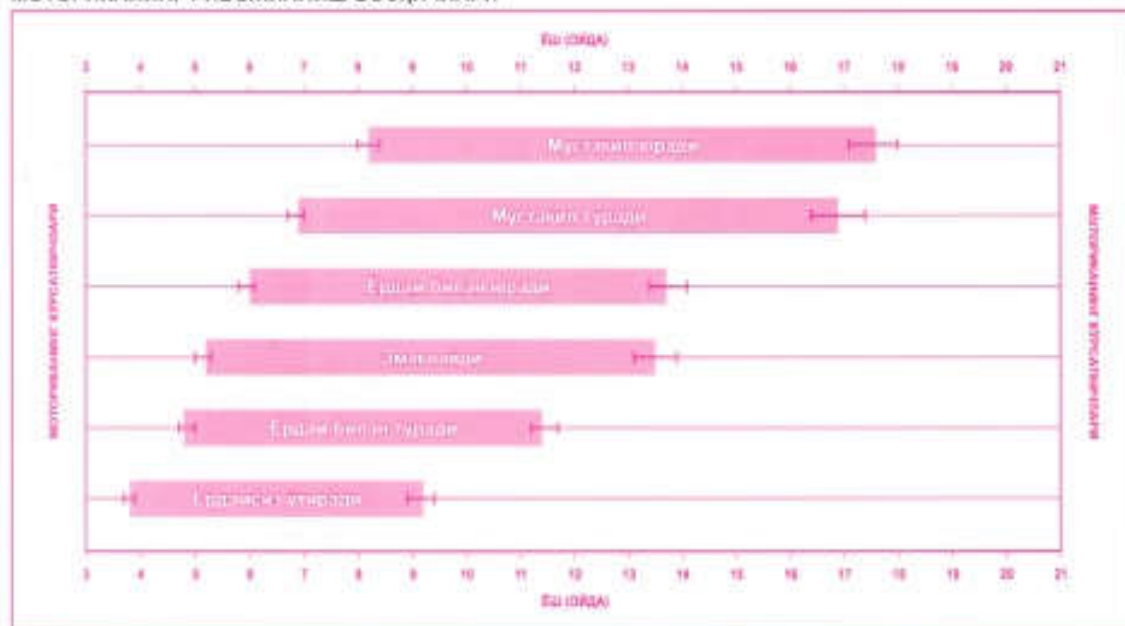
УЗУНЛИК/БЎЙ ЁШИГА НИСБАТАН

ВАЗН ЁШИГА НИСБАТАН

МОТОРИКАНИНГ РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ

БОЛАНИНГ НУТҚ ВА ЭШИТИШ ҚОБИЛИЯТИНИНГ РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ

Боланинг ривожланиши	Еш (ойда)	Боланинг ривожланиши	Еш (ойда)
Йлжади	1-1.5	2та сўз	12
Овса чиқаради	2	3та сўз	14
Товушга ўлғиради ва товушга қараб танайди	4	Ҳалиради, лекин тушунарли эмас	12-14
Қўнғироқни эшитади	5	4-5та сўз	15
Қўлади	4-5	7-20та сўз	17
Маъносиз сўзларни айтади	6-7	2та сўзни қўшиб	19-21
Ўйинчоқларни ўйнайди	9-10	50та сўз	21-24
«Дада» ёки «баба» сўзини айтади	10-11	250та сўз	36
Беринчи сўз	11	3та сўздан иборат гапни тўзлади	36
Одамни тўғри аниқлаб «ая» ёки «дада» деб чиқаради	10-11	Қўллик даражасидан сўзларни қўллаб гапирди	36

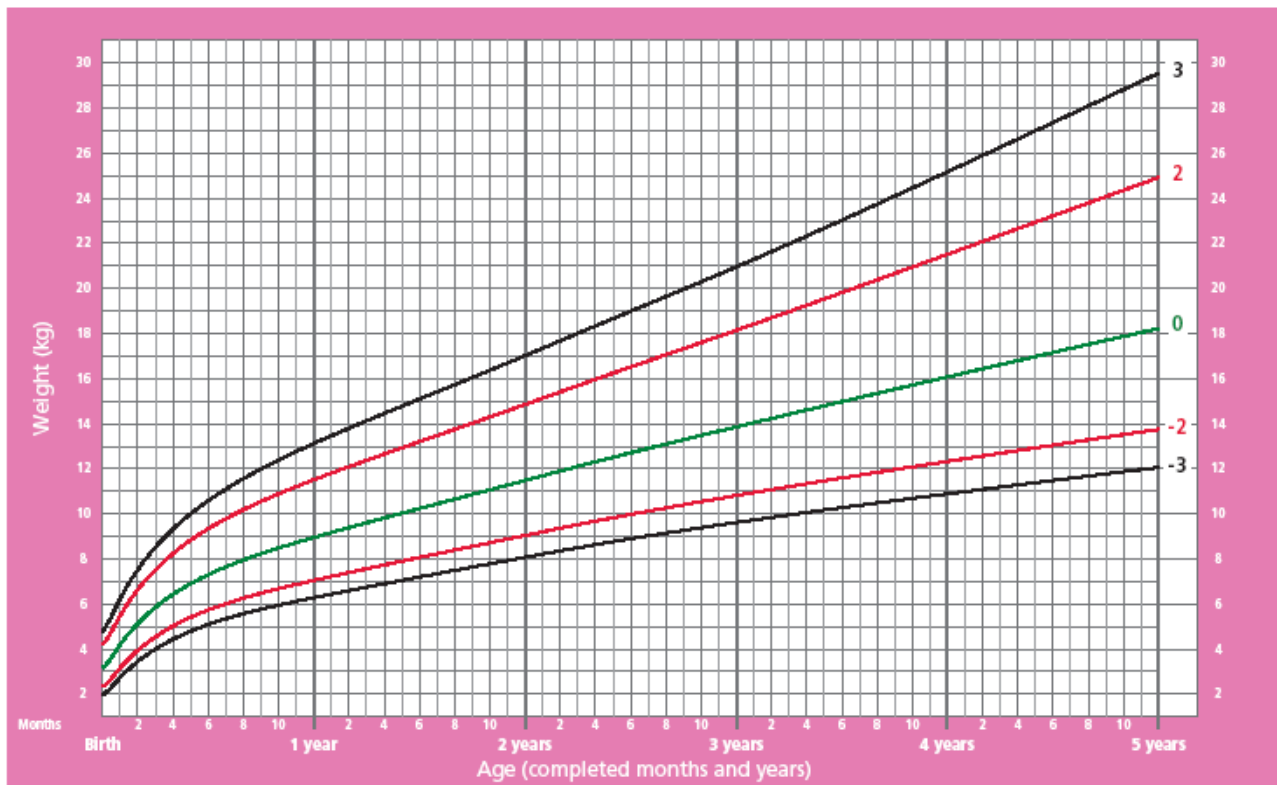
ЭМЛАШ ЖАДВАЛИ

Еш	Вакциналарнинг номи	Еш	Вакциналарнинг номи
1 кун	ВГВ-1	12 ой	Қизамик-1
2-5 кун	Скрга қарши — БЦЖ-1; полиомиелитга қарши — ОПВ-3	16 ой	АКДС-4; ОПВ-4
2 ой	Дифтерия, кокишол, сўч ёғталга қарши — АКДС-1; ОПВ-1; ВГВ-2	6 еш	Қизамик-2
3 ой	АКДС-2; ОПВ-2	1 сенф (7 еш)	АДС-М-5; ОПВ-5; БЦЖ-2
4 ой	АКДС-3; ОПВ-3	8 сенф (14-15 еш)	БЦЖ-3
6 ой	ВГВ-3	16 еш	АДС-М-6
		26 еш	АДС-М-7
		46 еш	АДС-М-8

Weight-for-age GIRLS

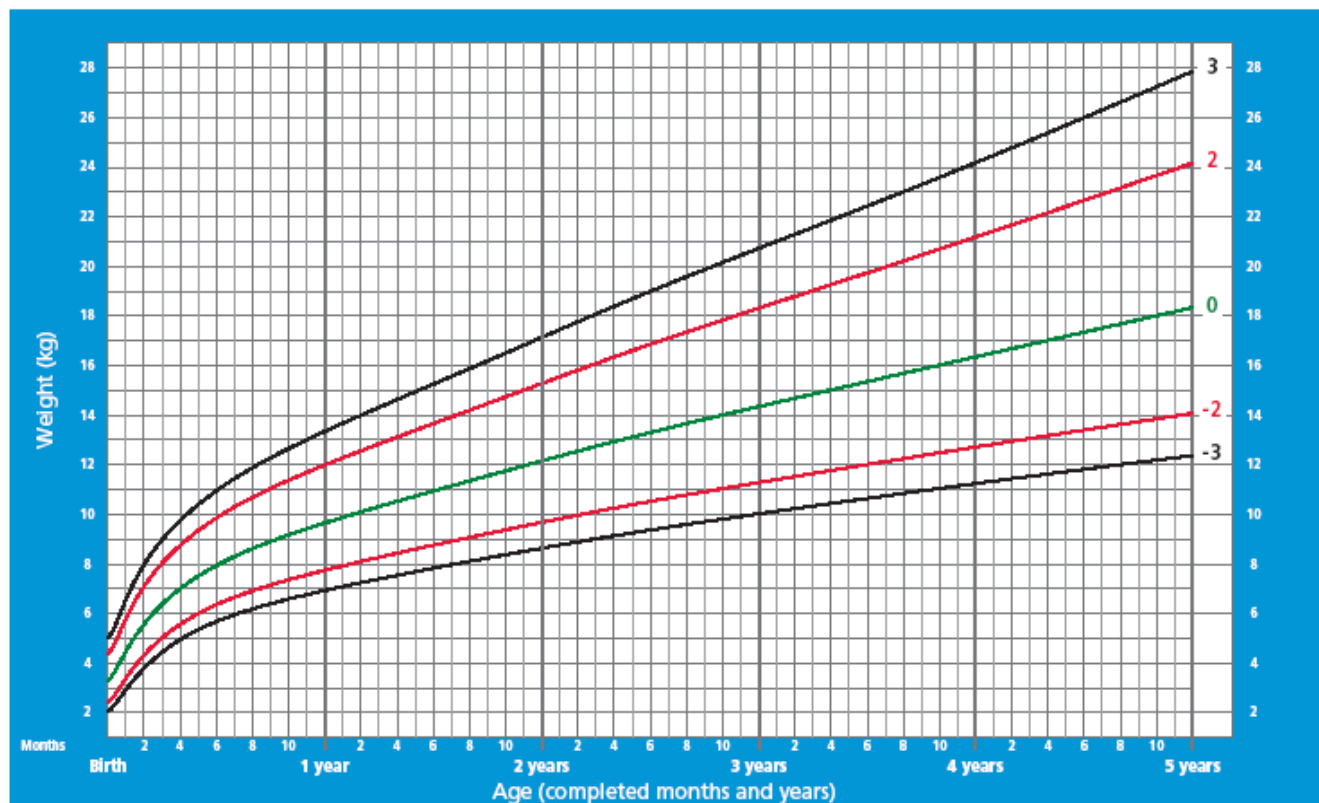
Birth to 5 years (z-scores)

WHO Child Growth Standards

Weight-for-age BOYS

Birth to 5 years (z-scores)

WHO Child Growth Standards

3.1. JISMONIYRIVOJLANISHNITEKSHIRISH

I. Tekshirishusuli:palpatsiya.

Palpatsiyasharti:hammagama`qulbo`lgan(Ibo`limgaqarang).

Talabaniholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaholati:tik, ertayoshdagibolalarto`shakdayotganholda.

Xususiylar ro`yxati(3):

1. Teriostiyoq` qavatini qalinligivarivojlanishdarajasi(3.5qarang).
2. Yumshoqto`qimalarturgori(3.5qarang).
3. Terielastikligi(3.4qarang).

II. Tekshirishusuli:antropometrik.

Tekshirishsharti:hammagama`qulbo`lgan(Ibo`limgaqarang).

**Materialbilanta`minlanganlik:**pallalitarozi, dastaklitarozi, gorizontaltavertikalbo`yo`lchagich, santimetrilenta.

Talabaniholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaholati:tik, ertayoshdagibolalaryo`rgakstolidayotadi.

Xususiylar ro`yxati(6):

1. Turliyoshdagibolalarnio`lchabko`rish.
2. Turliyoshdagibolalardabo`yuzunliginio`lchash.
3. Boshaylanasinio`lchash.
4. Ko`krakaylanasinio`lchash.
5. Tizzasonaylanasinio`lchash.
6. Yelkaaylanasinio`lchash.

3-YOSHGACHA BO`LGAN BOLALARNI O`LCHAB KO`RISH

Bolalar birinchi 3-yilidapallalitarozidao`lchanadi. Pallalitaroziqayiq, tarozishayini, shuningdekalohidaikkishkaladaniborat(pastda– kilogrammlarda, yuqorida–grammlarda). O`lchashaniqligi– 10 grgacha.

Tarozishayinio`ngtomonidaposangimavjud.

Bolano`lchashdanoldintarozininazoratqilishzarur, posangishaybasinisekinlikbilano`zingizdanburing, ko`rsatgicho`rtadatenglashganicha.

1

bosqich. Pallalitaroziniqo`zg`almaydiganstolustigaqo`yingvaunisozlaboling.

2 bosqich. Tarozipallasini0,5 % xloramineritmasibilanarting.

3 bosqich. Pallagatozayo`rgakyoyibuningmassasinio`lchang.

4 bosqich. Bolaniyechintiringtenglashtirilgantarozigaqo`ying (yokio`tirg`izing)

boshvayyelkapallaningkengqismigaoyoqlartorqismigato`g`rikelishikerak,tarozisha yinibelgilabqo`yilganbo`lishikerak.

5 *bosqich*.O`ngqo`lniyuqorigaharakatlantirishyo`libilantarozinioching, keyinesatarozipallalarion`nggachapgayuqoripastgaharakatlantirib,tarozitoshlariorqal ishayinnitengsalmoqqaolibkeling; chapqo`l bilanbolanihimoyalabturing.

6 *bosqich*.Taroziyopingvabolanioling.

Qaerdanasechkabo`lsatarozitoshitomonidagiko`rsatgichyozibolinadi.

7

bosqich.Olinganko`rsatgichdanyo`rgakmassasiniayiringvakeraklihujjatgaolinganm a`lumotniyozibqo`ying.

8 *bosqich*.Tarozitoshininolbelgisigaqaytaribqo`ying.

NB!Bolano`lchashhardoimkunningbirvaqtidabo`lishilozim, yaxshisiertalabovqatlanishdanoldin.

3 YOSHDAN KATTA BOLALARNI O`LCHASH

Ferbenkstipidagitarozidanfoydalaniladi, o`lchashaniqligi– 50 grgacha.

1 *bosqich*. Bolaehtiyotlikbilantaroziyuzasio`rtasigaqo`yiladi.

Tarozishayisozlabqo`yilganbo`lishikerak.

2 *bosqich*. Shayinnioching.

3

bosqich.Tarozitoshiushlabturgichningyuqorivapastkipallalarigaharakatlantiringtaro ziningchaptomonigaqarabqachonkinazoratbelgisiningbirdarajasiniko`rsatguncha.

4 *bosqich*.Tarozishayininisozlaboling.

5 *bosqich*.Ko`rsatgichpastki(1ajralma1 kgteng) vayuqorigibo`laklarni(1 ajralma100 grgateng) jamlaydi.

6 *bosqich*.Ma`lumotnikeraklihujjatgayozibqo`ying.

BIR YOSHGACHA BO`LGAN BOLANI BO`Y UZUNLIGINI O`LCHASH

1 *bosqich*.Gorizantalbo`yo`lchagich0,5 %. Xloramineritmasidatozalaniladi.

2 *bosqich*.Tozayo`rgakyoyiladi.

3

bosqich.Bolaniibo`yo`lchagichgashundayjoylashtiringkiboshsuyaginingtepaqismibo `yo`lchagichningharakatlanmaydiganqismidatursin.

4 *bosqich*.Yordamchibolaboshiniushlabturadi.

5 *bosqich*.Bolanioyog`inito`g`rilang,

bo`yo`lchagichdoskasigachapqo`l bilantizzasidanbosning.

6

bosqich.O`ngqo`l bilanbo`yo`lchagichharakatlantiruvchiqisminioyoqkaftigakeltirila di, oyoqkaftinito`g`riburchakostidabukibiladi.

bosqich. Bo`yo`lchagichikkalabo`lagiorasidagimaydonbelgilanadiubolaningbo`yuz unliginianglatadi.

8 *bosqich.* Ma`lumotkeraklihujjatgayozibqo`yiladi.

BIR YOSHDAN KATTA BOLALARNI BO`Y UZUNLIGINI O`LCHASH

1

bosqich. Bolabo`yo`lchagichmaydonigatikturadi(yokiko`taribqo`yiladigano`tirgichg a) vertikal doskaga orqasi, tovon, bo`ksasi, kurak va ensasimah kambirikib turish kerak. Qo`llartanagayo`nalgan, tovonlar birlashtirilgan, paypoq yechilgan bo`lishi kerak.

2

bosqich. Bolaning boshinishunday joylashtiring kitash qieshitish yo`li yuqori qirrasivak o`zning tashqiburchagibir xilgorizantaltekislikdajoylashsin.(Frankfurt tekisligi)

3 *bosqich.* Bo`yo`lchagich harakatlantiruvchi qismini bolaning boshigatushiring va harakatlanuvchi bo`lak pastki qirrasidagishkalaga ajratilgan son nisanang.

4 *bosqich.* Olingan natijani kerakli hujjatgayozibqo`ying.

NB!

Og`irah voldagi bolabo`yuzunligini santimetr lilentayordamidabolani yotgan holatida o`lchanadi.

BOSH AYLANASINI O`LCHASH

1 *bosqich.* Santimetr lilentani bosh atrofidan sirkulyar joylashtiring: orqadan– ensan uqtasidan birmuncha turtib turuvchi qismi, old tomondan– qoshustiyoyibo`yicha.

2 *bosqich.* Lentayo`nalishi– orqadan oldinga.

3 *bosqich.* Olingan ma`lumot kerakli hujjatgayozibqo`yiladi.

KO`KRAK QAFASI AYLANASINI O`LCHASH

Ko`krak qafasi aylanasimaksimal nafas olish va chiqarish vaqtida aniqlanadi, shuningdek tinch holatd ham. Ko`krak yoshidagi bolalar faqat tinch holatda.

1 *bosqich.* Santimetr lilentani joylashtiring: orqadan– kurak burchagi ostidan, old tomondan– areola pastki qirrasibo`yicha.

2 *bosqich.* Olingan natijani kerakli hujjatgayozibqo`ying.

SON AYLANASINI O`LCHASH

1 *bosqich.* Bola gorizantal holatdajoylashadi.

2 *bosqich.* Santimetr lilentani songao`tirg`ich burmasi ostidan joylashtiring.

3 *bosqich.* Sonaylanasini o`lchang.

4 bosqich. Olingannatijanikeraklihujjatgayozibqo`ying.

BOLDIR AYLANASINI O`LCHASH

1 bosqich. Bolagorizontalholatdaturadi.

2 bosqich. Santimetrililentaniboldirsohasigaboldirmushaklarihajmi maksimalhajmli sohasiga joylashtiriladi.

3 bosqich. Boldiraylanasinio`lchang.

4 bosqich. Olingannatijanikeraklihujjatgayozibqo`ying.

YELKA AYLANASINI O`LCHASH

1 bosqich. Bolavertikalholatdaturadi.

2

bosqich. Santimetrililentaniyelkasohasigaikkiboshlimushakningbirmunchaqaqalinlash ganvaqtidajoylashtiriladi.

3 bosqich. Yelkaaylanasinio`lchang.

4 bosqich. Olingannatijanikeraklihujjatgayozibqo`ying.

III. Jismoniyrivojlanishningtaxminiylisoblashusuli(empirikformula)

A. BIR YOSHGACHA SOG`LOM BOLALARDA JISMONIY RIVOJLANISHNING YOG` QAVATI Y KO`RSATGICHLARINI HISOBLASH

TanaMassasi: 1-оудан 6 ойгачахар ойига. – 800 gr дан;
6-оудан 12 ойгача хар ойига – 400 gr дан;

Bo`yuzunligi:

I kvuchun. – haroyda3 smbo`yicha(kvartaluchun9 sm);

II kvuchun. – haroyda2,5 smbo`yicha (kvartaluchun7,5 sm);

III kvuchun. – haroyda1,5 smbo`yicha(kvartaluchun4,5 sm);

IV kvuchun. – haroy1,0 smbo`yicha(kvartaluchun3 sm).

Boshaylanasi:

1. 6 oygachaharoy1,5 smkattalashadi, 6 oydanso`ng. –Haroy 0,5 sm.

6 oygachaboshaylanasi– $43-1,5(6-n)$;

2. 6 oydanso`ng. – $43+0,5(n-6)$, buerdan – yashaganoyi.

Ko`krakqafasiaylanasi:

Haroydao`rtacha1,3 smgakattalashadi, tobiryoshgacha.

1. **Birinchi 6 oylikd**aharoy 2 sm(yokikqa= $45-2(6-n)$),

2. 6 oydanso`ngharoy0,5 smga(yoki $45+0,5(n-6)$, buerdan – Bolaningoylardagiyoshi).

B. KATTA YOSHLI BOLALARDA JISMONIY RIVOJLANISHNING ASOSIY KO`RSATGICHLARINI HISOBLASH

Tanamassasi:

2 dan 10 yoshgacha– $M(\text{kg}) = 10 + 2n$, buerdan – bolaning yoshiyillarda;

10 yoshda tanamassasi– 30 kg;

10 yoshdankatta– $M = 30 + 4(n - 10)$, buerdan–bolaning yoshiyillarda.

Bo`yuzunligi:

4-yoshida– $L = 100 - 8(4 - n)$;

4-yoshdankatta– $L = 100 + 6(n - 4)$, buerdan – bolaning yoshiyillarda

Boshaylanasi:

1 dan 5 yoshgacha– 50 sm 5 yoshdagiboshaylanasi– 50 sm-1 (5-n);

5 yoshdanson`ng– $50 + 0,6(n - 5)$, buerdan – bolaning yoshiyillarda.

Ko`krakqafasiaylanasi:

1 dan 10 yoshgacha– $63 - 1,5(10 - n)$;

10 yoshdako`krakqafasiaylanasi– 63 sm

10 yoshdankatta– $63 + 3(n - 10)$, buerdan – bolaning yoshiyillarda.

V. Antropometrikma`lumotlarnibaholash:

- o`rtacha–ko`rsatgichlarning o`rtacha qiymat chegarasidan 7 % ga o`g`ishi;
- o`rtacha chegaradan 8-20 % ortiq yoki past;
- empirik formulabo`yicha o`rtacha qiymatdan 20 % gayuqori.

NB! Massadefitsiti formulabo`yicha aniqlanadi:

DM-FM

D - _____ $D = \cdot 100$, buerdan

DM

D– Tanamassasidefitsiti%larda;

DM– Kerakli(lozim bo`lgan) massa;

FM– Amaldagi massa

IV. Antropometrikindekslar.

1. L.I. Chulitskiybo`yicha semizlik indeksibolasemizlik darajasini ifodalaydi:

3 yelkaaylanasi(sm) + sonaylanasi(sm) + boldiraylanasi(sm) –bo`yuzunligi(sm).

Normada:

biryoshda– 20-25 sm;

20 smkam– gipotrofiyada;

25 smdanyuqori– paratrofiyada;
2-3 yoshda– 20 sm;
6-7 yoshda– 15-10 sm;
7-8 yoshda– 6 sm.

2. F.F. Erismanindeksi(IE)

bolako`krakqafasirivojlanishinivaqismanuningsemizliginixarakterlaydi:

IE= ko`krakaylanasi(sm) – bo`yuzunligining1/2 (sm).

Normada:

1 yosh– 13,5-10 sm;
2-3 yosh– 9-6 sm;
6-7 yosh– 4-2 sm;
7-8 yosh– 0, ammohammasidanyaxshisi15 yoshgacha
IE= 1-3 sm;
Kattalarda– 5-6 sm.

3. O.F. Turindeksi:

boshaylanasiningko`krakqafasiaylanasigamunosabati.

Normada: 1 dan7

yoshgachako`krakqafasiaylanasiboshaylanasidanbirnechasantimetrgaustunlikqiladi

4. L.IChulitskiybo`yichaproporsionallikindeksi:

3 yelkaaylanasi= ko`krakqafasiaylanasi= sonaylanasi+ boldiraylanasi.

5. Jismoniyrivojlanishkoeffitsienti(Q) bolamassasinifoizdaifodalaydi:

Norma100 %.

Amaldagimassa(kg)

$$Q = \frac{\text{Amaldagi massa (kg)}}{\text{Kerakli (lozim bo'lgan) massa (kg)}} \cdot 100$$

Kerakli(lozimbo`lgan)massa(kg)

6. Bo`yvaznkoeffitsienti: massanibo`ygamunosabati

(faqatchaqaloqlaruchun).

Norma60-64.

NB! Bo`yvaznkoeffitsienti60dankamayishitug`magipotrofiyaningyog` qavati ydiagnostikkriteriyalaridanbirihisoblanadi.

Homilaichidarivojlanishningortdaqolishiushbuko`rsatgichlargabog`liqholdaquyida giko`rinishdaklassifikatsiyalanadi:

- I daraja– 59-55;

- II daraja– 54-50;
- III daraja– 50 vakam.

V. Antropometrik standartlar usuli.

Bolalarning individual antropometrik ma'lumotlari yosh jins va regional antropometrik jadvallar bilan taqqoslanish birmuncha aniqroq hisoblanadi: 2 tipdagi standart jadval bor parametrik (sigmal) va no-parametrik (sentil).

1. Sigmal jadvallar:

- o'rtachakvadratiksiljishnianiqlash (sigma);
- jismoniy rivojlanishni baholash individual yosh bilan bola antropometrik ma'lumotlarini jismoniy rivojlanishning o'rtachako'rsatgichlarini solishtirish (standartlash) orqali o'tkaziladi;
- ushbu ko'rsatgichlar orasidagi farq ko'rsatilgan jadvaldagi sigmalarga ajratiladi;
- sigmaregressiyasi olinadi;
- shkalabo'yicha regressiya baholanadi, o'sish shartlari yog' qavatida olinadi.

O'sish ko'rsatgichlari bo'yicha kichik guruhlarni baholash:

- past (sigma variabelligi – 2 va undan past);
- o'rtachadan past (1 dan 2 gacha);
- o'rtacha (+1 dan +2 gacha);
- yuqori (+2 dan va yuqori).

Tanamassasi va ko'krakaylanisi sigmaregressiya javob bersa o'sish bolaning jismoniy taraqqiyoti muvofiq hisoblanadi.

Agar ushbu ko'rsatgichlar orasidagi farq 1 sigmaregressiya sidan yuqori bo'lsa – bu disgarmonik yanin muvofiq jismoniy rivojlanish hisoblanadi.

2. Sentil usuli.

Sentil jadvalining prinsip shundan iboratki jismoniy rivojlanishni qadriyatlarini 100 ekvivalent vaqtoraligida ajratib turadiko'pincha 3-, 10-, 25-, 50-, 75-, 90- va 97-sentillar ishlatiladi.

Baholash:

- 25-75- sentillar – o'rtachako'rsatgichlar;
- 25-10-, 75-90 – ko'rsatgichlar oshishi yoki pasayishi tendensiyasi;
- 10-3-, 90-97- sentillar – ko'rsatgichlarning yaqqol pasayishi yoki yaqqol oshishi.

Jismoniy rivojlanishni baholashni hisoblash gamisollar.

Olti oylik muddatidagi tug'ilgan tug'ilgan davriga 3800 gr va bo'y uzunligi 54 sm bo'lgan bolani jismoniy rivojlanishini baholaymiz.

Hozirbola 8,5 kg, bo'y uzunligi 70 sm, boshaylanasi 43,5 sm, ko'kragi 45 sm, yelkasi 15 sm, soni 32 sm, boldiri 18 sm.

Javoblari taloni.

Empirik formulabo'yichabolaning kerakli

- Tanavazni: $3800 + 600 + 800 + 800 + 750 + 700 + 650 = 8100$ gr (og'ish 4,9 %).
- Bo'y uzunligi: $54 + 3 \cdot 3 + 2,5 \cdot 3 = 70,5$ sm (normadan og'ish 0,7 %).
- Boshaylanasi: $34 + 1,5 \cdot 6 = 43$ sm.
- 6 oylik dako'krak qafasi aylanasi = 45 sm.
- Chulitskiy indeksi: $3 \cdot 15 + 32 + 18 - 70 = 25$.
- Erisman indeksi: $45 - 70/2 = 10$.
- Jismoniy rivojlanish indeksi (Q): $8,5 : 8,1 \cdot 100 \% = 104,9 \%$

Sigmal jadvalbo'yicha

1. Uzunlik 67,9 sm, sigma 2,2;
Amaldagi og'ish: $70 - 67,9 = 2,1$;
Sigma og'ishi: $2,1 : 2,2 = 0,95$ sigma.
 2. Jadvalbo'yicha massa 8770, sigma 780;
Amaldagi og'ish: $8770 - 8500 = 270$;
Sigma og'ishi: $270 : 780 = 0,34$ sigma.
 3. Jadvalbo'yicha boshaylanasi 44,2, sigma 1,5;
Amaldagi og'ish: $44,2 - 43,5 = 0,7$;
Sigma og'ishi $0,7 : 1,5 = 0,46$ sigma.
 4. Ko'krak aylanasi 45,4, sigma 2,0;
Amaldagi og'ish: $45,4 - 45 = 0,4$;
Sigma og'ishi: $0,4 : 2,0 = 0,2$ sigma.
- Sentil jadvalbo'yicha:
- 25-50 sentil gacha bo'lgan uzunlikdagi tanavazni;
 - 50-75 sentil yosh bo'yicha tanavazni;
 - 75 sentil yosh bo'yicha massa.

Barcha lumotlarni jadvalga qo'ying

Ko'rsatgichlar	Amalda gima'lu mot	Empirik formulabo'yichakerakli lumot	Sigmal jadvalbo'yichakerakli lumot	Sentil jadvalbo'yichakerakli lumot
----------------	--------------------	--------------------------------------	------------------------------------	------------------------------------

Tanamassasi	8,5	8,1 (+ 4,9 %)	+ 0,34 sigma	50-75
Bo'yuzunligi(s m)	70	70,5 (- 0,7 %)	+ 0,95 sigma	75
Boshaylanasi	43,5	43 (+ 1,1 %)	+ 0,46 sigma	25-75
Ko'krakaylana si	45 45	45	+ 0,2 sigma	25-75
Yelkaaylanasi	15			
Sonaylanasi	32			
Boldiraylanasi	18			
Chulitskiybo'y ichasemizlikin deksi	25	20-25		
Erismanindeks i	+10	+10-13,5		
IndeksQ	104,9 %	Ortiqcha4,9 %		

XULOSA:

Bolaningjismoniyrivojlanishigarmonikvao`rchayoshigamoskeladi

TEST SAVOLLARI

1. Muddatidatug`ilgansog`lomb
olaningmassasiqanchabo`lishikerak?

1. 2900.
2. 2700.
3. 3500.
4. 4000.
5. 4500.

2. L.I. Chulitskiybo`yichasemizli
kindeksinianiqlashuchunqandayo`lcha
mlarkerakbo`ladi?

1. *yelkaaylanasi, sonaylanasi, boldiraylanasi, bo`yuzunligi.*
2. *yelkaaylanasi, sonaylanasi, ko`krakqafasiaylanasi, tanamassasi.*
3. *boshaylanasi, ko`krakqafasiaylanasi, tanamassasi, yelkaaylanasi, boldiraylanasi.*
4. *yelkaaylanasi, sonaylanasi, boldiraylanasi, boshaylanasi, bo`yuzunligi.*
5. *yelkaaylanasi, sonaylanasi, boldiraylanasi, tanamassasi.*

3.

L.I. Chulitskiybo`yichaproporsionallik
indeksinimagateng?

1. $3 \text{ yelkaaylanasi} = \text{boshaylanasi} = \text{sonaylanasi} + \text{boldiraylanasi}.$
2. 3
- $\text{yelkaaylanasi} = \text{ko`krakqafasiaylanasi} = \text{sonaylanasi} + \text{boldiraylanasi}.$
3. 3
- $\text{sonaylanasi} = \text{ko`krakqafasiaylanasi} = \text{boshaylanasi} + \text{yelkaaylanasi}.$

4.

$\text{boshaylanasi} + \text{yelkaaylanasi} = \text{ko`krakqafasiaylanasi} = 2 \text{ yelkaaylanasi}.$

5. $3 \text{ yelkaaylanasi} = 2$

$\text{sonaylanasi} = \text{ko`krakqafasiaylanasi}.$

4. Muddatidasog`lomtug`ilganb
olaningbo`yuzunligiqandaybo`lishikerak?

1. 45 sm.
2. 48 sm.
3. 52 sm.
4. 56 sm.
5. 59 sm.

5. Muddatidasog`lomtug`ilganb
olaningboshaylanasiqandaybo`lishikerak?

1. 25-28 sm.
2. 28-30 sm.
3. 30-32 sm.
4. 34-36 sm.
5. 38-40 sm.

6.

Muddatidasog`lomtug`ilganbolaningk
o`krakqafasiaylanasiqandaybo`lishikerak?

1. 28-30 sm.
2. 32-34 sm.
3. 35-38 sm.
4. 40-42 sm.
5. 42-45 sm.

7.

Quyidasanalganusullardanqaysibirijis
moniyrivojlanishnibaholashningsomat
ometriyausuligategishli?

1. terielastikliginianiqlash.	9.
2.	Sog`lomchaqaloqningtanavaznibirinc
yumshoqto`qimalarturgorinianiqlash.	hiyoligidaqandaykattalashadi?
3.tovonshaklinianiqlash.	1. 100 g.
4. tanamassasinio`lchash.	2. 300 g.
5. ko`krakqafasishaklinianiqlash.	3. 600 g.
	4. 800 g.
	5. 1000 g.
8.	
Quyidasanalganusullardanqaysibirijis	
moniyrivojlanishnibaholashningsomat	10. 1
oskopiyausuligategishli?	yoshgachanormadaL.I.Chulitskiybo`y
1. bo`yuzunliginio`lchash.	ichasemizlikqiymati.
2. tanavazninio`lchash.	1. 6-10 sm.
3.	2. 10-15 sm.
yumshoqto`qimalarturgorinianiqlash.	3. 16-19 sm.
4.tanauzunligivaaylanasinianiqlash.	4. 20-25 sm.
5.ko`krakaylanasinio`lchash.	5. 3-6 sm.

JAVOBLAR ETALONI:

1) – 3;	2) – 1;	3) – 2;	4) – 3;	5) – 4;
6) – 2;	7) – 4;	8) – 3;	9) – 3;	10) – 4

3.2. NERV-PSIXIKRIVOJLANISHNITEKSHIRISH

I.Hayotanamnezi:

- a) bolaqaysiyoshidanboshinitiktutaboshlagan,o`tirgan,emaklagan, tikturgan, yurgan; keyinchalikharakاتفunksiyalariningrivojlanishi;
- b) nutqrivojlanishi: qachong`uldirabboshlagan, so`zlarnibo`g`inlarnitalaffuzqilgan, nutqxarakteri, so`zboyli;
- v) bolaqachononasinitaniyboshlagan, diqqatqilaboshlagan,kulgan, tovushlarvao`yinchoqlarganazarsolgan.

II. Hayotiningbirinchi 4

oyidabolalardatug`mashartsizreflekslarnibaholash.

1. ORAL SEGMENTAR HARA KAT AVTOMATIZMI:

- a) So`rishrefleksi(birinchioyoxiridayo`qoladi);
- b) Izlashrefleksi(Kussmaul) (3-4 oylikdayo`qoladi.

Vaqto`tishibilanko`rishqo`zg`atuvchisigashartlijavoblarpaydobo`ladi:)

- v) Xartumcharefleksi(2-4 oylikdayo`qoladi.);

g) Og`iz-kaftrefleksi(Babkin) (uchoylikdayo`qoladi).

**So`rish refleksi** (davomiyligi 10-12 oy, janubiy xududlarda yashovchi bolalarda 1,5-2 yil) – agar bolani og`ziga so`rgich solinsa, u faol so`rish harakatini bajaradi;

Qidiruv refleksi - Kussmaul (davomiyligi 3-4 oy) — og`iz burchagi atrofi terisi silanganda, bola boshini silangan tomonga burishi kuzatiladi;

Xartumcha refleksi (2-3 oy) — agar bola lablarini ustiga asta urilsa, u labini xartumsimon cho`chchaytiradi;

**Babkin kaft – og`iz refleksi** (2-3 oy) — bolaning kaftiga bosh barmoq bilan bosilganda, uning og`zi ochilib, boshi ko`krak tomonga egiladi;

2.SPINAL SEGMENTAR HARAKAT AVTOMATIZMI:

- a) Ushlabolishrefleksi(2-4 oylikdayo`qoladi);
- b) Robinsonrefleksi(2-4 oylikdayo`qoladi);
- v) Yugurishrefleksi(ikkioyligidayo`qoladi);
- g) Avtomatikiyurishrefleksi(4-oyidayo`qoladi);
- d) Emaklashrefleksi(Bauer) (4-oyidayo`qoladi);
- j) Galantrefleksi(to`rtinchioyidayo`qoladi);
- z) Peresrefleksi (4-oyidayo`qoladi.).

Himoya refleksi (2 oy) — agar bolani qorni bilan yotkazilsa, u reflektor ravishda boshini yon tarafga buradi;

Tayanch refleksi (2 oy) — shifokor bolani qo`ltiq ostidan elga tomonidan ushlab ko`taradi, ko`rsatkich barmoq bilan boshini ushlab turadi, bola oyog`ini son-chanoq va tizza bo`g`imlarida bukadi va stol ustiga oyoqlarini tegkazilsa tanasini to`g`rilab, oyoqlari bukilgan xolda tovoni bilan yuzaga tayanadi;

Avtomatik yurish refleksi (2 oy) — bolani tayanch refleksi holatida tutib turganda gavdasini biroz oldinga engashtirsak, u qadam tashlash harakatini qiladi;

Changallash refleksi (3 oy) – bola kaftiga qo`yilgan shifokor barmog`ini shunday maxkamushlab oladi;

Robinson refleksi- bola kaftiga qo`yilgan shifokor barmog`ini shunday maxkamushlab olaganidan, xatto barmoqlarda bolani kutarish mumkin.

Moro refleksi (4 oygacha). Uning chaqirrasilishi bir necha usullarda olib boriladi. Barchasiga bolaning javobi bir xil:

- bola yotgan yuzaga ikki qoʻl bilan urilganda (bolaning boshidan 15-20 sm uzoqlikda); avval bola qoʻllarini yon tomonga keng yozadi

- Moro refleksining birinchi fazasi, keyin qoʻllarini ilgarigi holatga kaytaradi

- Moro refleksining ikkinchi fazasi;

- boladan 15-20 sm uzoqlikda stolga urilganda,

- shifokor qoʻlida koʻtarib turgan bolani birdaniga 15-20 sm pastga tushirib (I faza paydo boʻladi), keyin ilgarigi satxga koʻtaradi (II faza).

Kernig refleks (4 oygacha fiziologik) – bola chalqancha yotganda oyogʻini son-chanoq va tizza boʻgʻimida bukib, keyin tizza boʻgʻimida tik kilib yozib boʻlmaydi (12 rasm). 4 oylikdan soʻng bu refleks miya qobigʻining, orqa miyaning shoxchalarini, piramida tizimining holatini koʻrsatuvchi refleks hisoblanadi.

Bauer emaklash refleks (4 oygacha) - agar bolani qorni bilan yotkazilsa, u boshini koʻtarishga va bir vaqtini oʻzida emaklashga harakat qiladi; agar bolani oyoq kaftiga qoʻl kaftini tiralsa, u faol tarzda qoʻldan itariladi;

Babinskiy refleks - tovon refleks (2 yoshgacha), bolaning tovoniga tashqi chegarasidan, tovondan barmoqlarga qarab qitiqlanganda, bosh barmoq orqaga, boshqa barmoqlar pastga qarab egiladi.

Galant refleks (3-4 oygacha) — shifokor bosh va koʻrsatkich barmoqlari bilan yonboshlab yotkazilgan bolani paravertebral chiziq boʻyicha yuqoridan pastga qarab silasa, bolaning tanasi orqaga yoysimon bukiladi.

Peres refleks (3-4oygacha) ogʻriq chaqiradi. Agar bolani qorni bilan yotkazib, umurtqa oʻsimtalari ustidan, dumgʻazadan boʻyingacha koʻrsatkich barmoqni biroz bosgan xolda yurgazilsa, bu bolada qisqa muddatli apnoe (nafasning toʻxtashi)chaqiradi, keyin esa keskin qichkiriq; bosh va tozning koʻtarilishi (lordoz shaklida); qoʻl va oyoqlarning bukilishi; mushaklar gipertonusi kuzatiladi; baʼzan defekatsiya va siydik ajratish ham boʻladi.

3.SEGMENT USTI POZOTONIK AVTOMATIZMLAR:

a) **Landauning yuqori refleks**—bola qorniga yotgan holatda boshini koʻtaradi, tananing yuqori qismi va qoʻllarni, qoʻllarini yon tomoniga tekis uzatadi, shu holatda ushlab turiladi. Refleks 4-oylikda shakllanadi;

b) **Landauning pastki refleksi**– bola qorniga yotgan holatda oyoqlar bukiladi va ko`tariladi. Refleks 5-6 oylikda shakllanadi.

**Simmetrik bo`yin tonik refleksi** (2 oygacha) – chalqancha yotgan chaqaloq boshini passiv oldinga engashtirilsa, qo`llar bukilib, oyoqlari yoziladi, ya`ni qo`lning bukuvchi, oyoqning yozuvchi mushaklari tonusi oshadi, boshni orqaga egilsa teskari holat kuzatiladi.

**Assimetrik bo`yin tonik refleksi** (2-3 oygacha) - chalqancha yotgan bola boshini yon tarafga elkaga tegadigan darajada burilganda, shu tomondagi qo`l-oyoq tonusi kamayib, ular yoziladi, qarama-qarshi tomonda qo`l-oyoq tonusi oshib, ularning bukilishi kuzatiladi.

Labirint tonik refleksi – chalqancha yotgan chaqaloqda bo`ynining, elkasining, oyoqlarining bukuvchi mushaklari tonusi oshadi, agar uni qorni tarafga o`girilsa, bo`ynining, elkasining, qo`l-oyoqlarining yozuvchi mushaklari tonusi oshadi.

Gavdani tutish refleksi (1 oydan so`ng) – bolaning oyoqlarini stol yuzasiga tegkazilsa boshini ko`tarib, gavdasini to`g`rilashga harakat qiladi.

Eslatma. Shartsizreflekslarnibaholashkriteriyasi:

- 1) Ularning mavjudligi yoki yo`qligi;
- 2) Simmetrikligi;
- 3) Paydobo`lish vayo`qolish vaqti;
- 4) Javobkuchi, yaqqlligi (aktiv, kuchsiz, oshibketgan, tez so`nuvchi);
- 5) Bolayoshigamosligi.

III. Bolabilan muloqot vako`zdan kechirish.

1.1-YOSHLI BOLALAR:

a) ko`rish-mo`ljalolish reaksiyasini aniqlash

- 2-3 hafta– bolayorqin buyumlarga nazartashlaydi;
- 1,5-2 oylikda harakatlanayotgan buyumlarni kuzatadi;
- 4-oylikda– onasini tanitadi (quvonadi);
- 5-oylikda– yaqinlarini tanishqiyofasini tanitadi;

b) eshitish-mo`ljalolish reaksiyasini aniqlash

- 1-oylikda uzoq vaqt eshitishni jamlash;
- 2-oylikda– ovozchiqqantomonga boshini buribizlaydi;
- 4-oylikda– tovushni payqaydi;
- 5-oylikda– onasining ovozi tanitadi, nutq intonatsiyasini farqlaydi;

v) emotsional holatni baholash

- 1-oylikda– kattalarni gapiga javob berib qoladi;
- 2-oylikda– boshqa odamni eshitishga diqqatni uzoq jamlaydi, bolabilar muloqot qilsangiz utetikanadi;
- 6-oylikda– norozilik yoki baxtiyorligini ifodalaydi;
- 8-oylikda– kattalar harakatiga taqlid qiladi;

g) motor rivojlanishini baholash

- 1-oylikda– boshini tutadi;
- 4-oylikda– yontomonga buriladi;
- 5-oylikda– orqadan qoriga aylanadi;
- 6-oylikda– o'tiradi;
- 7-oylikda– emaklaydi;
- 9-10-oylikda– tik turadi;
- 1 yoshda– yuradi;

d) til nitushunishning rivojlanish va uning shakllanishini baholash

- 2-oylikda– bola “agulasini” boshlaydi;
- 6-oylikda– alohida bo'g'inlarni aytadi (noaniq g'ulduraydi);
- 7-oylikda– “qani?” savoliga javoban buyumlarga nazarsoladigan va izlaydi;
- 8-oylikda– o'zini ismin bilan biladi;
- 10-11-oylikda– birinchi so'zlarni aytadi, turli harakatlarni bajarishning o'zaki instruktsiyasini bo'yicha;
- 12-oylikda– 10-12 so'z aytadi, ahamiyatli so'zlarni nitushunadi “mumkin emas”;

e) amaliy ko'nikmalar va aqlni baholash.

2. BIR YOSHDAN KATTA BOLALAR:

- a) Til nitushunishning rivojlanish va faol nutqni baholash
- b) Sensor rivojlanish;
- v) Buyumlar bilan harakat va o'yin;
- g) Harakataktivligining shakllanishini, aql va amaliyotni baholash.

**3. MAKTABGACHA YOSHDAGI VA MAKTABGACHA YOSHDAN
OLDINGI YOSHDAGILAR:**

- a) Motor rivojlanishini baholash;
- b) Ko'rish koordinatsiyasi;

- v) Nutqningrivojlanishi;
- g) Bilibolishfaoliyati;
- d) Ijtimoiy-madaniyrivojlanish.

IV. Birinchi 4 oylikkachabolalarmushaktonusinibaholash (bukuvchigipertonusko`pchiliknitashkiletadi).

NERV –PSIXIKRIVOJLANISHNIBAHOLASHSHARTLARI

1. BiryoshgachabolalaryechintirilibharoratiSelsiybo`yicha 22-24 graduslixonadako`zdankechiriladi, chalatug`ilganbolalayo`rgaklashstolidagigiena normalariga qat`iy rioya qilgan holda ilitilganxonadatekshiriladi.

Bolaningtanasiayniqsauningyuziyaxshiyoritilganbo`lishikerak.

2. Ko`krakyoshidagibolalarningharakataktivligiturliholatlardabaholanadi: orqasigayotgan, qornigayotgan, vertikalholatda.

3. Nervpsixikrivojlanishniadekvatbaholashuchun, boladayaxshikayfiyatnipaydoqilishkerak, hayrixoxvaziyatniyaratishzarur(o`yinelementlariniqo`llab).

4.

Bolajudabezovtalangandako`zdankechirishnito`lig`ichakeyinroqqaqoldirishkerak.

Misollar

1. 5 kunlikbolako`pvaqtiniuyqubilano`tkazmoqda, undaatetozsimonharakatlar, yarimuyquholati, bukuvchimushaklardagipertonusi, balandqichqirrasish, nistagm mavjud. Tovushgatitrashbilanjavobqaytaradi, nafasoz`zgaradi, shartsizoralvaspinalavtomatizmgaega.

Vazifa: bolaninerv-psixikrivojlanishinibaholang.

Xulosa: nerv-psixikrivojlanishibolaningyoshigamos.

2. Bola1 yosh2 oylik, yuradi, piramidaniquradi,8-10 so`zniaytadi, kattalariltimosinibajaradi, alohidabuyumlarvatanaqismlarininominibiladi. Yyengilmuloqotgakirishadi, judaharakatchanvaqiziquvchan. Mustaqilovqatlanadi.

Vazifa: bolaninerv-psixikrivojlanishinibaholang.

Xulosa: nerv-psixikrivojlanishibolaningyoshigamos.

TEST SAVOLLARI

1. Qaysiyoshidabolaboshinitiktutadi?
 1. 1 oylikda.
 2. 2 oylikda.
 3. 3 oylikda.
 4. 4 oylikda.
 5. 5.oylikda.
2. Qaysiyoshidabola“agulashni” boshlaydi?
 1. 2 oylikda.
 2. 3.oylikda.
 3. 4 oylikda.
 4. 5 oylikda.
 5. 6 oylikda.
3. Qaysiyoshidabolamustaqilo`ti radi?
 1. 3,5 oylikda.
 2. 5 oylikda.
 3. 6 oylikda..
 4. 7,5 oylikda.
 5. 8 oylikda.
4. Qaysiyoshdabola“guldirashni” boshlaydi?
 1. 4 oylikda.
 2. 5 oylikda.
 3. 6 oylikda.
 4. 7 oylikda.
 5. 8 oylikda.
5. Qaysiyoshdabolayurishnibosh laydi?
 1. 8 oylikda.
 2. 9 oylikda.
 3. 10 oylikda.
 4. 11 oylikda.
5. 12 oylikda.
6. Biryoshdagibolaningso`zboyli giqancha?
 1. 8-10 so`z.
 2. 18-20 so`z.
 3. 28-30 so`z.
 4. 38-40 so`z.
 5. 48-50 so`z.
7. Oyoqqo`llardagifiziologikbuk uvchigipertonusqaysiyoshdayo`qoladi ?
 1. 1-2 oylikda.
 2. 2-3 oylikda.
 3. 3-4 oylikda.
 4. 4-5 oylikda.
 5. 5-6 oylikda.
8. Ko`rsatilganreflekslardanqays ilarioralsegmentaravtomatizmguruhig akirmaydi?
 1. So`ruvchi.
 2. Izlovchi.
 3. Xartumcha.
 4. Og`iz-kaft.
 5. Ushlaboluvchi.
9. Ko`rsatilganreflekslardanqays ibirispinalsegmentaravtomatizmguruh igakirmaydi?
 1. Mororefleksi.
 2. Bauerrefleksi..
 3. Robinsonrefleksi..
 4. Babkinrefleksi.
 5. Peresrefleksi.

10.
Mororefleksiya qachon yo`qoladi?

1. 2 oylikda
2. 3 oylikda
3. 4 oylikda
4. 5 oylikda
5. 6 oylikda.

11.
Qaysiyoshdabola emaklaydi?

1. 6 oylikda.
2. 7 oylikda
3. 8 oylikda
4. 9 oylikda
5. 10 oylikda

12. Qaysiyoshdabola 8-10
so`zgirishni boshlaydi?

1. 8 oylikda
2. 9 oylikda
3. 10 oylikda
4. 11 oylikda
5. 12 oylikda

13.
Ikki yoshli bolaso`z boyligini ko`rsatgani?

1. 100-200 so`z.
2. 200-400 so`z.
3. 400-600 so`z.
4. 600-700 so`z.
5. 700-900 so`z.

14.
Qaysiyoshdabola o`yinchoqlarga e`tibor
qaratishni, onasiga kuladi,
vertikal holatda 1 minda vomida boshini
iktutishni boshlaydi?

1. 1 oylikda

2. 2 oylikda
3. 3 oylikda
4. 4 oylikda
5. 5 oylikda

15.
Qaysiyoshdabola baland kuladi,
orqasidan qoringaag`dariladi,
qo`llariga o`yinchoqni ushlaydigan
qiziqib qaraydi?

1. 1 oylikda
2. 2 oylikda
3. 3 oylikda
4. 4 oylikda
5. 5 oylikda.

16. Nerv-
psixik rivojlanishning qaysi ko`rsatkichi
ariol tiylik bolada birinchi paydobo`lad
i?

1. vertikal holatda boshini tutayotadi.
2. "agulashtirish"ni biladi.
3. "ma", "ba" bo`g`inlarini aytaoladi.
4. orqasidan qornigaag`darilayotadi.
5. mustaqil tik turaoladi.

17.
Qaysiyoshdagi bolahimoyalangan joyda
o`tirib turadi,
turli bo`g`inlarni baland ovozda takrorla
ydi, qo`llariga pechenie ushlaydi?

1. 3 oy
2. 5 oy
3. 8 oy
4. 10 oy
5. 12 oy

18.
Qaysiyoshdafiziologiknistagmyo`qoladi?

1. 0,5 oy
2. 1 oy
3. 1,5 oy
4. 2 oy.
5. 2,5 oy

19.
Chaqaloqbolaninguyqudavomiyligini ko`rsating.

1. 20-22 s.
2. 18-20 s.
3. 16-18 s.
4. 14-16 s.
5. 12-14 s.

20.
Chaqaloqbolaninguyg`oqvaqtiniko`rsating.

1. 1-2 s.
2. 2-4 s.
3. 4-5 s.
4. 5-7 s.
5. 7-8 s.

21. Refleksninomlang,
paravertebralliniyabo`ylabbo`yindany onboshtomonbo`ylabboshvako`rsatgic hbarmoqnitegizibyurgizgandabolanin gtanasinitashqarigaegilishisodirbo`ladi.

1. Peresrefleksi.
2. Galantrefleksi.
3. Bauerrefleksi.
4. Robinsonrefleksi.
5. Mororefleksi.

22.
Qaysiyoshdaso`rishrefleksiyo`qoladi?

1. 2 oylikda
2. 3 oylikda
3. 4 oylikda
4. 5 oylikda
5. 6 oylikda

23. Refleksninomlang,
kaftpanjagakattabarmog`imizbosgani mizdabolaboshinibukadivaog`zinioch adi.

1. Kussmaulrefleksi.
2. Mororefleksi.
3. Galantrefleksi.
4. Babkinrefleksi.
5. Bauerrefleksi.

24. Qaysiyoshdaog`iz-kaftrefleksiyo`qoladi?

1. 2 oylikda
2. 3 oylikda
3. 4 oylikda
4. 5 oylikda
5. 6 oylikda

25. Refleksninomlang,
umurtqao`siqlaribo`ylabdumdanbo`yinga qarabbarmoqlarimizniyurgizganim izdaungajavobanbolaoyoqqo`llarinibukadi, tanasiniegadi.

1. Mororefleksi.
2. Galantrefleksi.
3. Babkinrefleksi.
4. Peresrefleksi.
5. Kussmaulrefleksi.

26.
QaysiyoshgachaBabinskiyrefleksifizi ologikhisoblanadi?

1. 1 yoshgacha.
2. 2 yoshgacha.
3. 2,5 yoshgacha.

4. 3 yoshgacha.

5. 3,5 yoshgacha.

27.

Qaysiyoshgacha Kernig refleksi fiziologik hisoblanadi?

1. 1-2 oygacha.

2. 2-4 oygacha.

3. 4-6 oygacha.

4. 6-8 oygacha.

5. 8-9 oygacha.

28.

Quyidakeltirilganreflekslardanqaysibi ribe xtiyorsi ydik chiqarish va defekatsiy anichaqirrasishim umkin?

1. Robinson refleksi.

2. Bauer refleksi.

3. Moro refleksi.

4. Peres refleksi.

5. Kussmaul refleksi.

29.

Qaysiyoshdagiboladako`krakbilanozi qlanishgadoimiysog`lomrefleksshakll anadi?

1. 1 oylikda.

2. 2 oylikda.

3. 3 oylikda.

4. 4 oylikda.

5. 5 mesoylikda.

30.

Qaysiyoshdabolada Landauning yuqori pozitonik refleksi paydobo`ladi?

1. 1 oylikda.

2. 2 oylikda.

3. 3 oylikda

4. 4 oylikda.

5. 5 oylikda.

31. Qaysiyoshdabola 4 xil asosiy rangni ajratadi?

1. 2 yoshda.

2. 2,5 yoshda.

3. 3 yoshda.

4. 5 yoshda.

5. 4 yoshda.

32.

Qaysiyoshdagibolada o`yin o brazli xara k terga egabo`ladi?

1. 1-2 yoshda.

2. 2-3 yoshda.

3. 3-4 yoshda.

4. 4-5 yoshda.

5. 5-6 yoshda.

33.

Quyidakeltirilganreflekslardanqaysibi rioral segmentar avtomatizm guruhiga kirmay di?

1. Babkin refleksi.

2. Kussmaul refleksi.

3. Xartumcha.

4. Landaurefleksi.

5. So`ruvchi refleksi.

JAVOBLAR ETALONI:

- 1) – 2; 2) – 2; 3) – 3; 4) – 3; 5) – 5; 6) – 1; 7) – 3; 8) – 5; 9) – 4;
10) – 3; 11) – 2; 12) – 5; 13) – 2; 14) – 2; 15) – 4; 16) – 3; 17) – 3; 18) – 2;
19) – 1; 20) – 2; 21) – 2; 22) – 3; 23) – 4; 24) – 2; 25) – 4; 26) – 2; 27) – 3;
28) – 4; 29) – 3; 30) – 4; 31) – 4; 32) – 2; 33) – 4.

3.3. NERVSISTEMASINITEKSHIRISH

I. Tekshirishusuli: bolao`zinitutishini umumiy baholash.

Tekshirishsharti: hammaqabul usul (I bo`limga qarang).

**Amalga oshirish yo`li:** bemor bolabilan muloqot vaqtida, o`ynayotgan vaqtidagi holatini baholash.

Talabning holati: bemor oldidagi yoki o`tirgan holda.

Bemor bolaning holati: tik; erta yoshdagi bolalar to`shakga yotgan holda.

Xarakteristikaro`yxati (6):

1. Bola atrofdan muhitni nazorat qila oladi.
2. Ko`zdan kechirishga abalning reaksiyasi.
3. Esxush holati, ruhiyatning qaydarajadali.
4. Diqqat, bemor xotirasi.
5. Bolaning nutqi, unda buzulishlarning paydobo`lishi.
6. Bola harakat ko`nikmalarini tekshirish, uning statik va kinetik rivojlanish yoshiga moslik darajasini aniqlang.

II. Tekshirishusuli: ko`zdan kechirish.

**Ko`zdan kechirishsharti:** hammaqabul usul (I bo`limga qarang).

Talabning holati: bemor oldidagi yoki o`tirgan holda.

Bemor bolaning holati: tik; erta yoshdagi bolalar to`shakga yotgan holda.

Xarakteristikaro`yxati (5):

1. Bolaning holati to`shakda yotgan.
2. Harakat koordinatsiyasi va qadambosishi.
3. Boshni ko`zdan kechirish:
 - tanagamu nosabatibo`yicha uning holati;
 - bosh suyagining shakli;
 - asimmetriya, deformatsiya mavjudligi.
4. Bolaning yuzi:
 - ko`zyorig`i holati;
 - ko`z olmasi holati;
 - qorachiq larholati;
 - ko`z harakati;
 - yuqori qovoqlar holati va harakati;
 - burun-lab burmasi simmetrikligi.
5. Gavda, oyoqlar va qo`llar:
 - paralich, parezlar, tutqanoq, titrash, atetizm mavjudligi;
 - oyoqlar va qo`llarning gavdadan ajralib ketish holati.

III. Tekshirishusuli:harakatkoordinatsiyasigasinama.

Ko'zdankechirishsharti:hammagamaqbulusul(I bo'limgaqarang).

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio'tirganholda.

Bemorbolaholati:tik; ertayoshdagibolalarto'shakgayotganholda

NB!

Ertayoshdagibolalarharakatkoordinatsiyasinibaholashodatdaularo'ynayotganvaqtda kuzatishorqali, belgilimashqlarvako'nikmalarnibajartiribamalgaoshiriladi. 2-3 yoshdankattabolalardaharakatkoordinatsiyasigasinamadanfoydalaniladivatengsalm oqliliknihimoyalashfunksiyasistatikataksiyatekshiriladi.

Xarakteristikaro'yxati(5):

1. Barmoq-burunsinamasi.
2. Tizza –tovonsinamasi.
3. Diadoxokinezgasinama.
4. Rombergoddiysinamasi.
5. Rombergasoratlisinamasi.

Barmoq-burunsinamasi

*1 bosqich.*Bolaningholati: qo'llarnioldingacho'zganvako'zlariyopiq.

2

*bosqich.*Boladano'ngvachapqo'lningko'rsatgichbarmoqlarininavbatmanavbatburun uchigategizishniiltimosqilamiz.

*3 bosqich.*Natijanibaholaymiz.

Tizza-tovonsinamasi

*1 bosqich.*Bolaningholati: ko'zlariniyopiborqasibilanyotgan.

2

*bosqich.*Boladanbiroyog'itovoniniikkinchioyog'itizzayoyigategizishinivaozroqbosi bturishiniiltimosqilamiz.

*3 bosqich.*Boladanshumashqniboshqaoyog'idabajarishiniiltimosqiling.

*4 bosqich.*Natijanibaholaymiz.

Diadoxokinezgasinama

*1 bosqich.*Bolaningholati: vertikalyokigorizontalko'llarinioldingacho'zganholda.

*2 bosqich.*Boladanbarmoqlarnitezharakatlantirishiltimosqilinadi (supinatsiya-pronatsiya).

*3 bosqich.*Natijanibaholaymiz.

STATIK ATAКСIYA VA TENG SALMOQLILIKNI HIMOYALASH FUNKSIYASINI TEKSHIRISH

Rombergoddiysinamasi

1 bosqich. Bolaningholati: tik, oyoqlarnibirbiridanajratganholda, qo'llaresaoldingacho`zilgan.

2 bosqich. Bolaningko`ziyopiq.

3 bosqich. Natijanibaholaymiz.

Rombergasoratlisinamasi

1 bosqich. Bolaningholati: tik, oyoqlarnibirbiridanajratganholda, Qo'llaresaoldingacho`zilgan.

2 bosqich. Bolaningko`ziyopiq..

3 bosqich. Natijanibaholaymiz.

IV.

Tekshirishusuli: vegetativnervsistemasifunksiyasinitekshirish(IVbo`limgaqarang).

Tekshirishsharti: hammagamaqbulusul(I bo`limgaqarang).

**Materialbilanta`minlanganlik:**nevrologikbolg`acha, tonometr, stetoskop, soat.

Talabaningholati: bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaholati: tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda

Xarakteristikaro`yxati(9):

1. Qorachiqvarangdorpardaholati.
2. Terirangi.
3. Tomirsurati.
4. Terinamligivaterlashi.
5. Gavdaderivaoyoqqo`llardatemperatura.
6. So`lakajratishi.
7. Pulsvanafaschastotasi.
8. Arterialbosim.
9. Dermografizm.

Dermografizmnitekshirish

1 bosqich. Nevrologikbolg`achaushlagichiyordamida(yokiboshqao`tmasbuyum) m.pectoralis major II-IV qovurg`adarajasijaterigachiziq chizib paydoqilinadi.

2 bosqich. Moskeluvchireaksiyatezligi, xakteri(oq, qizil, shishsimon), intensivligi(chiziqningkengligibo`yicha) vadavomiyligibaholanadi.

V. Tekshirishusuli: patologikreflekslarvasimptomlarningpaydobo`lishi.

Tekshirishsharti:hammagamaqbulusul(I bo`limgaqarang).

Talabaniholati: bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaholati:tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda

Xarakteristikaro`yxati(7):

1. Ensamushaklaririgidligi.
2. Brudzinskiysimptomi.
3. Kernigsimptomi.
4. Lassegsimptomi.
5. Kattaliqildoqdagipatologiko`zgarishlar.
6. Terigiperesteziyasi.
7. Lesajsimptomi.

Ensamushaklaririgidliginianiqlash

*1 bosqich.*Bolaningholatiorqasibilanyotgan.

*2 bosqich.*Chapqo`lnibolaningko`krakqafasigaqo`yibuniyyengilbosamiz.

3

*bosqich.*O`ngqo`lniboshostigajoylashtiribboshniko`kraktomongaegishgaharakatqilamiz.

*4 bosqich.*Natijanibaholaymiz.

Brudzinskiysimptomi

*1 bosqich.*Bolaningholati: oyoqlarniuzatiborqabilanyotganholda.

2

*bosqich.*Brudzinskiyningyuqorisimptomibolaboshinioldingapassivegishorqalitekshiriladi.

3

*bosqich.*Brudzinskiyningo`rtasimptomiqo`lkaftinibemorbolaningko`kssohasigaqovurg`alargabosishorqalitekshiriladi.

*4 bosqich.*Brudzinskiyningpastkisimptomibemorbolaningbiroyog`inison-chanoqvatizzabo`g`imidanpassivbukishorqalitekshiriladi.

*5 bosqich.*Natijalarnibaholaymiz.

Kernigsimptomi

*1 bosqich.*Bolaningholati: orqasigayotgan.

*2 bosqich.*Oyoqnison-chanoqvatizzabo`g`imidanto`g`riburchakostidabukiladi.

*3 bosqich.*Oyoqlarnito`g`rilashgaharakatqilinadi.

*4 bosqich.*Natijanibaholaymiz.

Lassegsimptomi

*1 bosqich.*Bolaningholati: oyoqlarniuzatiborqasibilanyotganholda.

- 2 bosqich. Oyoqnison-chanoqbo`g`imidanpassivmaksimalbukishgaharakatqilinadi.
3 bosqich. Natijanibaholaymiz.

Kattaliqildoqdagipatologiko`zgarishlar

- 1 bosqich. Liqildoqniko`zdankechiramiz.
2 bosqich. Ikkalaqo`lbarmoqlaribilanliqildoqo`lchaminianiqlaymiz.
3 bosqich. O`ngqo`lkaftyuzasiniboshsuyagiliqildoqustigaqo`yamiz,
liqildoqningbotganyokibo`rtganinitaranglikvapulsatsiyasinianiqlaymiz.
4 bosqich. Natijanibaholaymiz .

Lesajsimptomi

- 1 bosqich. Bolaniqo`ltiqostidanolingvauniko`taring.
2 bosqich. Shundayholatdaoyoqlarholatigabahobering.

5 yoshlisog`lombolaningnervsistemasinitekshirishnatijalarinitavsifigamisollar

Bolaatrofmuhitniadekvatnazoratqiladi, kontaktgayaxshikirishadi, es-xushianiq, kayfiyati yaxshi, xotirasi yaxshi, nutqitinch, bamaylixotir, harakatchan, odatlariyoshigamos.

O`zinitutishiaktiv, harakatkoordinatsiyasivabolaqadambosishinormal. Boshningholatiodatiy, boshsuyagishaklidolixotsefalik, boshhajmi 52 sm. Ko`zyorig`ikengligi, ko`zolmasivaqorachiqodatiy, yuqoriqovoqharakatibuzilmagan, burunlabburmasisimmetrik. Gavdaoyoqqo`llarharakatito`liqhajmda, Grefesimptomimanfiy, mimikmushaklarharakatito`liqhajmda, bolamimikasivaqtidaburmalar, ko`zyorig`i, og`izburchagiassimetriyasianiqlanmaydi; eshitishreaksiyasi yaxshi, muvozanatvaharakatkoordinatsiyasisaqlangan. Yutinishbuzilmagan, ovozbaland. Burun-barmoqtizza-tovonsinamalarinibajarishvaqtidaxatolik kuzatilmaydi; diadoxokinezharakatigasina ma koordinatsiyalangan. Oddiyvaasoratlangan Romberg sinamasinibajarishdabola muvozanatnisaqlabqoladi.

Qorachiqvarangdor pardanormal, teripushti, namligisaqlangan, tomirsuratikuchaygan, chovsohasidaqo`lkaftidaterlash, terivaqo`ltemperaturasinormal, salivatsiyaodatiy, puls 105 zarba 1 minda. Nafasharakatichastotasi 26, 1 minda, arterialbosim 100/50 mmrt.st. Dermografizm qizil, 15 sek davomida paydobo`ladi, chiziqli kengligi 0,8 sm, 4 mindavomida saqlanadi. Bolalardavegetativnervsistemasiparasimpatikreaksiyasi ustunlik qiladi. Ensamushaklaririgidligiyo`q, Brudzinskiy(yuqori, o`rtavapastki), Kernig, Lasseg simptomlarimanfiy.

TEST SAVOLLARI

1. Qaysiyoshdabolayuradi?

1. 7-8 oylikda.
2. 9-10 oylikda.
3. 10-12 oylikda.
4. 8-9 oylikda.
5. 6-8 oylikda.

2. Stupornima?

1. To'liqharakatsizlikholati.
2. Qismanharakatsizlikholati.
3. Xushsizholatreflekslarsaqlanishibilan.
4. Xushsizholatreflekslaryo'qligibilan.
5. Xushsizholatharakataktivligiyo'qligibilan.

3. Komanima?

1. To'liqharakatsizlikholati.
2. Qismanharakatsizlikholati.
3. Qandaydirbirqo'zg'atuvchigareaksiya vaesxushningto'liqyo'qlikholati.
4. Xushsizholatreflekslarsaqlanishibilan.
5. Xushsizholatqandaydirbirqo'zg'atuvchigapsixikaktivreaksiyaningyo'qligibilan.

4.

“Balerina”pozasiqaysikasallikuchunxarakterli?

1. Meningit.
2. Ensefalit.
3. Markaziyparalich.
4. Qoqshol.
5. Poliomieliit.

5.

Atetozningxarakterlixususiyatiqanday?

1. Doimiygipertoniya.
2. Gipotoniya.
3. Uyquvaqtidapaydobo'ladi.
4. Uyquvaqtidayo'qoladi.
5. Uyquvaqtidakuchayadi.

6. Gemibalizmnima?

1. Otishnio'rganishharakati.
2. Gavdanivertikalo'qatrofidaaylantirish.
3. Oyoqningharqandayqismidaaylanishharakati.
4. Oyoqqo'llarninganiqvabetartibharakatlari.
5. Tanamushaklaritonusialmashishi.

7. Sinergikmiokloniyanima?

1. Belgiliritmdamushaklarningtezlikdaklonikqisqarishi.
2. Aniqemasritmdamushaklarningtezlikdaklonikqisqarishi.
3. Mushak-sinergistlarningbirvaqtdaqisqarishi.
4. Belgilimushaklarningbetartibqisqarishi.
5. Beixtiyorharakatlarniamalgaoshiruvchimushaklarningbirvaqtdaqisqarishi.

8. Kefalogematomanima?

1. Bosh suyagi ostiga qon quyulishi.
2. Suyak ustipardasi ostiga qon quyulishi.
3. Boshterisi ostiga qon quyulishi.
4. Yumshoq to'qimalarga qon quyulishi.
5. Bosh yumshoq to'qimalar ishishi.

9. Nistagmnima?

1. Ko'zning beixtiyori yuqorivapastgaharakati.
2. Ko'zning beixtiyori pirovchi harakati.
3. Ko'zning bir-biriga yo'nalgan titrashi.
4. Ko'zning uyokib utomonga beixtiyori harakati.
5. Ko'z olmasining orbitadan bo'rtib chiqishi.

10. Monoparez nima?

1. Biroyoqyoki qo'lmushaklaridaharakat yo'qligi.
2. Ikki yoqyoki qo'lmushaklaridaharakat yo'qligi.
3. Uchoyoqyoki qo'lmushaklaridaharakat yo'qligi.
4. Xamma yoqva qo'lmushaklaridaharakat yo'qligi.

5.

Tananing birtomonidamushaklar harakati yo'qligi.

11.

Qaysiyoshdakichiklik qildoqyopiladi?

- 1.1 oygacha.
- 2.2-3 oygacha.
3. 3-4 oygacha.
- 4.4-5 oygacha.
5. Tug'ilganicha.

12. Qaysiyoshda Danin-

Ashner refleksini tekshirishning imkoni bo'ladi?

- 1.1 oygacha.
2. 1 oyligida.
3. 1-3 oyligida.
4. 3 oyligida.
5. 4 oyligida.

13.

Qanchavaqtdanso'ngmahalliydermografiya afizmpaydobo'ladi?

1. 20-30 sektdanso'ng.
2. 30 sektdanso'ng.
3. 35 sektdanso'ng.
4. 5-20 sektdanso'ng.
5. 2-10 sektdanso'ng.

14. 3

haftalik bolalar uchun tanatempurasining o'zgarish qanchagaru xsatetiladi?

1. 0,5-0,7 °S.
2. 0,3-0,5 °S.
3. 0,5-1,0 °S.
4. 1-1,5 °S.
5. 1,5-2 °S.

JAVOBLAR ETALONI:

1) – 3;	2) – 1;	3) – 5;	4) – 3;	5) – 4;	6) – 1;	7) – 3;
8) – 2;	9) – 4;	10) – 1;	11) – 2;	12) – 3;	13) – 4;	14) – 4.

3.4. TERIVAUNINGHOSILALARINITEKSHIRISH

I. Tekshirishusuli:ko`zdankechirish.

**Ko`zdankechirishsharti:**hammagamaqbulusulda ( Ibo`limgaqarang).

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda.

Xarakteristikaro`yxati (5):

1. Rangi.
2. Tozaligi (toshmalarborligi) (Jadval 1).
3. Uzakitomirlarrivojlanishi.
4. Terihosilalariniko`zdankechirish(Jadval. 2).
5. Butunligi.

Jadval№1. **Toshmalarnibaholashkriteriyasi**

Ko`zdankechirish	Palpatsiya
Shakli	Konsistensiyasi
Rangi	Xakteri (yallig`langanyokiyo`q) (IVbo`limgaqarang)
Miqdori	Teriyuzasidanko`tarilibturibtimiyokiyo`q
Lokalizatsiyasi	Og`riqlilik
Rivojlanishdinamikasi	Toshmaelementlario`lchami
tirnalaniishi	
Toshmako`rinishi (5-12-rasm, IVbo`limgaqarang)	
Toshmalarningengko`pjoylashganjoyi	

Jadval№2. **Terihosilalarinibaholashkriteriyasi**

Sochlar	Tirnoqlar
Kallik: total, lokal	Qatlamlargaajralganligi
Xirayokiyaltiroq	Qalinligi

Siyrakyokiuyuq

Mo`rtyokielastik

Ingichka, mayin

Sochningnotipiko`sishi (joylashishi)

Shaffofligi

Rangi

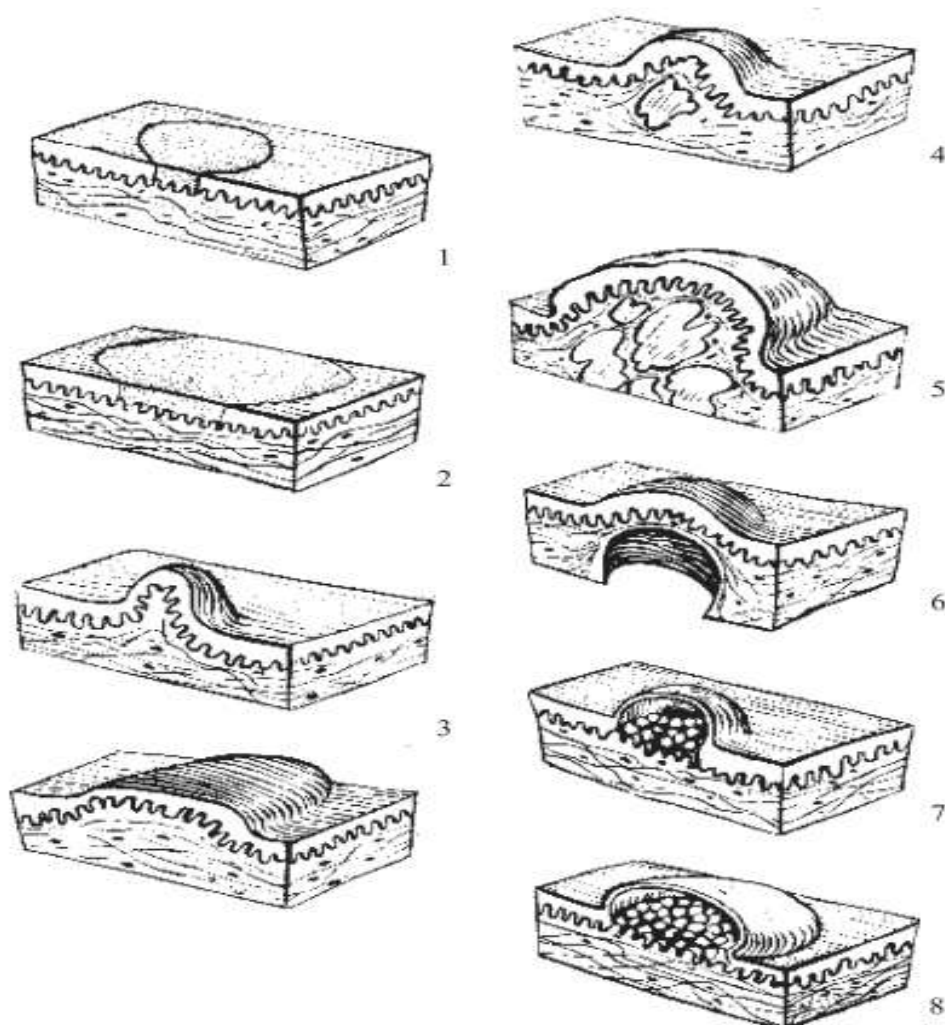
Ko`ndalangchiziqlari

Yuzasi

Dog`lari

Tashqiqirrasiholati

Shilliqqavatiningholati

5-rasm. **Teri toshmasi elementlari:** 1 – makula; 2 – dog`; 3 – papula; 4 – blyashka; 5 – tuguncha; 6 – pufak; 7 – pufakcha; 8 – bulla.

a

b

6-rasm. Ixtioz: a – boshda; b – qo`lda.

7-rasm. Ekssudativ-kataral diatez. **8-rasm.** Kelloid chandiq.

9-rasm. Pigmentli nevus.

10-rasm. Yuzdagi gemangioma

11-rasm. Gemorragik pufak.

12-rasm. Terining qipiq lanishi.

II. Tekshirishusuli: palpatsiya.

Palpatsiyasharti: hammagamaqbulusulda (Ibo`lingaqarang).

Materialbilanta`minlanganlik:santimetrilenta.

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda

Xarakteristikaro`yxati (5):

1. Teriyuzasiholati (silliq, barxatsimon, g`adibudir).
2. Nam (yokiuruq).
3. Yuzakiharorat.
4. Toshmanipalpatorbaholash.
5. BSJemlashidanso`ngchandiqlingborligi.

AMALGA OSHIRISHNING ANIQ USULI VA KETMA KETLIGI

Teriyuzasiholati

Gavdaningsimmetriksohalarivaoyoqqo`llardaqlaftiorqayuzasibilans ilabbaholanadi.

Terinamligivaquruqliginianiqlash

Barmoqlarningorqayuzasibilantananingimmetriksohalaribo`ylabqo`lti qostivachovsohasidanoyoqlarbo`ylabayniqsaqlaftivatovonostisilabbaholanadi.

Teritemperaturasinianiqlash

Qo`lkaftiningorqayuzasiniboshgavdaoyoqqo`llarningimmetriksohalar igategizibaniqlanadi.

Toshmaxarakterinibaholash

Toshmaxarakteriterigabarmoqbilanbosibaniqlanadi:
yallig`langanxakterdagitoshmaelementibosilgandayo`qoladivabosishto`xta tilgandanso`ngqaytadanpaydobo`ladi. Yallig`lanmagan(gemorragik) dog`uchunbarmoqbilanbosilgandayo`qolmasligixarakterli.

Toshmaelementikonsistensiyasinianiqlash

Toshmaelementinibarmoqbilanyengilbosibaniqlanadi(qattiq, yumshoq, xamirsimon).

Teriyuzasigamunosabati

Toshmaelementiustigabarmoqbilanbosibbaholanadi:teriyuzasidanko`tariladiyokiyo`q.

Og`riqlilik

Toshmaelementinibarmoqbilanbosibbaholanadivabemordanso`raladi.

O`lchami

Santimetrililentayordamidatoshmaelementiningko`ndalangvauzunchoqo`lchamimillimetrlardabaholanadi.

III. Tekshirishusuli:chuqurpalpatsiya.

Palpatsiyasharti:hammagamaqbulusulda (Ibo`limgaqarang).

Materialbilanta`minlanganlik: elastikjgutyokitonometrmanjetkasi.

Talabaningholati:bemoroldidatikiyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda

Xarakteristikaro`yxati (2):

1. Elastikligi.
2. Kapillyarlarholatinibaholash.

AMALGA OSHIRISHNING ANIQ USULI VA KETMA KETLIGI

Terielastikligi

1 bosqich. Tekshirishjoyi: qo`lkaftiorqayuzasi, tirsakbukilmasi, bilakningpastkiuchdanbiriichkiyuzasi (qaerdateri,teriestiyog`qavatiegabo`lmasa).

2 bosqich. Teriburmasi ko`rsatgichvakattabarmoqbilanqisibolinadi.

3 bosqich. Burmaqo`yibyuboriladi.

4 bosqich. Natijalarbaholanadi.

Agarteriburmasitezdato`g`rilansaelastiklikqoniqarlidebbaholanadi.

Elastiklikkamayganidateriburmasiuzoqvaqtdavomidato`g`rilanadi,yokibosqi chmabosqichto`g`rilanadi.

Kapillyarlarholatinibaholash

1-yo`riqnoma. M.P. Konchalovskiy-Rumpelya-Leedeusulibo`yichajgutfenomeninianiqlash:

1

bosqich. Yelkagatirsakdanyuqorigaelastikjgutbog`lanadi(yokitanometrmanjetkasi).

2

bosqich. Barmoqlardayyengilsianozpaydobo`lgunichajgutningqattiqbog`lang anliginita`minlang, ammotirsakarteriyasidapulssaqlanishizarur.

3 bosqich. Jgut 3-5 minqoldiriladi.

4bosqich. Jgutniolibtashlaymizvatirsakbukilmasivabilaksohasidagiteriy axshilabqaraladi.

5 bosqich. Natijalar baholanadi.

Simptommanfiy bo'lgan vaqtda teritozaligicha qoladi yoki undayakkanuqtasimo nqon quyulishlar paydobo'ladi (petexiya).

2-yo'riqnoma. "chimchilash" sinamasinio'tkazish

1 bosqich. Teriteriostiyoq' qavati bo'lmagan sohadan (o'mrovosti yoki ustisohasidan) ikkala qo'lingko'rsatgich vakattabarmoqlaribi langorizental burmada qisibushlanadi. Ikkala qo'l barmoqlari orasidagimasofa 2-3 mm.

2

bosqich. Burmalarning ayrim qismlari teskaritomonga siljiydirmaniko'ndalan gyoki uzunligi bo'ylab birigaulang va keyinchalik uning uzunligi bo'ylab teskaritomonga cho'zing.

3 bosqich. Natijalar baholanadi. Chimchilangan joyda 4-5 danko'ppetexiya "chimchilash" simptomini musbatligini ko'rsatadi (P.V. Kojevnikov simptomini).

3-yo'riqnoma. Manjetlisanama

1 bosqich.

Bilakning ichki yuzasi yuqorigi uchdan birida santimetr lila tintayordamida 5x5 sm o'lchamdagidumaloq maydonni belgilang.

2

bosqich. Yelkaga arterial bosimni o'lchaydigan apparat manjetkasini o'rnatib, unimanometr vanokchasi bilan biriktirib, havoni bosim 90-100 mm rt. Sdarajasiga etgunichaydang.

3 bosqich. Shunday bosimda manjetkani 5 minda vomidatarang holda ushlab turing.

4

bosqich. Manjetka olib tashlanadivao yoqqo'llarda qonaylanishitikanishigacha 5 minut ibturiyadi.

5 bosqich. Belgilangansohadagi petexiyalar soni sanaladi (jadval. 3).

Jadval №3. Manjetkalisinamanatijalarini baholanadi

Manjetkalisinamanatijalarini baholash	Petexiyalar soni
Norma	10 ga teng yoki kam
Kuchsizmusbat	11-20
Musbat	20-30

6 bosqich. Baholash bilan bir vaqtda qon quyulisho`lcham baholanadi. Normada sog`lom odamlarda petexiyalar diametri 0,5-2,0 mmdan kattabo`lmaydi, trombotsitopeniya vaqtidavami krotsirkulyator gemostazning boshqapatalogiya larida qon quyulishlarkatta o`lcham dabo`lishi mumkin.

KO`ZSHILLIQQAVATINITEKSHIRISH

Tekshirish usuli: ko`zdan kechirish.

**Ko`zdan kechirish sharti:** hamma gambaqbulusulda ( Ibo`limgaqarang).

Talabani holati: bemor oldida tikyokio`tirgan holda..

Bemor bolaholati: tik,

yorug`lik manbaiga yuzini qaratibo`tirgan yoki yotgan holda.

Xarakteristika ro`yxati:

1. Kon`yunktivanibaholash:

- rangi;
- shishgani;
- qatlamlari;
- ajralmalari.

2. Skleranibaholash:

- rangi;
- tomirlar kengayishi;
- qon quyulishlar borligi.

Amalga oshirishning aniq usuli va ketma ketligi

1 bosqich. Qo`lni kattabarmog`i bilan pastki qovoqlarni biroz tushiriladi.

2 bosqich. Bemor daniyu qoriga qarash so`raladi.

3 bosqich. Kon`yunktiva sklerashilliqqavati holatibaholanadi.

OG`IZBO`SHLIG`ISHILLIQQAVATINITEKSHIRISH

Tekshirish usuli: ko`zdan kechirish.

**Ko`zdan kechirish sharti:** hamma gambaqbulusulda ( Ibo`limgaqarang).

Materiallita`minlanganlik: tozashpatel.

Talabani holati: bemor oldida tikyokio`tirgan holda, biroz o`ngda.

Bemor bolani holati: kattayoshdagibolalar yuzini yorug`lik manbaiga qaratib tikyokio`tirgan holda;
ertayoshdagibolalar hamshirayokionasining tizzasiga o`tirgan;

bolaniqo`llarinionaushlaturadi,
oyoqlarihamshirayokionasiningtizzalariorasigaqamrabolinadi.

Xarakteristikaro`yxati (4-jadvalgaqarang).

Amalgaoshirishninganiqusulivaketmaketligi

1 bosqich. Vrachon`ngqo`ligabilanshpatelniushlaydi.

2

bosqich. Vrachningchapqo`libolaningpeshonasigaqo`yiladivaboshnimahkam
ushlaturadi.

3 bosqich. Yuqorivapastgkilabshilliqqavatiko`zdankechiriladi.

4

bosqich. Shpatelorqaliyuqorilabtepagaburiladivayuqorijag`milklaritekshirilad
i.

5 bosqich.

Shpatelorqalipastkilabpastgaburiladivapastkijag`milklaritekshiriladi.

6 bosqich. Shpateltishlarvalunjorasidagiburchakkayo`naltiriladi,
lunjnibirmunchaitaribikkalatomondagilunjshilliqqavatitekshiriladi.

7

bosqich. Boladanog`zinikengochishiso`raladivaqattiqvayumshoqtanglayshilli
qqavatiko`zdankechiriladi.

8

bosqich. Boladantiliniog`zidanmaksimalchiqarishiso`raladiko`zdankechirishu
chun.

9

bosqich. Bemordantiluchiniqattiqtanglaygategizishiniso`rangvaaynipaytdatiln
ingpastkiyuzasishilliqqavatini baholang.

10 bosqich.

Tezkorlikbilantildizigashpatelbilanbosingvabodomsimonbezhalqavatomoq
ningorqadevoriko`zdankechiriladi.

Jadval №4. Og`izbo`shlig`initekshirishkriteriyasi

Shilliqqavat

Rangi

Namligi

Toshmalar

Leykoplakiya

Aftlar (yaralar)

Molochnitsa

Bodomsimonbezlar

O`lchami

Yuzasiningholati

	Rangi
	Qavatlanish xarakteri (borbo'lsa)
Lunjlarda	Rangi
	Qon quyulishlari
Til	Shakli
	O'lchami
	Rangi
	So'rg'ichlarning rinishi
	Yon yuzasidagi tishlar borligi
	Qoplamning borligi
	Yoriqlarning borligi
	Namligi
Tishlar	Sutyokidoimiy
(tish formulasiga ko'rinishidagi shakllantiriladi)	Yo'q
	Karies
	Pulpit

Normal variant tavsifi

Terioch-pushtirangda, toza, qo'lkaftiozginanamlilikda, yuzasidagi silliq. Yuzakitomirlari yaqqolemas.

BSJemlashidan keyingicha diqqat qo'lyuqoriga uchdan birida joylashgan, aniq ajralib turibti, diametri 0,4 sm.

Teri ushlab ko'rilganda simmetrik sohalarda silliq. Teri elastikligi saqlangan.

Kapillyarlar sinamam negativ. Boshdagisochlar quyuk, elastik, yaltiroq; tirnoqlar pushtirangda, ularning yuzasidagi silliq, yarim shaffof, yaltiroq, tekis, erkin uchlar tekis. Qovoq ko'nyunkti vasishilliq qavatipushti, toza, nam, Patologikajralmalarsiz, tomir to'rikuchsiz, skleraniyopadigankon'nyunkti vaning xirabo'lib ko'rinishidagi zilarlida farq qiladi. Lablarga g'irishaklga qizil hoshiya butunlibor, pushti-qizilrangda, toza. Og'iz bo'shlig'ida shilliq qavatipushti tozanam.

Til tozanam pushti tilustiyuzasida barxatsimon, toza; yon yuzasidagi silliq tekis; pastki yuzasida pushti. Bodomsimon bezlar halqa ustidan biroz chiqqan, pushtirangda, yuzasidagi silliq pushti. Lunjlarda pushti qon quyulmagan.

TEST SAVOLLARI

1.

Suvchechakuchunqandaybirlam
chitoshmaelementlarixarakterli?

1. *Petexiya.*
2. *Ekximozlar.*
3. *Pufakchalar.*
4. *Do`mboqchalar.*
5. *Pufak.*

2.

Rozeolaningo`lchamiqancha?

1. *1-2 mm.*
2. *5-10 mm.*
3. *Do 5 mm.*
4. *10-20 mm.*
5. *20 mmdanyuqori.*

3. Nevusnima ?

1. *Chiziqligemorragiya.*
2. *Nuqtalidog`.*
3. *Tomirlio`sma.*
4. *Tug`madog`.*
5. *Depigmentatsiyamaydoni.*

4.

Eritemao`lchamiqanday?

1. *5 mmgacha.*
2. *1-2 mm.*
3. *10-20 mm.*
4. *5-10 mm.*

5. 20 mmdankatta.

5.

Pufakchadanso`ngqandayikkila
mchielementpaydobo`ladi?

1. *Pigmentatsiya.*
2. *Qipiqplanish.*
3. *Tirnalish.*
4. *Yara.*
5. *Po`stloq.*

6. Lixenifikatsiyanima?

1. *Teridefekti.*
2. *Teriqalinlashishi.*
3. *Melaninajralishikuchayishi.*
4. *Dermaningmaydanuqtalishishi.*
5. *Tug`madog`.*

7. Blyashkanima?

1. *Tomirlio`sma.*
2. *Pufakbirikmasi.*
3. *Yallig`langaninfiltrat.*
4. *Depigmentlangandog`.*
5. *Giperpigmentatsiyamaydoni.*

8.

Qaysikasalliklarvaqtidateridaro
zeolakuzatiladi?

1. *Ekzema.*

2. *Suvchechak.*
3. *Tif.*
4. *Kizilcha.*
5. *Skarlatina.*

9.

Qaysikasallikuchunmaydadog`l
i-papuleztoshmaxarakterli?

1. *Sifilis.*
2. *Kizamiq.*
3. *Psoriaz.*
4. *Furunkulez.*
5. *Kuyish.*

10.

Qaysipatologiyavaqtidateleangi
ektaziyakuzatiladi?

1. *Buyrakpatologiyasi.*
2. *Nafassistemasipatologiyasi.*
3. *Jigarpatologiyasi.*
4. *Oshqozonpatologiyasi.*

5.

Endokrinsistemasipatologiyasi.

11.

Qaysiyoshdagipersalivatsiyafizi
ologikko`rinishhisoblanadi?

1. *Tug`ilgandanso`ng.*
2. *1-2 oylikda.*
3. *3-4 oylikda.*
4. *5-6 oylikda.*
5. *9 oylikda.*

12.

Qaysibirlamchielementdanchan
diqqoladi?

1. *Pufakcha.*
2. *Tugun.*
3. *Pufak.*
4. *Dog`.*
5. *Xloazma.*

JAVOBLAR ETALONI:

1) – 3;	2) – 3;	3) – 4;	4) – 5;	5) – 5;	6) – 2;
7) – 2;	8) – 3;	9) – 2;	10) – 3;	11) – 3;	12) – 2.

3.5. TERI OSTI YOG`YOG` QAVATINI TEKSHIRISH

I. Tekshirishusuli:ko`zdankechirish.

**Ko`zdankechirishsharti:**hammagamaqbulusulda ( Ibo`limgaqarang).

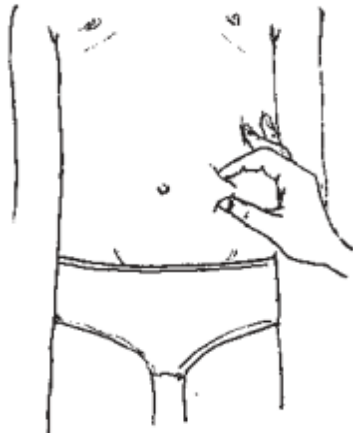
Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda.

Xarakteristikaro`yxati (5):

1. Rivojlanishbirxilligi.
2. Rivojlanishdarajasi.
3. Qovoq,yuz,tovon,yorg`oqdagishish.

4. Anasarcaborligi.
5. Defektlar – lipodistrofiya, chandiqlar, keloidchandiqlar, striyalar.

13-rasm. Kindik sohasidagi teri osti yog` qavati qalinligini aniqlash.

II. Tekshirishusuli: palpatsiya.

Palpatsiyasharti: hammagamaqbulusulda (Ibo`limgaqarang).

Materiallita`minlanganlik: santimetr lila.

Talabaniholati: bemor oldidati kyokio`tirgan holda.

Bemor bolaniholati: tik; ertayoshdagibolalarto`shak gayotgan holda

Xarakteristikaro`yxati (8):

1. Qattiqlashish.
2. Infiltratsiya
3. Og`riqlilik.
4. Shishlar (dimlanish) boldirdagi.
5. Burmaqalinligi.
6. Yumshoq to`qimalarturgori.
7. Teri osti emfizemasi.
8. Chaqaloqlarda – sklerema, skleredema.

Zichlashishni aniqlash

1 bosqich. Bemor terisiga qo`lning kaftyuzasini qo`yiladi.

2

bosqich. Kaftyuzasivabarmoquchlarini yengil bosib gavdavaoyoqqo`llardagi teri osti yog` qavati ni palpatsiyalanadi.

3 bosqich. Natijabaholanadi:

zichlashishni aniqlansauningo`lchami olinadi, atrofto`qimalar bilan birikish tekshiriladi.

Infiltratsiyanianiqlash

1 bosqich. Qo'llarnikaftyuzasinibemortersigaqo'yiladi.

2

bosqich. Kaftyuzasivabarmoquchlariniyengilbosibgavdavaoyoqqo'llardagiter iostiyog` qavati nipalpatsiyalanadi.

3 bosqich. Natijabaholanadi:

infiltratsiyaaniqlansauningo'lchamiog`riqliligi, lokalizatsiyasianiqlanadi.

Og`riqliliknianiqlash

1 bosqich. Qo'llarnikaftyuzasinibemortersigaqo'yiladi.

2 bosqich.

Kaftyuzasivabarmoquchlariniyengilbosibgavdavaoyoqqo'llardagiteriostiyog` qavatinipalpatsiyalanadi.

3 bosqich. Natijabaholanadi:

og`riqaniqlansauninglokalizatsiyasivamaydonianiqlanadi.

Teriostiyog`qavatiqalinliginianiqlash

Aniqlanadi:

1) Qorinda

(kindikro`parasidan,ikkalatomondaqorinto`g`rimushaklarito`g`risidan)
(rasm. 13);

2) Ko`krakqafasioldyuzasida (o`rtao`mrovliniyasibo`yicha m. pectoralis major pastkiqirrasistidan);

3) Kurakburchagiostidan;

4) Oyoqqo'llardan (yelkaningorqatashqiyuzasidanvasonningichkiyuzasidan);

5) Yuzda (lunjda).

1 bosqich. Terivateriostiyog` qavatio`ngvachapqo`lningkattavako`rsatgichbarmoqlaribilanburmadasimmet riksohadaqamrabolinadi

2

bosqich. Kattabarmoquyuqoridako`rsatgichbarmoqpastdagiburmadajoylashishi kerak.

3 bosqich. Santimetrililentayordamidaburmaqalinligianiqlanadi.

4 bosqich. Natijabaholanadi: teriburmasiqalinliginormasi.

- Lunjsohasida 2-2,5 sm
- Qorinda 1-2 sm
- Kurakostida 1-2 sm

- Yelkada 1-2 sm
- Sonda 3-4 sm

NB!

Kattayoshlibolalardajismoniyrivojlanishnibaholashuchunqorindavakurakbur chagiostidateriostiyog` qavati qalinliginianiqlashetarli.

Ertayoshlibolalardagipotrofiyadarajasinianiqlashuchunqo`shimchayuz(lunj) vaoyoqqo`llardagiteriostiyog` qavatiqalinligianiqlanadi.

Shishyokidimlanishborliginianiqlash

1 bosqich. Ko`rsatgichbarmoquchinitervateriostiyog` qavatigabosiladiqaerdausuyaklargabevositaqo`shnibo`lsa (kattasonsuyagiustiga, sakrumvahkustiga.) 5-10 sekdavomida.

2 bosqich. Xuddishuko`rsatgichbarmoqbilanbosilganjoysilanadi.

3 bosqich. Natijabaholanadi:

shishbo`lsabosilganjoydachuqurchapaydobo`ladi, sekinyo`qoladi, dimlanishborbo`lsatekisbo`lmaganyuzahosilbo`ladi.

Yumshoqto`qimalarturgorinianiqlash

1

bosqich. Kattavako`rsatgichbarmoqbilanyelkayokisonichkiyuzasidagimushak vateriostiyog` qavatiqisibolinadi.

2 bosqich. Qisibolganvaqtdaarshilikseziminibaholang.

NB! Turgor – buburmalarqisibolingandaseziluvchiteriostiyog` qavati vamushaklardapaydobo`luvchiyumshoqto`qimalarningqarshilikxususiyati.

Teriostiempfizemasinianiqlash

1 bosqich. Ko`rsatgichbarmoqterivateriostiyog` qavati gabosiladi

2 bosqich. Natijabaholanadi:

so`nishvabosganvaqtdaxarakterlitovushchiqishi (krepitatsiyadagidek) teriostiempfizemasiborliginiko`rsatadi.

Skleremanianiqlash

Ko`zdankechirish – chaqaloqlarsonivayonboshidagiterioqarishi (ayniqsachalatug`ilgan).

Palpatsiya:

- terisovuq;
- burmagaolinmaydi;
- qattiqo`rnashgan;

– barmoq bilan bosgandabo`shliq qoldirmaydi.

Skleredemanianiqlash(ertayoshdagibolalarda)

Ko`zdan kechirish – teriko`kimti roqishrangda, marmarsimon, shish.
Palpatsiya – tananing zararlangan qismida kattalashgan qattiq shish, bosgandabo`shliq qoldiradi.

Normalvariantitavsifi

Teriostiyog` qavati o`rtacha rivojlangan, teng taqsimlangan, defektlar va shishlar aniqlanmaydi. Teriostiyog` qavati qalinligi qorinda 1,5 sm, kurak burchagi ostida 1 sm. Yumshoq to`qimalar turgorisaqlangan. og`riqsiz, qattiqlashish va infiltratsiya aniqlanmadi.

TEST SAVOLLARI

1.	5. Yuzdagi.
Yumshoq to`qimalar turgoriga erda aniqlanadi?	4. Teriostiyog` qavati palpatsiyasida qaysi belgi baholadi?
1. Sonning ichki yuzasida.	1. Anasacra borligi.
2. Sonning tashqi yuzasida.	2. Striya.
3. Panjani teskari yuzasida.	3. Infiltratsiya.
4. Yelkani tashqi yuzasida.	4. Rivojlanish darajasi.
5. Oldingi qorinda vorida.	5. Teng taqsimlanishi.
2.	5.
Ko`krakyoshidagi bolada kindik o`parasida qorinning yon yuzasida teriostiyog` qavati qalinligi norma da qancha?	Ko`krakyoshidagi bolalarda keyinchalik tanasining qaysi qismida teriostiyog` qavati yo`qoladi?
1. 0,5-1 sm.	1. Oyoqlardagi.
2. 1-1,5 sm.	2. Qo`llardagi.
3. 1,5-2 sm.	3. Qorindagi.
4. 2-2,5 sm.	4. Orqadagi.
5. 2,5-3 sm.	5. Yuzdagi.
3.	6.
Ko`krakyoshidagi bolalarda birinchi bo`lib tanasining qaysi qismida teriostiyog` qavati yo`qoladi?	Gestatsiyaning qaysi muddatida teriostiyog` qavati shakllanadi?
1. Oyoqlardagi.	1. 5-oyida.
2. Qorindagi.	2. 3-oyida.
3. Orqadagi.	3. 2-oyida.
4. Qo`llardagi.	4. 6-oyida.
	5. 4-oyida.

7. Teriostiyog` qavati
tanamassasiningnechafoizinitas
hkilqiladi?

1. 12.
2. 10.
3. 8.
4. 6.
5. 4.

8.

Qo`ng`iryog`ningvazifasiqanda
y?

1. Shartlitemogenez.
2. Shartsiztermogenez.
3. Vita`minlarzaxirasi.
4. Himoya.
5. Ozuqamoddalarzaxirasi.

9.

Qaysiyoshdako`krakbo`shlig`id
ayog`kletchatkasipaydobo`ladi?

1. 8 yoshda.
2. 4 yoshda.
3. 3 yoshda.

4. 2 yoshda.

5. 5 yoshda.

10.

Ko`krakyoshidagibolalardayog`
to`qimasikimyoviytarkibiningq
andayxususiyatibor?

1.

Suyuqyog`kislotalariustunlikqil
adi.

2.

Oleinyog`kislotalariustunlikqiladi

.

3.

Qattiqyog`kislotalariustunlikqil
adi.

4.

Araxidonyog`kislotalariustunlikqi
ladi.

5.

Linolenyog`kislotalariustunlikqila
di.

JAVOBLAR ETALONI:

1) – 1; 2) – 3; 3) – 2; 4) – 3; 5) – 5; 6) – 1; 7) – 1; 8) – 2; 9) – 5; 10) – 3.

3.6. SUYAK-BO`G`IMSISTEMASINITEKSHIRISH

I. Tekshirishusuli:ko`zdankechirish.

**Ko`zdankechirishsharti:**hammagamaqbulusulda ( Ibo`limgaqarang).

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaholati:qo`llarnierkintushirganholatdaoyoqlardatiko`tirgan
vayotganholatda, shuningdekharakatvaqtida
(bolanioyoqqo`llariniegilishiuchunyurishtalabqilinadi);
ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda.

NB! Ertayoshdagibolalardasuyak-

bo`g`imsistemasiholatinibaholashularo`ynayotganvaqtdao`tkaziladi.

KO`ZDANKECHIRISH

1. Suyak-bo`g`imsistemasini umumiy ko`zdan kechirish.

2. Keyingiko`zdan kechirishlar:

- bosh;
- ko`krakqafasi;
- umurtqa;
- chanoqsuyagi;
- oyoqvaqo`llar;
- bo`g`imlar.

Suyak-bo`g`imsistemasini umumiy ko`zdan kechirish

1 bosqich. Tanaproporsiyasini baholang
(bosh o`lchamitani hamma qismiga mosligini, bosh va oyoq qo`llar uzunligi, gavdaga oyoq qo`llar, Bosh suyagi yuzvamiya qismlari).

2 bosqich. Bolatani sayrim qismlarining simmetrikligini baholang.

3 bosqich. Bolao`shini uning yoshiga mosligini baholang.

4 bosqich. Bola qad qomatini baholang.

5 bosqich. Bola qadambosishini baholang.

Bola qad qomatini baholash

1 bosqich. Bolato`liq yoki qisman echingan, yonvato`g`risidanko`zdan kechiriladi.

2

bosqich. Keyin bola oldindan orqadan vayontomondanko`zdan kechiriladi.

3 bosqich. Diqqatni yelkalo`mrov kurakning simmetrikligiga qaratamiz; kurakning ko`krakqafasiga muvofiq darajasini; so`rg`ichlar joylashish darajasini; dumba uch burchagisimmetrikligiko`zdan kechiriladi.

Bola qadambosishini baholash

1

bosqich. Boladan oldingabirmunchamasofadayurish va orqaga qaytish so`raladi.

2 bosqich. Bu vaqtda qo`l, chanoq, bolder vatiz zaning turlisohalari harakatibaholanadi.

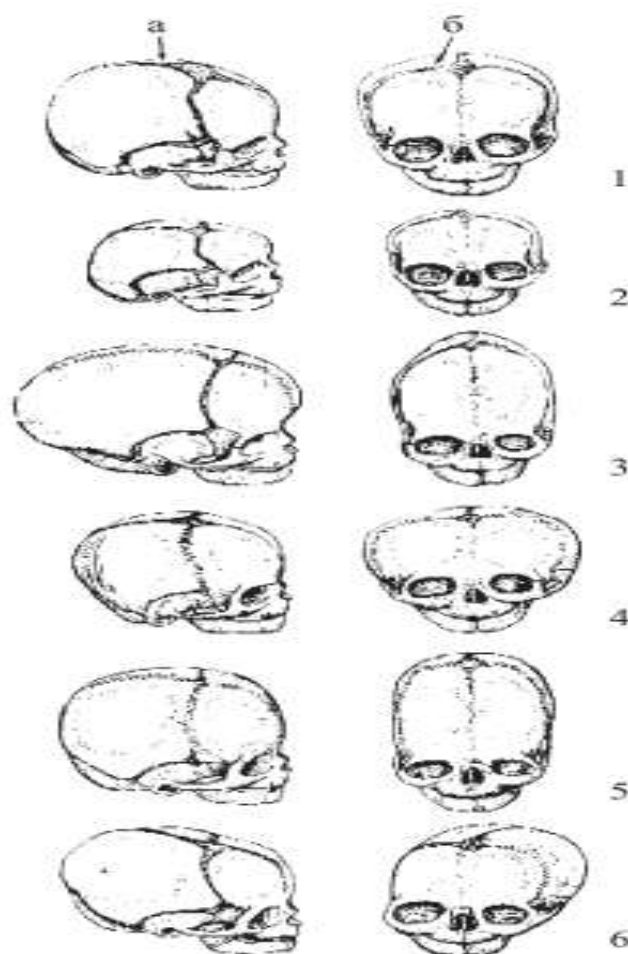
3 bosqich. Natijani baholang:
Normal qadambosishda qo`llar mayin harakatlanadi, qarama qarshi oyoq harakatibilan bog`liqlikda, chanoq harakatisimmetrik.

Boshniko`zdan kechirish

1

bosqich. Bosho`lchamivashaklinibaholang, uningqismlarisimmetrikliginiham.

2 *bosqich.* Boshsuyagidagideformatsiyanianiqlang(14-rasm)

14-rasm. Norma va patologiyada bosh suyagi shakli:

a – sagital chok;

b –koronar chok;

1 – normal bosh suyagi;

2 – mikrotsefaliya;

3 – dolixotsefaliya;

4 – braxitsefaliya;

5 – akrotsefaliya;

6 – plagiitsefaliya (assimetrik bosh suyagi).

Yuqorivapastkijag`rivojlanishinibaholash

1 *bosqich.* Boladagiprikusnianiqlang.

2 *bosqich.* Tishlarsonivaxarakterinivaularningholatinibaholang (sut, doimiy) (shakli, butunligi, rivojlanishanomaliyasi).

Ko`krakqafasinibaholang (profilvaanfasda)

1 bosqich.

Shakliqovurg`alaryo`nalishiko`krakqafasisimmetrikliginianiqlang.

2 bosqich. Deformatsiyaborliginianiqlang.

Umurtqanitekshirish

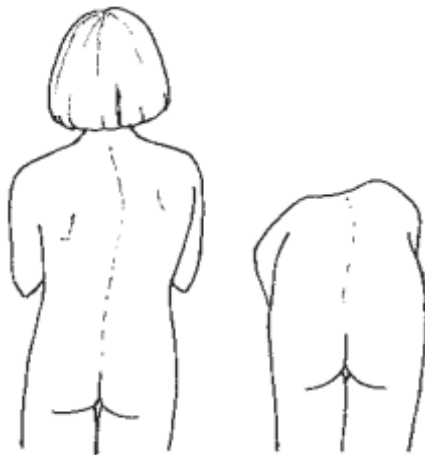
1 bosqich. Umumiyshaklinianiqlang (bolagayontomondanqarab).

2 bosqich. Keyinchalikumurtqanihammaqisminiko`zdankechiring (bo`yin, ko`krak, bel, dumg`azavadum).

3

bosqich. Umurtqalarfiziologikegilmalariyaqqolligivaqadqomatorqaningshakli aniqlanadi.

4 bosqich. Umurtqaningyontomongaqiysheyganinianiqlang (ki-foz, skolioz) (15-rasm)

15-rasm. O`ng tomonlama skolioz.

Chanoqsuyaginiko`zdankechirish

Chanoqsuyagidadeformatsiyanianiqlash; chanoqsuyagidaaplaziya (agenezii)borligini.

Oyoqqo`llarnitekshirish

Bolaningoyoqqo`llariyotganvatikturganholatlardatekshiriladi.

1 bosqich. Ko`zdankechirishniqo`llardanboshlanadikeyinesaoyoqlarni.

2

bosqich. Qo`llarniko`zdankechirgandayelkavabilakninguzunligishaklibirbirib ilanvatanauzunligibilanproporsionalligibukilishlarborligideformatsiyaqalinla shishvarivojlanishanomalayaribaholanadi (16-19 rasmlar).

16-rasm. Sindaktiliya.

17-rasm. Polidaktiliya

18-rasm. Araxnodaktiliya.

19-rasm. Klinodaktiliya.

3 bosqich. Oyoqlarniko`zdankechirganda ularning uzunligiga, shakliga; qalinlashish borligiga, deformatsiya va suyakrivojlanish anomaliyasiga, shuningdek teri burmalarisimmetrikligiga, teridagi qo`shimcha burmalarga, yassi va qiyshiq tovonlik borligiga e'tibor beriladi.

Yassitovonlikni aniqlash

I usul:

1

bosqich. Bola orqatomoniga qaragano`rindiq qatizcho`kib oyoqlarini osiltirgan holda o`tiradi.

2 bosqich. Oyoqka tirel`efibaholanadi.

II usul:

1

bosqich. Bola vertikal holatda o`tiradib unda kaftgumbaziyaxshiko`rinish kerak.

2 bosqich. Oyoqka tirel`efibaholanadi.

Bo`g`imlarniko`zdankechirish

Bo`g`imlarniko`zdankechirish tinchiyotgandanko`ratikturgan holatda bajariladi, yurish vaqtidabir holatdan ikkinchi holatga o`tganda.

Vertikalholatdabo`g`imlarniko`zdankechirishbolaningtikholatidapozasinibaholashimkoniniberadi,

statikzo`riqishvaqtidatizzabo`g`imidagipatologiko`zgarishlarnianiqatlanadi.

1 bosqich. Zararlanganbo`g`imlarsoniularningo`lchamivashakli, atrofto`qimalarvateriholatishishborligibaholanadi.

2 bosqich. Bo`g`imlardagiharakatvafaolharakatlarmiqdorianiqatlanadi. Uyokibubo`g`imdaaktivharakatqilishso`raladi (bukish, yozish, uzoqlashtirish, yaqinlashtirish, rotatsiya).

Ertayoshlibolalardabo`g`imlardagiaktivharakatlaro`yinvaqtidabaholanadi.

3 bosqich. Bo`g`imdagio`zgarishsimmetrikyokiasimmetrikliginibaholanadi.

4

bosqich. Yurishvaqtidatizzavaboldirkaftbo`g`imidagiamortizatsiyalovchiqobiliyatibaholanadi, oyoqbo`g`imlaridagiharakatkoordinatsiyasi, ulardagipatologikharakat, deformatsiyavaboshqao`zgarishlaraniqatlanadi.

II. Tekshirishusuli: chuqurpalpatsiya.

Palpatsiyasharti: hammagamaqbulusulda (Ibo`limgaqarang).

Materialbilanta`minlanganlik: santimetrilenta.

Talabaningholati: bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaholati: o`tirgan; ertayoshlibolalarto`shakgayotganholda.

Xarakteristikaro`yxati (5):

1. Boshsuyagipalpatsiya.
2. Ko`krakqafasipalpatsiyasi.
3. Umurtqapalpatsiyasi.
4. Oyoqqo`llarpalpatsiyasi.
5. Bo`g`imlarpalpatsiyasi.

Boshsuyagipalpatsiyasi

Boshsuyagipalpatsiyasidauningzichligichoklarholativaliqildoqlaraniqatlanadi.

1 bosqich. Kattabarmoqlarnibolaningpeshonasigakaftniensagajoylashtiring, o`rtavako`rsatgichbarmogbilantepasuyagiensachoklarliqildoqyaxshilabtekshiriladi.

2 bosqich. Liqildoqquyidagikriteriyabo`yichabaholanadi:

- o`lchami;
- qirlariholati;
- tarangligi;
- pulsatsiya.

3 bosqich. Liqildoqo`lchamianiqlanadi (santimetrda), santimetrli lentayordamida ikkala qarama qarshi tomon qirralardagi o`rtanuqtalar orasida o`lchanadi.

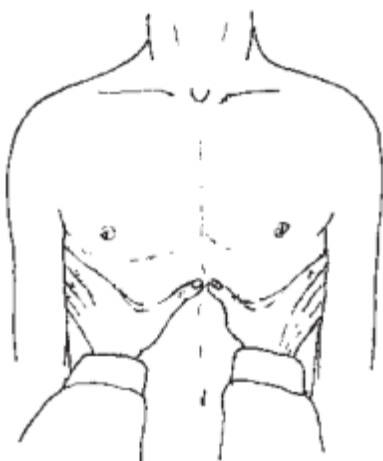
4 bosqich. Choklar holati baholanadi, chaqaloq bosh palpatatsiyalanadi, peshonasuyagi bilan choklarning birikishi, ikkala peshona va tepa suyaklari, tepa orasi, ikkala tepa va ensa suyaklari va tepa va chakkasuyaklari orasida hartomonidan palpatatsiyalanadi.

Bolalarda ko`krak qafasi palpatatsiyasi

Konstitutsiyati piniqlanadi (epigastral burchak, qovurg`alari yo`nalishi baholanadi), suyak deformatsiya (qattiqlashish, sinishlar) va undagi og`riq piniqlanadi.

Konstitutsiyati pining tashkiloti (IV bo`limga qarang)

Bemor bolada epigastral burchak o`lchaminiqlanadi (20-rasm)

20-rasm. Epigastral burchak o`lchamini aniqlash

1 usul. O`ng va chap qo`lkaftini qovurg`ayoylariga joylashtiriladi, ularni astasekin bir-biriga tek kuncha birlashtiriladi; ikkala kaftdan hosil bo`lgan burchak epigastral burchak o`lchamiga teng.

2 usul. Ikkala qo`lkaftlar o`ng va chap qovurg`alari oyida 90° burchak ostida bosh barmog`itekis bo`lib o`ng va chap qo`lining bosh barmog`itona shugunichako`tarilib, astasekin yaqinlashtiriladi. Burchak ikkala qo`lining bosh barmoqlari tomonidan hosil qilinadi, ikkala qo`lining kattabarmoqlaridan hosil bo`lgan burchak epigastral burchak o`lchamiga teng.

Deformatsiya borligi, qovurg`alari yo`nalishi aniqlanadi

1 bosqich. Har bir qovurg`ako`rsatgich va o`rtabarmoq uchib bilan palpatatsiyalanadi.

2

bosqich. Barmoqlaringizni qovurg'alaryo'nalishibo'y laboldingi aksillyarliniyadanko'krakka qarabsiljiting.

3 *bosqich*. Natijani baholang: deformatsiya va qovurg'alardasinish borligini, qovurg'alaryo'nalishini aniqlang.

O'mrovanalogik palpatsiya lanadishish deformatsiya va og'riq aniqlanadi.

Umurtqalar palpatsiyasi

Umurtqalar palpatsiyasida skolioz darajasivaxarakter haqidako'proqma'lumotolinadi

1 *bosqich*. Bola qo'llarini biroz oldinga qarab buring.

2

bosqich. O'ng qo'lni ko'rsatgich barmog'ini yuqoridan pastga egib umurtqao'simtasi dan VII bo'yin umurtqasida sakral sohaga shlab turing.

3 *bosqich*. Umurtqao'qining uyokibutonga og'ganligini aniqlang.

Oyoqqo'llar palpatsiyasi

1

bosqich. Bolabarmoq falangalarini kattavako'rsatgich barmoq bilan palpatsiya labdiafiz dagiqatlashishni aniqlang.

2

bosqich. Ko'rsatgich va o'rtabarmoq orqayuzasibolaning tirsak bo'g'imidan palpatsiya lanadi.

3

bosqich. Oyoq va qo'llarning uzunnaysimon suyaklari ni palpatsiya langbiryoki ikkala qo'lkaftlarini qo'yib (tananing simmetrik sohalarida) suyakyuzasini silash orqali.

Bo'g'imlar palpatsiyasi

NB!

Ehtiyotlik bilano'tkaziladichunkimushaklarmaksimal bo'shashganda og'riqnikuchaytir maslikyoki chaqirmaslik kuchun.

1 *bosqich*. Albattabo'g'imlar simmetrik tekshiriladi.

2 *bosqich*. Bo'g'imlar nite kshirish ketmaketligi quyidagicha:

Qo'lbo'g'imlaridan boshlanadi, keyin – oyoqbo'g'imlari, chakka-jag', oxirida umurtqabo'g'imlari.

3

bosqich. Bemorni yotgan holatda tekshirish orqali mushaklarning boʻgʻimining shashishiga erishiladi.

4

bosqich. Biryoki ikki kalakft barmoqlari bilan boʻgʻimlarning palpatsiyasi data xminan boʻgʻimlardagi teri haroratini nozikligini boʻgʻim boʻshligʻidagi shish va ekssudat nishunini gdek boʻgʻim sohasidagi turlituzilmalarni aniqlash imkonini beradi (zichlashish, tugunlar va b.q).

5 *bosqich.* Boʻgʻim boʻshligʻidagi ajralmalarmusbat “suzuv chipatella” simptomini boʻyicha flyuktuatsiya usulida palpatori diagnostika lanadi.

6

bosqich. Boʻgʻimlarni tekshirish yakuni da passiv harakatlarning amplitudasi ularning chegaralanganligi kontraktura va ankilozlar borligini aniqlanadi.

Flyuktuatsiya usuli

1 *bosqich.*

Tekshirilayotgan oyoq yoki qoʻllarni boʻgʻim sohasidan biroz bukiladi.

2

bosqich. Bu vaqtda ikkala qoʻlkafti bilan boʻgʻimning ichki vatashqitomonidan siqiladi.

3

bosqich. Boʻgʻimning birtomonidan tutkisi monharakat bajaringshuvaqtda tinglab turin g natijada qarama qarshi tomonda tekshirilayotgan boʻgʻim tomonida erkinsuyuqlik orqalitoʻlqinuzatiladi.

“Suzuv chipatella” simptomi

1

bosqich. Qoʻlpanjasini lant boʻgʻimlari angantiz zaboʻgʻimi ikkalato monidan qisiladi, periartikulyar yumshoq toʻqimanibiroz yuqoriga siljiriladi.

2 *bosqich.* SHuvaqtda barmoqlar bilan patella ustiga tutkisi mon bosiladi.

3

bosqich. Tizzaboʻgʻimida suyuqlik bor boʻlsa patella erkinsuyuqlikda erkinteb rana di (simptom musbatsanaladi).

Boʻgʻimlar harakatchanligi (bukish, ochish, uzoqlashtirish, yaqinlashtirish, rotatsiya) ham mayoʻnalishda passiv harakatlari bajarish yoʻli orqalini aniqlanadi (Jadval №5).

Jadval №5. Boʻgʻimlardagi harakat koʻlami nite kshirish usuli

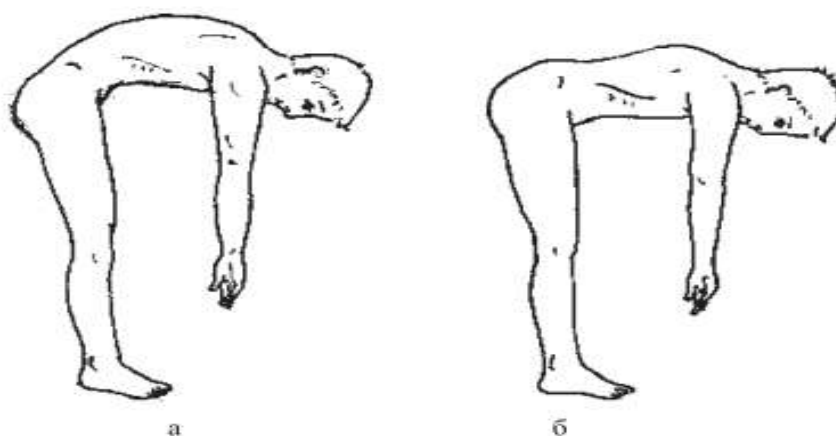
Boʻgʻim

Tekshirish usuli

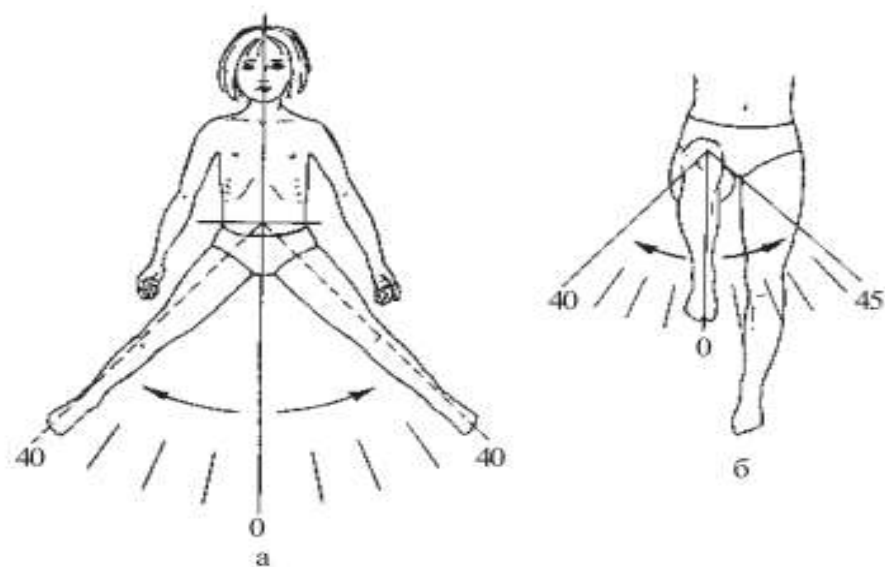
Umurtqanite k Umurtqada bukilish yoʻzilish kengaytirish va rotatsiya ni bajar ing:

shirish (bo`yin, ko`krak, bel,dumg`aza sohasi)	– umurtqanibo`yinqisminibukulishiboshnibukishvaqtidabaholanadi (normadaiyakto`shgategishikerak); – umurtqaningko`krakqismibukilishi: vertikal tik turgan bemorda VII bo`y inumurtqasio`tkiro`simtasiro`parasidanvaundan 30 smpastdaikkitanuqtabelgilanadi;maksimalbukilgandanso`ngbuorali qboshqatdano`lchanadi ( normadamasofa4-5 smgakattalashishikerak); – belumurtqasidabukilishShobersinamasiorqalianiqlanadi: boladaikkinuqtabelgilanadi, vertikal turganda L 5o`tkiro`sig`idanvaundan 10 smyuqorida; bukilganvaqtdaushbumasofa4-4,5 smgakattalashishinormahisoblanadi (21-rasm); – umurtqaningyozilishifaqatbo`yinvabelqismidabo`ladi; – umurtqarotatsiyasibo`yinqismidako`proq, ko`krakvabeldakamroqsodirbo`ladi. Engharakatchanqismbo`yin, kamharakatchanko`krakvabel, dumg`azadaharakatumumanyo`q.
Boldirtovonb o`g`imi	Tovonnibukishteskariyozilishikaftningichkarigasupinatsiyasivatas hqarigapronatsiyasitekshiriladi; barmoqlardagiharakatmiqdorivafalangalarorasidagibo`g`imdabukil ishvayozilishtekshiriladi.
Tizzabo`g`imi	Ushbubo`g`imdaoyoqlarningbukilishivato`g`richiziqqachayozilishi nitekshiriladi; bukilishnibaholashnioddiyusulidanfoydalanishmumkin: bolaningyotganholatidaoyoqlarnitizzadanmaksimalbukibyonboshv ato`piqorasidagimasofaaniqlanadi
Sonbo`g`imi	Ushbubo`g`imdabukilishyozilishbo`yichatekshiriladi, oyoqlardauzoqlashtirishvarotatsiyabajariladi; sonbo`g`imidarotatsiyabolaorqasibilanyotganholatdaoyoqlarinitizz avasonbo`g`imidanbukkanholatdaaniqlanadi. Bemorningoyog`inibirqo`limizbilantizzabo`g`imidanolamizikkinc hiqo`limizbilanpanjadanushlaymiz, ichkirotatsiyanianiqlashchunkaftniichkarigaetamizvatashqirotatsi yanianiqlashchunkaftnitashqarigaolibboramiz (22-rasm)
Chakka- jag`bo`g`imi	Vrachningquyidagiharakatlarinibajarishniso`rashibo`yichatekshiril adi: og`izni ochishvayopish, pastkijag`nioldingaorqagaharakatlantirish, uyyoqdanbuyoqqayonlamaharakati

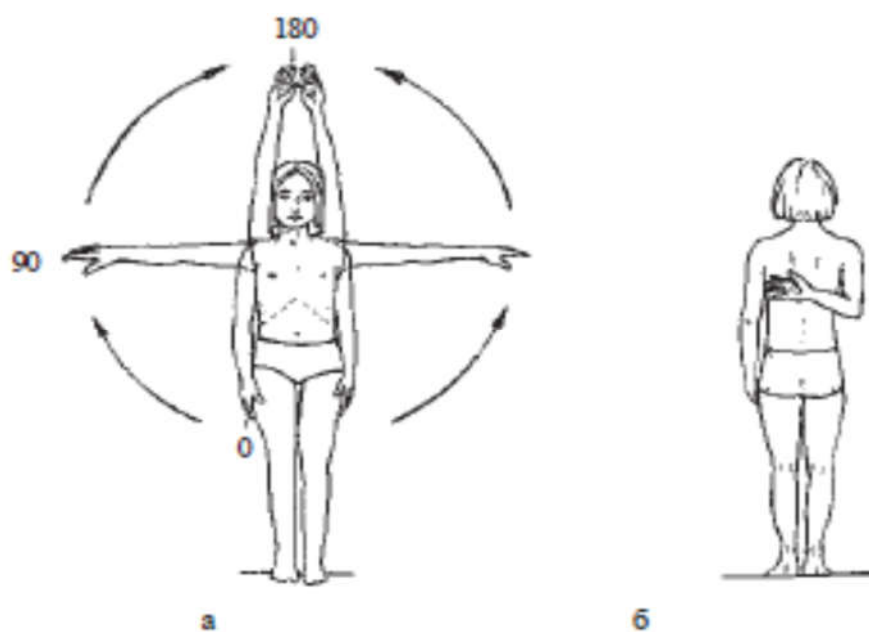
Yelkabo`g`im i	Harakatko`lamianiqlanadi – bukish (qo`lnio`zitomongaboshustigako`tarib) vauzoqlashtirish (qo`lniboshustigayontomondanko`tarib)bajariladi, Ichkivatashqirotatsiya (bolabarmoqlariorqagakaramaqarshikurakkakesishishi) (23-rasm)
Tirsakbo`g`i mi	Ikkalaqo`lkaftlaribilanoldingacho`zilgandayozilishtekshiriladi, yuqorigako`tarilganda, bundaqo`llartekisbo`ladi; bilakpronatsiyavasupinatsiyasitirsakkaftbo`g`imdatirsakvayelkabo`g`imidasodirbo`ladi, bemorqo`llariniyelkasigaqo`yiladibarmoquchlariyelkagategishikerak, tirsakbo`g`imidanormalbukilishbaholanadi
Bilakkaftbo`g`imi	Bilakgorizontalholatidako`krakro`parasidatekshiriladi (24-rasm)
Falangalarora sibo`g`imi	Harbirbarmoqpassivbukiladiyokibemordanbarmoqlarini “musht” qilibyig`ishiso`raladi(25-rasm)

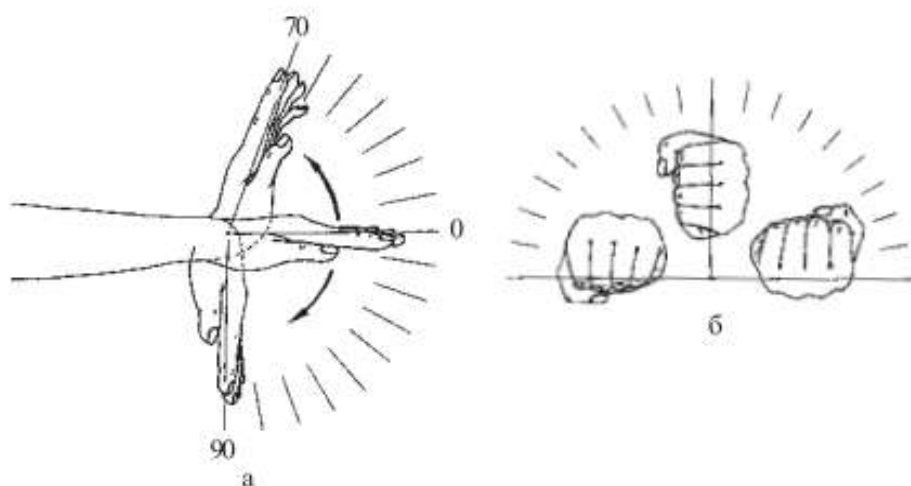
21-rasm. Umurtqaning bukilishi: a –odatda egilgan umurtqa ustuni tekis kamonni hosil qiladi; b – umurtqaning bel qismida harakat chegaralanishi (bel lordozi qolishi).

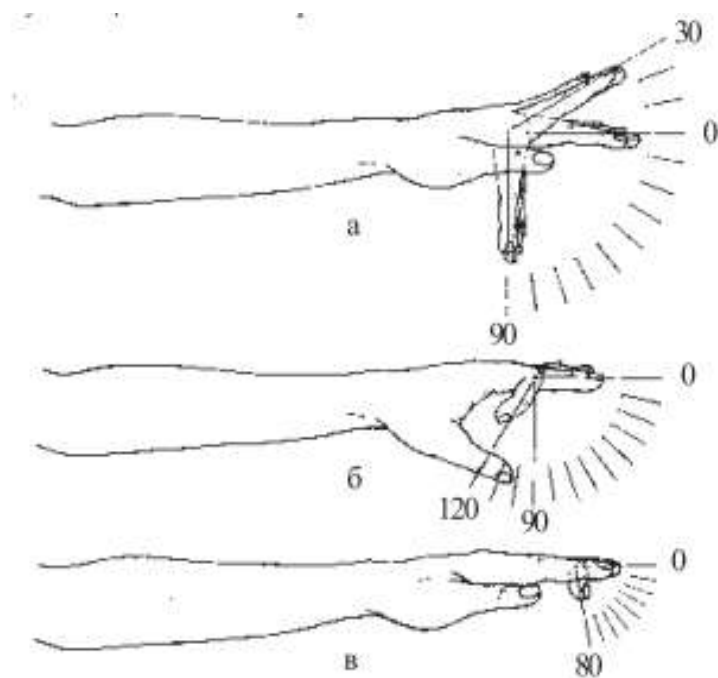
**22-rasm. Son bo`g`imida harakat ko`lami:** a – son bo`g`imidan uzoqlashtirish amplitudasi; b – sonni ichkari va tashqariga rotatsiya amplitudasi.

23-rasm. Yelka bo`g`imidagi harakatlar hajmi. a-yoyilgan qo`lning cho`zilishi; b-o`ng yelkaning ichkariga rotatsiyasini aniqlash o`ng qo`lning orqadagi holati

24-rasm. Bilak kaft bo`g`imida harakat ko`lami: kaftning normal bukilish va yozilish amplitudas; b – bilak va barmoqlar normal pronatsiya va supinatsiyasi amplitudasi.

25-rasm. a – Kaft usti-falangalar bo`g`imida bukilish va yozilish normal amplitudasi; b – proksimal falangalar orasi bo`g`imida bukilish normal amplitudasi; v – distal falangalar orasi bo`g`imida bukilish normal amplitudasi

Ko`krakyoshidagiboladason suyagitug`machiqishini aniqlash

Palpatsiyao`tkazish qoidasi va shart ham mag`bulusulda.

1 bosqich. Bolaoyoqlarinisonvatizzabo`g`imlaridanbukiborqasiyotadi.

2

bosqich. Qo`llarningpanjayuzasibilanbolaningoyoqlarisonsohasidanushlanadivaular nimaksimaldarajadaochiladi.

3 bosqich. Natijabaholanadi: sog`lombolalardaoyoqlarto`liqtaxminan180° burchakko`rinishidaochiladi(ochilishning 90°gaetishimumkin) (26-rasm)

III. Tekshirishusuli: perkussiya.

Perkussiyasharti:hammagamaqbulusulda.

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

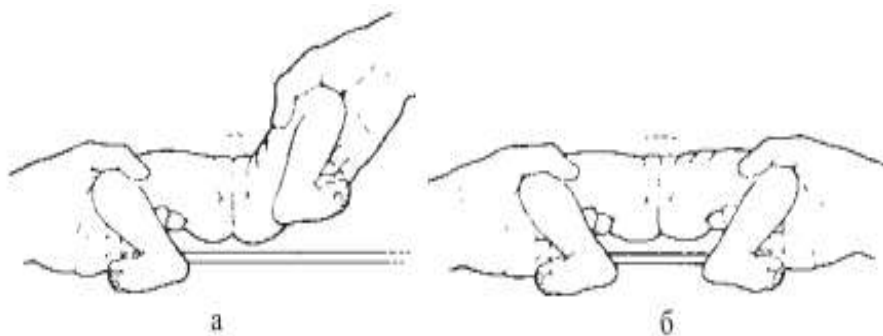
Bemorbolaholati:tik; ertayoshlibolalarto`shakgayotganholda.

Suyaklarperkussiyasi

1

bosqich. O`ngqo`lningko`rsatgichyokio`rtabarmog`ibilanto`shyuzasibo`ylabperkuto rzarbabereng (yokiboshqayassivanaysimonsuyakka).

2 bosqich. Perkutorzarbavaqtidapaydobo`lganog`riqnibaholang.

**26-rasm. Bolalarda sonning tug`ma chiqishi:** a – oyoqlarning son bo`g`imidan to`liq emas ochilishi; b – oyoqlarning son bo`g`imidan to`liq ochilishi.

Sog`lom 1 yoshdagibolaningsuyakbo`g`imsistemasinitavsifigamisol

Bolaaktivholatniegallaydi. Bolaningbo`yiyoshigamos.

Tanatomonlariproporsional, tananingalohidaqismlarisimmetrik.

Qadqomatbuzilmagan. Qadambosishinormal (o`zgarmagan). Ko`zdankechirganda – bolaningboshiaylanashaklda, simmetrik, normalo`lchamda.

Boshsuyagideformatsiyasikuzatilmaydi. Prikusortognatik

(yuqoritishlarpastkitishlarniuchdanbiriniyopadi). Og`izbo`shlig`ida 8 suttishi (4 yuqoriva 4 pastkikesuvchi), odatdagishaklda, butunligibuzilmagan.

Ko`krakqafasikonik, oldingiorqavako`ndalango`lchamibirxil,

qovurg`alarumurtqadandeyarlito`g`riburchakostidagorizontalyo`nalishdauzoqlasha di; simmetrik. Bolaningumurtqasi S-simonshaklda, fiziologikegilmalaro`rtacha.

Orqaningshaklinormal. Umurtqaningqiyshayishikuzatilmaydi.

Oyoqvaqo'llarniko'zdankechirgandaqiyshayish, deformatsiya, zichlashish, rivojlanishanomaliyasianiqlanmaydi.

Oyoqqa'llarsimmetrikrivojlangan, proporsional. Sondaikkalatomondaterida 2taburmasimmetrikjoylashgan.

Tovongumbazitekis. Bo'g'imlardao'zgarishyo'q.

Tananingsimmetriqismlaridaaktivharakatlarko'lamietarlicha. Palpatsiyada – boshsuyagiqattiq, liqildoqlarvachoklaryopiq. Epigastralburchako'tmas (120°).

Ko'krakqafasipalpatsiyadaog'riqsiz, suyakdeformatsiyasianiqlanmaydi.

Umurtqaningyontomongaqiyshayishianiqlanmaydi. Oyoqvaqo'llardaog'riq, deformatsiyakuzatilmaydi. Oyoqvaqo'llarbo'g'imi,

chakkajag'bo'g'imivaumurtqabo'g'imlaritekshirilgandapatalogiko'zgarishlaraniqlanmaydi. Passivharakatlaramplitudasietarlicha.

TEST SAVOLLARI

1.
Normadachaqaloqlardaboshaylanasiqan chagateng?

1. 30-32 sm.
2. 32-34 sm.
3. 34-36 sm.
4. 36-38 sm.
5. 38-40 sm.

2.
Sog'lombolalaruchunsanalganboshsuyagishakllaridanqaysibirixos?

1. Skafotsefalik.
2. Oksitsefalik.
3. Minorasimon.
4. Egarsimon.
5. Dolixotsefalik.

3.
Ko'krakqafasiningqaysishaklidauning oldorqavako'ndalango'lchamibirxilep igastralburchakto'g'rivaqovurg'alarumurtqagato'g'riburchakostidajoylashadi?

1. Konik.

2. Silindrik.

3. Yassi.

4. Qayiqsimon.

5. Bochkasimon.

4.
Ko'krakqafasiningqaysishaklidauning oldorqavako'ndalango'lchamideyarlib irxilepigastralburchakto'g'rivaqovurg'alarumurtqagaqiyshiqyuqoridanpastga qarabjoylashgan?

1. Konik.

2. Silindrik.

3. Yassi.

4. Qayiqsimon.

5. Bochkasimon.

5.
Ko'krakqafasiningqaysishaklidaoldin gio'lchamiko'ndalango'lchamiganisbatankam; epigastralburchakotkir, qovurg'alarqiyshiqjoylashgan?

1. Konik.

2. Silindrik.

3. Yassi.

4. *Qayiqsimon.*

5. *Bochkasimon.*

6.

Sog`lomboladanechtafizilogikegilma bor?

1. *ikki.*

2. *uch.*

3. *to`rt.*

4. *besht.*

5. *olti.*

7.

Birozfizilogikegilmasiborbo`lganum urtqaqandaynomlanadi?

1. *Normal.*

2. *Yassi.*

3. *Yassi-egilgan.*

4. *Aylana.*

5. *Aylana- egilgan.*

8.

Ko`krakkifozijudayaqqolvabo`yinvab ellordozitekislanganumurtqaqandayno mlanadi?

1. *Normal.*

2. *Yassi.*

3. *Yassi- egilgan.*

4. *Aylana.*

5. *Aylana- egilgan.*

9.

Ko`krakkifozijudayaqqolvabellordozigaegaumurtqaqandaynomlanadi?

1. *Normal.*

2. *Yassi.*

3. *Yassi- egilgan.*

4. *Aylana.*

5. *Aylana- egilgan.*

10.

Ko`krakkifoziyo`qvabellordoziyaxshii fodalanganumurtqaqandaynomlanadi?

1. *Normal.*

2. *Yassi.*

3. *Yassi- egilgan.*

4. *Aylana.*

5. *Aylana- egilgan.*

11.

Fizilogikegilmalarikamyokiumuman yo`qumurtqaqandaynomlanadi?

1. *Normal.*

2. *Yassi.*

3. *Aylana.*

4. *Yassi- egilgan.*

5. *Aylana- egilgan.*

12.

Kaftustisuyagiko`zdankechirayotgand ako`rinmasaqandaynomlanadi:

1. *Ameliya.*

2. *Adaktiliya.*

3. *Afalangiya.*

4. *Fokomeliya.*

5. *Axeyriya.*

13.

Bolalardaaniqlanganyassitovonliknec hayoshgachafizilogiksanaladi?

1. *3-yoshda.*

2. *4-yoshda.*

3. *5-yoshda.*

4. *6-yoshda.*

5. *7-yoshda.*

14.

Sonbo`g`imidasonningochilishburcha

gichaqaloqlardagi qaysipatalogiyanida
gnostikasidabaholanadi?

1. *Sinish.*
2. *Osteomielit.*
3. *Osteoporoz.*
4. *Tug'machiqish.*
5. *Raxit.*

15.

Ko'krakyoshidagiboladasonbo'g'imid
ansonningochilishburchagiqaydaybur
chakhosilbo'lishi?

1. 60°
2. 90°
3. 120°
4. 150°
5. 180°

JAVOBLAR ETALONI:

1) – 3;	2) – 5;	3) – 1;	4) – 2;	5) – 3;
6) – 3;	7) – 1;	8) – 4;	9) – 5;	10) – 3;
11) – 2;	12) – 2;	13) – 1;	14) – 4;	15) – 5.

3.7. MUSHAKSISTEMASINITEKSHIRISH

I. Tekshirishusuli:ko`zdankechirish.

**Ko`zdankechirishsharti:**hammagamaqbulusulda ( Ibo`limgaqarang).

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda.

Xarakteristikaro`yxati (4):

1. Alohidamushakguruhlaririvojlanishdarajasi.
2. Alohidamushakguruhlaririvojlanishsimmetrikligi.
3. Turlimushakguruhlarifunksionalqobiliyati.
4. Mushaktonusihaqidataxminiyyatasavvur.

Ko`zdankechirishusuli:

1.

Tinchvazo`riqishvaqtidaalohidamushakguruhlaririvojlanishdarajasivasimmet

rikliginibaholang.

Alohidamushakguruhlariniko`zdankechiringzo`riqishvaqtidarelefo`zgarishiv
arivodlanishdarajasinibaholang,
tananingsimmetrikqismlaridagima`lumotlarnisolishtiring.

2.

Simmetrikjoylashganmushakguruhlaridatug`marivojlanishdefektlarinitoping.

3. Turlimushakguruhlariniko`zdankechiring (yuz, gavda, oyoqqo`llar),
ularningfunksionalahvolinibaholang,
amalgaoshirishimkonibo`lgandaharakinianiqlang
(bolanikuzatishjarayoniorqalio`ynayotganvaqtdayurgandavrachiltimosigako`
rauyokibuharakatlarnibajarayotganvaqtdaaktivharakatlargo`rganiladi).

4. Mushaktonusiholatihaqidataxminiyltasavvurolinadi,
bolaningpozasioyoqqo`llarningholatibaholanadi,
tekshirishvaqtidaqaysimushakguruhidatonusustunlikqilishi.

II. Tekshirishusuli: palpatsiya.

Palpatsiyasharti:hammagamaqbulusulda (Ibo`limgaqarang).

Materiallita`minlanganlik:santimetrlilenta.

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:vertikalvagorizental
holatda, ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda.

Xarakteristikaro`yxati (5):

1. Mushaktonusi.
2. Mushakkuchi.
3. Mushaklardagiog`riq.
4. Mushakyo`libo`ylabzichlashish.
5. Oyoqqo`llarningmushakrivojlanishinio`lsashvasolishtirish.

1. Mushaktonusinitekshirishusuli

NB!

Mushaktonusipassivharakatlarmi qdoriva qarshiliginianiqlashyo`liorqalibahol
anadi.

1 bosqich. Bolamushaklarinibo`shashtiriborqasigayotadi.

2 bosqich. Chapqo`lbilantirsakbo`g`imitekaritomoniushtlanadi.

3 bosqich. O`ngqo`lkaftyuzasibilanbilakushlanadi.

4 bosqich. Tirsakbo`g`imidanqo`lnipassivbukibochiladi.

5 bosqich. Chapqo`lbilantizzabo`g`imitekaritomonidanushlanadi.

6 bosqich. O`ngqo`lkaftyuzasibilantizzaushlanadi

7 bosqich. Oyoqnitizzabo`g`imidanpassivbukiladiochiladi.

8 bosqich. Natijabaholanadi:
oyoqqo`llarpassivbukibochilganda qarshilik oyoqqo`llaryozilishipassivharaka
tlarko`lamianiqlanadi.

“Ip”simptomi

1 bosqich. Bemorni qo`lini ikkala qo`limiz bilan ushlaymiz.

2

bosqich. Ketma ket aylanma harakatlarni utomon va bosh qatomonga qilish.

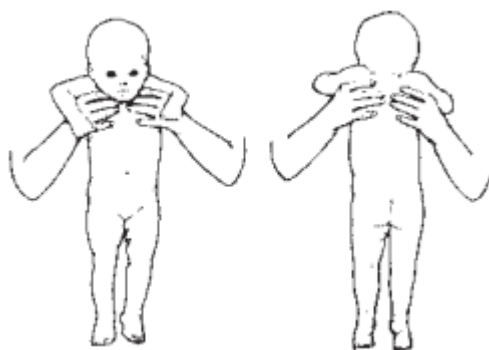
3 bosqich. Ushbu holatda mushakning faol qarshilik darajasini baholash.

“Bo`shashganyelkalar”simptomi

1 bosqich. Qo`ltig`idan olib bolani biroz ko`tarish.

2 bosqich. Natijabaholanadi:

yelka kamarimushaklaribuvaqtda birtonda qisqaradi (gipotoniya da bo`shashgan holda qoladiv aqulog`itomon ko`tariladi) (27-rasm)

27-rasm. “Bo`shashgan” yelka simptomi.

“Qayishqoqpichoq”simptomi

1 bosqich. To`shakda o`tirgan bolani shunday egish kerakki, bolaning oyoqlari ko`krak katagizishga harakat qilinadi.

2 bosqich. Natijabaholanadi: bolada gipotoniya bo`lganda, bu harakatni bajarib bo`lmaydi.

NB!

Ko`krak yoshida g`ibolalardamushaklartonusiquyidagimaxsususullaryordamid
aniqlanadi:

“Orqagaqaytarish”simptomi

1 bosqich. Bola orqasini banyo`rgaklash stolidayotadi.

2 bosqich. Bola oyoq`ini tizzabo`g`imidan bukib yo`rgak stoli g`abosish.

3 bosqich. Unishu holatda 5 sekda vomida ushlab turish keyin qo`yvorish.

4 bosqich. Natijabaholanadi:
sogʻlombolalarda qoʻyib yuborgandan keyin ular asl holiga tezda qaytadi.

Traksiya sinamasi

1 bosqich. Yoʻrgaklash stolidan bola orqasiga bilanyotadi.

2

bosqich. Bolani qoʻlidan ushlabehtiyotkorlik bilan oʻzizga torting uni oʻtirgan hol atgakeltiring.

3 bosqich. Natijabaholanadi: sogʻlombolalar birinchi qoʻlini bukadi (birinchi faza), keyin butun tanini bilancha oʻziladi (ikkinchi faza).

2. Mushakkuchini tekshirish

NB! 3 yoshgacha bolalardamushakkuchini subʻektiv baholash mumkin, yorqin oʻyinchoqni olishga harakat qilganda mushak qarshiligini aniqlab.

3

yoshdankattabolalardamushakkuchi ularamalga oshirayotgan muayyan vazifalarni tushuniladi quyidagisi namalar qoʻllaniladi:

I.1 bosqich. Bolaga bilak sohasiga kesishgan holda oʻz qoʻlini bering.

2 bosqich. Shifokor qoʻlini qisishini soʻrang.

3 bosqich. Natijabaholanadi:

qoʻllardagi mushak guruhlari dasimmetriklik va kuchini mosligi.

II.1 bosqich. Boladan bosh va xar bir barmoq bilan ketmaket “halqa” hosil qilishini soʻrang.

2

bosqich. Xar bir halqani ochishga harakat qilinganda bola qarshilik koʻrsatadi.

3 bosqich. Natijabaholanadi:

qoʻl barmoq falanga mushaklarida qarshilik kuchi aniqlanadi.

III. 1

bosqich. Bola orqasiga bilanyotgan holda oldini tirsagina keyintirib sinibukadi.

2

bosqich. Navbatmanavbat oldin qoʻlini keyin oyogʻini ochishga harakat qiling.

3 bosqich. Bu vaqtda bola qarshilik koʻrsatishi aytiladi.

4

bosqich. Shundansa oʻng oyogʻ qoʻllardagi yozuvchi mushaklari kuch xuddishunda baholanadi.

IV. Mushakkuchihaqidabirmunchaob`ektivaxborotdinamometriyaqo`ll agandaolinadi.

1 bosqich. Bolaqo`llarigadinamometrnioladivaunigavdasiga 90° urchakostidajoylashtiradi.

2 bosqich. Maksimalkuchbilandinamometrqi siladi.

3 bosqich. O`lchashuchmarotabao`tkaziladi(ozroqtanaffus bilan). Maksimalnatijaqaytetiladi.

4

bosqich. Bolalardamushakkuchibeshballik sistemavamaxsusshkalabo`yichaba holanadi:

- **0 ball** – harakatumumanyo`q;
- **1 ball** – aktivharakatyo`q, ammamushaktarangligipalpatoraniqlanadi;
- **2 ball** – passivharakatlarto`liqhajmdabo`lishimumkin;
- **3 ball** – passivharakatlarniengibo`tishgabirmuncha qarshilik;
- **4 ball** – passivharakatengibo`tishimumkinbo`lgano`rtacha qarshilik;
- **5 ball** – mushakkuchinormachegarasida.

Mushakyo`nalishibo`ylabzichlashishvaog`riqnianiqlash

1 bosqich. Barchamushakguruhlariketmaketpalpatsiyalanadi(qo`llar, yelkakamari, gavdavaoyoqlar).

2 bosqich. Mushakyo`nalishibo`ylabzichlashishvaog`riqnianiqlang.

3 bosqich. Natijanibaholang: lokalizatsiya, patologiko`zgarishmaydoni, og`riqdarajasi.

Oyoqqo`llarningmushakrivojlanishinio`lchashvasolishtirish

1 bosqich.

Oyoqqo`llardagimushaklarmaksimalrivojlanganjoygasantimetrlilentanijoylashtiring(yelka –

yelkaikkiboshlimushagibirozkengayganjoyiga;

bilak – bilakningyuqorigiuchdanbiri;

son – o`tirg`ichburmasiostidan;

boldir – boldirmushaklariningmaksimalhajmiqismida).

2

bosqich. Oyoqqo`llaraylanasiushbusohalardanbirtomondananiqlanadi.

3 bosqich. Xuddishundayqaramaqarshitomondahamo`lchanadi.

4

bosqich. Tananingo`ngvachapqismidagiolinganma`lumotlarsolishtiriladi.

5 bosqich. Natijani baholang:
bu vaqtda alohida mushaklarda atrofiyayoki gipertrofiyaku zatiiladi.

Mushakatrofiyasi –
qaytariyoki qaytasma mushaklarni trofikasibuzulishimushak tolalariningaynishi va
o`nishi, mushaklar massasining sezilarlikamayishi,
uning qisqarish xususiyatizai flashishiyokiyo`qolishi.

Mushakgipertrofiyasi –
mushak tolalarining ortiqcharivojlanishi ularning qalinlashishivamassasi ortishi.
NB! Qo`laylanasini o`lchash bolaning vertikal holatida o`tkaziladi, oyoqlarniki
– gorizont al holatda.

Sog`lom 8 yoshli o`g`il bolada mushak sistemasi tashnifi gami sol
Ko`zdan kechirganda –
tanava oyoqqo`llar mushagi yaxshirivojlangan vatani ningsimmetrik qismlarida
bir xil, mushaklar elastik, zo`riqish vaqtida relefi birmunchakattalashadi.
Tug`ma anomaliyaku zatiilmaydi.

Tani ningturliqismlarida faol harakatlart o`liqhajmda. Tonus normal.
palpatsiyada – tonus o`zgarmagan. Mushak kuchiyetarlicha,
beshballi sistemada – 5 ball,
dinamometr ko`rsatgichi bo`yicha mushak kuchio`ngqo`lda – 11 kg.
Og`riq vazichlashish aniqlanmadi.

TEST SAVOLLARI

1.
Mushaklarning qaysi darajadagi rivojlanishida tinch holatda oyoqqo`llar va gavdada mushak relefi yetarlicha emas,
zo`riqish vaqtida hajmi biroz o`zgaradi,
qorin pastki qismiga osilgan,
Ko`krak qafasida kurak pastki burchagiga tutashadi?
1. juda zaif.
2. kuchsiz.
3. o`rtacha.
4. yaxshi.
5. juda yaxshi.

2.
Mushaklar rivojlanishining qaysi darajasida tanamushaklari o`rtacha rivojlangan tinch holatda oyoqqo`llar mushaklarini yaxshirivojlantirish uchun zo`riqish vaqtida hajmi va shakli o`zgaradi?
1. juda zaif.
2. kuchsiz.
3. o`rtacha.
4. yaxshi.
5. juda yaxshi.

3.

Mushaklarrivojlanishiningqaysi darajasidatanamushaklaritanava oyoqqo`lmushaklariqoniqarliriv ojlanganvazo`riqishvaqtidarelef isezilarlikattalashadi?

1. judazaiif.
2. kuchsiz.
3. o`rtacha.
4. yaxshi.
5. judayaxshi

4.

Mushaklarningjudakuchsizrivoj lanishiqandaynomlanadi:

1. Gipotrofiya.
2. Atrofiya.
3. Gipertrofiya.
4. Distrofiya.
5. Eutrofiya.

5.

Mushaktolalariningqalinlashish vakattalashishiqandaynomlanad i:

1. Gipotrofiya.
2. Atrofiya.
3. Gipertrofiya.
4. Distrofiya
5. Eutrofiya.

6.

Mushakdatonusyo`qliginimade yiladi:

1. Atoniya.
2. Gipotoniya.
3. Distoniya.
4. Gipertoniya.
5. Normotonik.

7.

Mushakdatonusiningpasayishiq andaynomlanadi:

1. Atoniya.
2. Gipotoniya.
3. Distoniya.
4. Gipertoniya.
5. Normotonik.

8.

Tanaffuslimushaktonusiqanday nomlanadi?

1. Atoniya.
2. Gipotoniya.
3. Distoniya.
4. Gipertoniya.
5. Normotonik.

9.

Mushakdatonusiningoshishiqan daynomlanadi?

1. Normotoniya.
2. Distoniya.
3. Atoniya.
4. Gipotoniya.
5. Gipertoniya.

10.

Mushaktonusiningqandayholati chaqaloqlardanormasanaladi?

1. Normotoniya.
2. Gipotoniya.
3. Atoniya.
4. Gipertoniya.
5. Distoniya.

11.

Ko`krakyoshidagiboladatraksiy asinamasinio`tkazganvaqtdaqo`

Iningyozilishfazasibo`lmasligi
mushaktonusiningqandayholati
danguvohlikberadi ?

1. *Normotoniya.*
2. *Atoniya.*
3. *Gipotoniya.*
4. *Gipertoniya.*
5. *Distoniya.*

12.

Mushaktonusiningqandayholati
uchun
“bo`shashganyelka”simptomii
obiybo`ladi?

1. *Normotoniya.*
2. *Gipotoniya*
3. *Atoniya*
4. *Gipertoniya.*
5. *Distoniya*

13.

Bolalarda qaysiyoshdato`liqtadb
irdamushaklarkuchinitekshirish
mumkin?

1. *2-yosh.*
2. *3-yosh.*
3. *4-yosh.*
4. *5-yosh.*
5. *6-yosh.*

14.

Bolalardamushakkuchinibahola
shdashkalanechaballnitashkileta
di?

1. *uch.*
2. *to`rt.*
3. *besht.*
4. *olti.*
5. *etti*

JAVOBLAR ETALONI:

- 1) – 2; 2) – 3; 3) – 4; 4) – 2; 5) – 3; 6) – 1; 7) – 2;
8) – 3; 9) – 5; 10) – 4; 11) – 4; 12) – 2; 13) – 2; 14) – 3.

3.8. NAFASSISTEMASINITEKSHIRISH

I. Tekshirishusuli: ko`zdankechirish.

**Ko`zdankechirishsharti:**hammagamaqbulusulda ( Ibo`limgaqarang).

Talabaningholati: bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda.

Xarakteristikaro`yxati (13):

1. Bemorningumumiyahvoli.
2. O`zinitutishi.
3. To`shakdagiholati.

4. Ovozi.
5. Nafastipi.
6. Burundannafasolishxarakteri.
7. Burundagijralmaborligivaunixarakteri.
8. Yuzterisiniko`zdankechirish.
9. Tomoqshilliqqavatiniko`zdankechirish.
10. Ko`krakqafasinistatikko`zdankechirish.
11. Yo`talnibaholash.
12. Oldingiburunyo`liniko`zdankechirish.
13. Hansirashvaqtidako`krakqafasidatortilishborligi (28-rasm)

Yuzni ko`zdan kechirish

1. Teri rangi.
2. Burun lab uchburchagidagi sianoz.
3. Burun orqali nafas: erkin yoki qiyinlashgan.
4. Burundagi ajralma uning xarakteri.

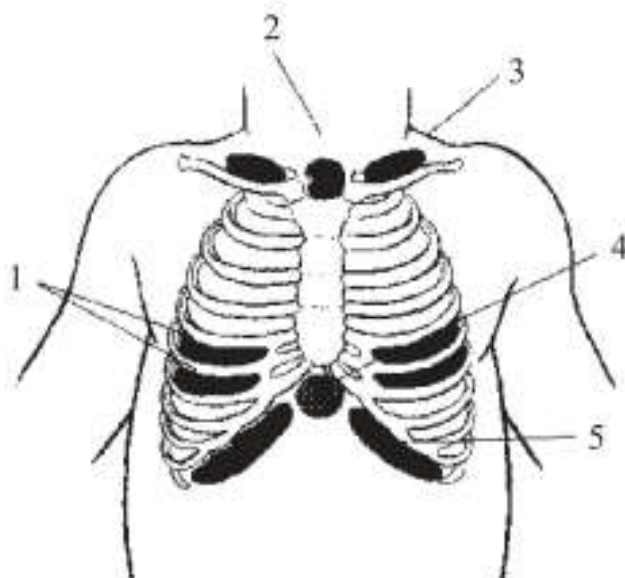
Oldingi burun yo`lini ko`zdan kechirish

1 bosqich. Chap qo`lni tepa sohasiga qo`yamiz.

2 bosqich. Boshni orqaga egamiz.

3 bosqich. O`ng qo`l bosh barmog`i bilan burun uchini yuqoriga qaytaring.

4 bosqich. Burun to`sig`i va oldingi burun yo`lini ko`zdan kechiring.

28-rasm. Bolalarda hansirash vaqtida ko`krak qafasi tortilish joyi:

- 1 – qovurg`alar oralig`i;
- 2 –yaremnyaya yamka;

- 3 – o`mrov usti sohasi;
- 4 – to`sh osti;
- 5 – diafragma birikish joyi.

Ko`krakqafasinistatikkol`zdankechirish

- 1. Ko`krakqafasishakli.
- 2. Ko`krakqafasidadeformatsiyaborligi.
- 3. Qovurg`alarorasidagioraliqahvoli.

Yo`talnibaholash

- 1. Ritmikligi.
- 2. Xarakteri.
- 3. Tembri.
- 4. Paydobo`lishvaqtivasharti.

II. TEKSHIRISHUSULI: palpatsiya.

Palpatsiyasharti:hammagamaqbulusulda (Ibo`limgaqarang).

Materiallita`minlanganlik:santimetrlilenta.

Talabaningholati: bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:vertikalvagorizontalholatda,
ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda.

Xarakteristikaro`yxati (8):

- 1. Ko`krakqafasiaylanasi.
- 2. Ko`krakqafasiyarimaylanasi.
- 3. Ko`krakqafasiharakatibirxilligivasinxronliginianiqlang.
- 4. Nafaschastotasininang.
- 5. Ko`krakqafasidagiog`riq.
- 6. Ko`krakqafasielastikligi.
- 7. Tovushtitrashi.
- 8. Plevraishqalanishsezimi.

Ko`krakqafasinidinamikteکشirish

Ko`krakqafasiharakatibirxilligivasinxronliginianiqlash

1 bosqich. Boshbarmoquchinikurakburchagiostigaqo`yiladi.

2 bosqich. Ularnimustahkambiriktiramiz.

3 bosqich. Bemordanchuqurnafasolishvabirqanchavaqttutiturburishso`raladi.

4

bosqich. Ikkalatomondabarmoquchivakurakburchagiorasidagioraliqbalandligibahol
anadivaularsolishtiriladi.

Nafaschastotasinisanash

Shartlari:

1. Judatinchyokiuyquvaqtida o'tkaziladi.
2. 1 minut davomida sanaladi.
3. 4 yoshdankattabolalarda ulargasezdirmaysanaladi.

Kattayoshlibolalarda amalga oshirish texnikasi:

1 bosqich. Ko'krak qafasiga qo'llarni o'rista qo'yning.

2 bosqich. 1 minut davomida nafas harakatlarini sanang.

Ertayoshlibolalarda amalga oshirish texnikasi:

1 bosqich. Burun uchiga fonendoskopni tegizmasdan yaqinlashtiring.

2 bosqich. 1 minut davomida nafas chiqarish sonini sanang.

Ko'krak qafasida og'riq

1 bosqich. Ikkala qo'l kaftini ko'krak qafasini simmetrik sohalariga yengil bosing.

2 bosqich. Ko'krak qafasida og'riq borligini so'rab yoki kuzatib baholang.

Ko'krak qafasi elastikligini aniqlash (29-rasm)

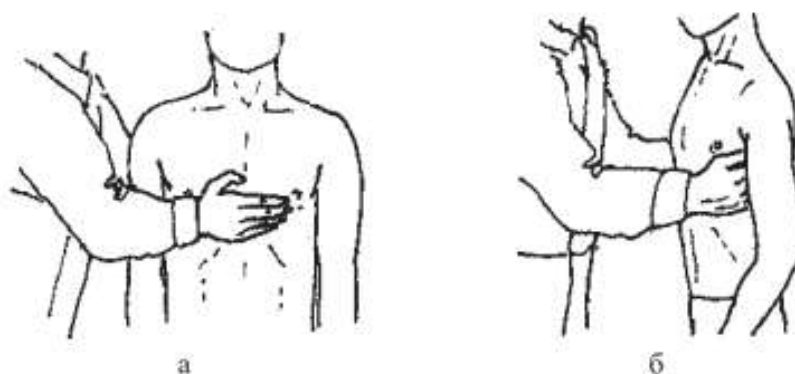
1 bosqich. Kaftni ko'krak qafasi yon tomoniga qo'yiladi.

2 bosqich. yon tomondan ko'krak qafasini siqiladi..

3 bosqich. Bir qo'l kaftini to'shga boshqasini kuraklar orasiga qo'yiladi.

4 bosqich. Old va orqa yo'nalishda ko'krak qafasini siqiladi.

5 bosqich. Ko'krak qafasi siqilgan vaqtda qarshilikni baholang.

29-rasm. Ko'krak qafasi elastikligini aniqlash: a – old orqa yo'nalishda ko'krak qafasini siqish; b – yon tomondan ko'krak qafasini siqish.

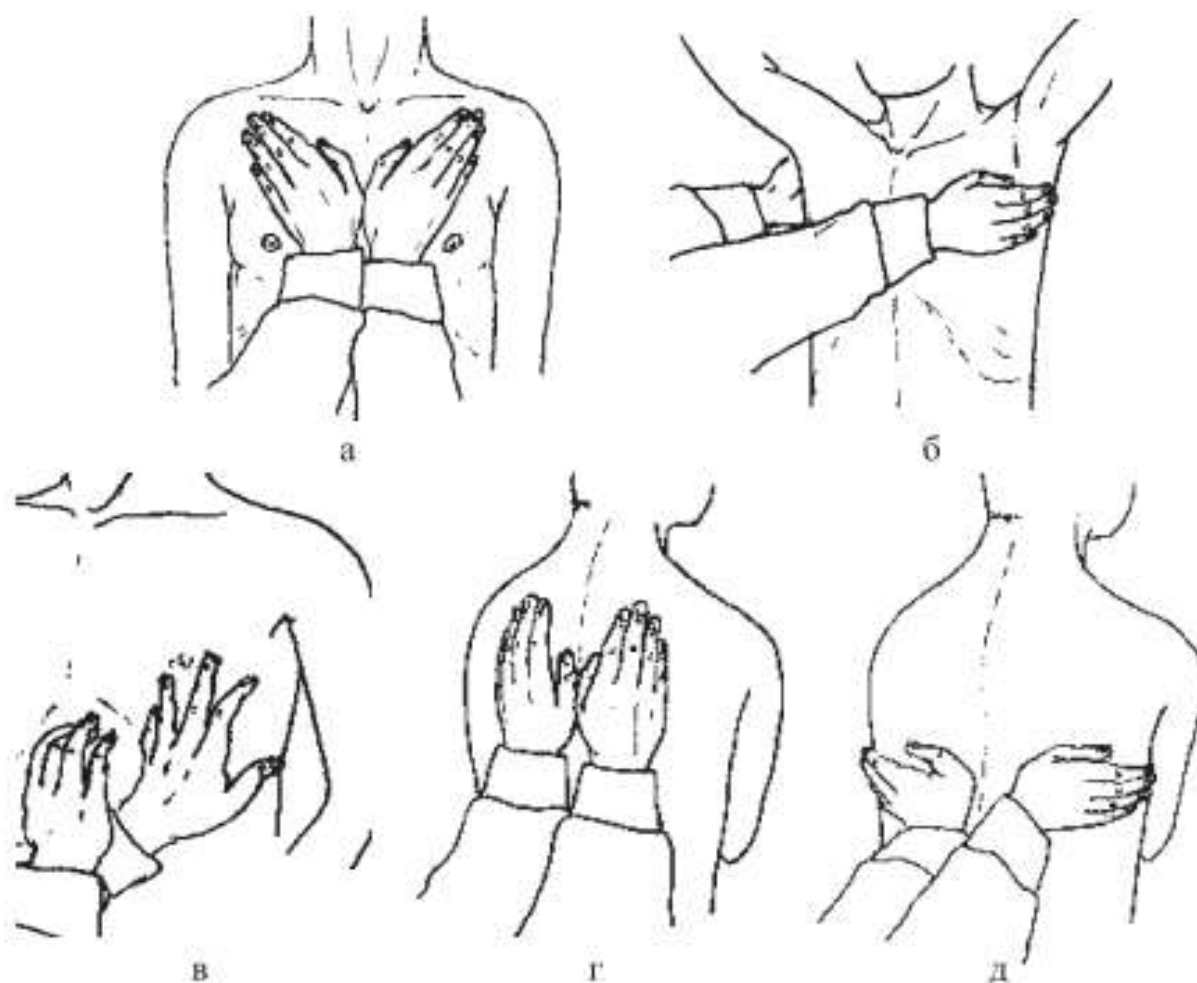
Tovush titrashi (30-rasm.)

1 bosqich. Ikkala qo'l kaftini ko'krak qafasi simmetrik qismlariga ketma ket joylashtiring: kurak osti, kuraklar orasi bo'shlig'idan yon tomonga.

2 bosqich. Boladan boshini oldinga egishi so'raladi va qo'llari ko'krak qafasi oldida birlashtiriladi.

3 bosqich. T tovushi qatnashgan so'zlarni aytishini boladan so'rang: "tri", "tridsat tri", "tigr", "traktor".

4 bosqich. Turli maydonda ko'krak qafasi yuzasida hosil bo'lgan tovush intensivligi simmetrikligini baholang.

30-rasm. Ko'krak qafasi simmetrik qismlarida tovush titrashini aniqlash: a – oldindan; b – yon sohada; v – kurak ustida; g, d – v kurak osti sohasi.

III. Tekshirishusuli: perkussiya.

Perkussiyasharti: hammagamaqbulusulda (Ibo'limgaqarang).

Talabaniingholati: bemor oldidati kyoki o'tirgan holda.

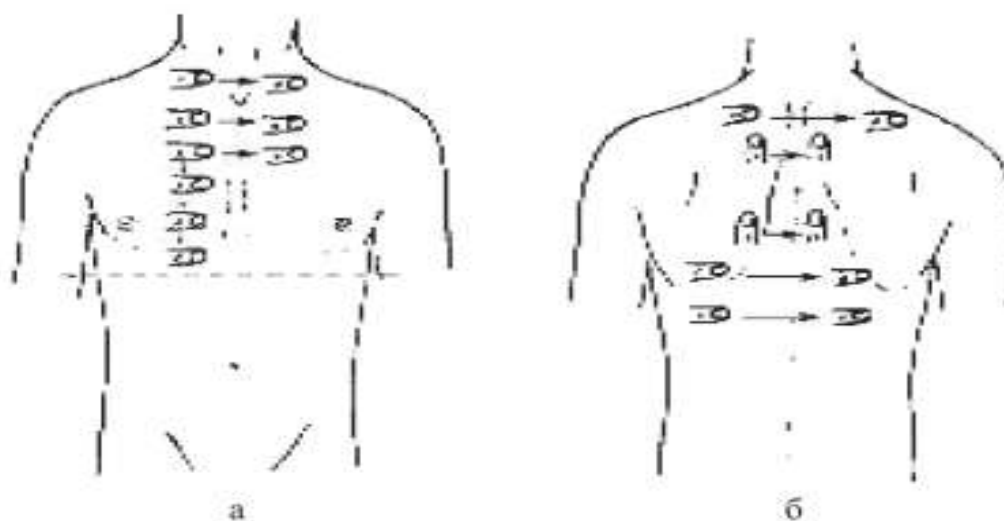
Bemor bolaning holati: tik, keyinyotgan; erta yoshli bolalar to'shak gayotgan yoki nasining qo'llarida o'tirgan holda.

Xarakteristikaro'yxati (4):

1. Qiyosiy perkussiya.
2. Topografik perkussiya.
3. O'pkaning pastki qirrasiekskursiyasini aniqlash.
4. Krenigmaydonini aniqlash.

Qiyosiy perkussiya (31-rasm.)

1 bosqich. 10 yoshgacha bolalarda perkussiya o'mrovdan boshlanadi, 10 yoshdankatta bolalarda o'rta o'mrovchiziqla bo'yicha o'mrovustidan.

31-rasm. O'pkaning qiyosiy perkussiyasi (stryelkaperkussiya vaqtida barmoq harakatini ko'rsatadi, punktir – VI qovurg'a ro'parasi): a – oldindan; b – orqadan.

2

bosqich. Perkutor zarbalarga ko'krak qafasining o'ng va chap simmetrik sohalarida qovurg'alarga parallel qovurg'a orasiga III-IV qovurg'aro'parasigacha beriladi.

3 bosqich. O'ng tomondan o'ng o'pka pastki qirrasiga perkussiyada vomettiriladi, o'ng yoki chap o'pka yuqori qismidagi perkutor to'vush bilan oldingio'rta qism solishtiriladi.

4

bosqich. Qiyosiy perkussiyaga ko'krak qafasi yon tomonidan o'rta qo'ltiq osti chizig'ibo'yida

byuqoridanpastgaqarabo`tkaziladi.

Perkutortovusho`ngvachapo`pkadasimmetrikqismlardasolishtiriladi.

5

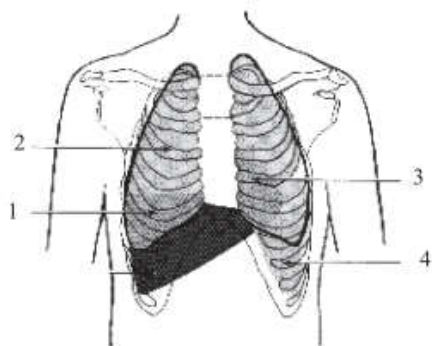
bosqich. Perkussiyao`tkazishdanoldinbolako`krakqafasiorqayuzasinigavdanioldinga egishso`raladi, boshnipastgaosiltirish, qo`llarnio`zigatortishiso`raladi.

6

bosqich. Ko`krakqafasiningorqayuzasidaqiyosiyperkussiyakurakustidanboshlanadik eyinkuraklarorasivakurakosti.

7 *bosqich*. Kuraklarostivaustidaperkussiyavaqtidabarmoq-plessimetr Qovurg`alargaparalleljoylashishikerak, kuraklarorasiperkussiyasivaqtidaqovurg`alarperpendikulyarumurtqagaparaleljoylas hishikerak.

NB! Sog`lombolalardaqiyosiyperkussiyadaaniqo`pkatovushihosilbo`ladi (baland, davomli, past, notimpanik) (32-rasm.).

32-rasm. Perkutor tovush sog`lom bola ko`krak qafasida: 1 – jigarga xos bo`g`iqlik; 2 – aniq o`pka tovushi; 3 – Yurak bo`g`iqligi; 4 – timpanik tovush.

Topografikperkussiya¹⁰

yoshdankattabolalarda o`ngvachapo`pkadacho`qqinianiqlashdanboshlanadi (33-rasm.).

33-rasm. O`pkacha joylashgan balandlikni aniqlash: a – oldindan; b – orqadan.

1 bosqich. Barmoq-plessimetro`mrovgapaparelholdao`rtachdan bir qismiga qo`yiladi.

2 bosqich. Perkussiyabo`g`iqdananiqo`pkatovushihosilbo`lgunchao`tkaziladi.

3 bosqich. Plessimetrpastkiqirrasibo`yichabelgiqo`yiladi.

4 bosqich. Orqatomondaperkussiyakurakichkiburchagidan VII bo`yinumurtqasiga qiyshiqyo`nalishdabo`g`iqtovushpaydobo`lgunichao`tkaziladi.

5 bosqich. Plessimetrpastkiqirrasibo`yichabelgiqo`yiladi.

6

bosqich. O`pkapastkiqirrasini aniqlash asosan vertikal topografik liniyabo`yichabo`g`iqdananiqo`pkatovushihosilbo`lgunichaperkussiya qilinadi qovurg`avaqovurg`alar orasida o`tkaziladi.

7 bosqich. Plessimetrpastkiqirrasibo`yichabelgiqo`yiladi.

NB! O`ngo`pkapastkiqirrasichegarasini aniqlash sog`lombolalarda uch yog` qavati ytopografik liniyada o`tkaziladi:

- lin. medioclavicularis dextra,
- lin. axilaris media dextra,
- lin. scapularis dextra;

chap o`pkacha – faqat ikki liniyada:

- lin. axilaris media sinistra,
- lin. scapularis sinistra (Jadval № 6).

Jadval № 6. Normadabolalarda o`pkaning pastkiqirrasitopografiyasi

Topografik chiziqlar	O`pkapastkiqirrasisi	
	o`ngda	chapda
Lin. medioclavicularis	VI qovurg`a	
Lin. medioclavicularis	VIII qovurg`a	IX qovurg`a
Lin. scapularis	IX-X qovurg`a	X qovurg`a
Lin. paravertebralis	XI-ko`krak umurtqasi o`sig`i ro`parasida	

Bolalarda ko`rsatilgan o`pkaning pastkiqirrasitinch nafas vaqtida bo`ladi. Chuqur nafas olganda pastgasiljiyidichuqur nafas chiqarganda esayuqorigasiljiydi. O`pkapastkiqirrasichegarasining shunday qo`zg`alishina nafas gabog`liqva “**o`pkapastkiqirrasiekskursiyasi**” deyiladi.

O`pkapastkiqirrasiekskursiyasini aniqlash.

1

bosqich. Tinch nafas vaqtida oʻrtayokiorqaqoʻltiqostiboʻylaboʻpkaning pastki chegarasini aniqlang.

2 *bosqich.* Boladan maksimal nafas olib bunishufazadaushlab turishini soʻrang.

3 *bosqich.* Maksimal nafas olish fazasida oʻpkapastki chegarasini aniqlang.

4

bosqich. Boladan maksimal nafas chiqarib bunishufazadaushlab turishini soʻrang

5

bosqich. Maksimal nafas chiqarib fazasida oʻpkapastki chegarasini aniqlang. Koʻrsatgichlar orasidagi farq va oʻpkapastki qirrasiekskursiyasiborligini aniqlang.

Normada oʻpkaning pastki chegarasini iljishi 2-6 sm tashkilotadi.

NB! Oʻpkaning pastki qirrasiekskursiyasini aniqlash 3-4

yoshdankattabolalardaoʻtkaziladi.

Krenigmaydonini aniqlash

1 *bosqich.* Barmoq-

plessimetr chap yelkaning oʻrtasidanoʻmrovgaperpendikulyarqoʻyiladi.

2 *bosqich.* Shunuqtadananiqoʻpkatovushiboʻgʻiqlashgunchaperkussiyalanadi.

3

bosqich. Oldinginuqtadanchapdaaniqoʻpkatovushiboʻgʻiqlashgunchaperkussiyalanadi

4

bosqich. Ikkalanuqtalar orasidagimasofanianiqlangvauKrenigmaydonideyiladi.

Oʻng yelkadaKrenigmaydonini xuddishundayaniqlanadi.

IV. Tekshirish usuli: auskultatsiya.

Auskultatsiyasharti: hammagamaqbulusulda (Iboʻlimgaqarang).

Talabaningholati: bemor oldidatikyokioʻtirganholda.

Bemor bolaningholati: tikertayoshlibolalartoʻshakgayotganyokionasiningqoʻllarida oʻtirganholda. ogʻirahvoldagibolalardagorizontaltholatdaauskultatsiyaoʻtkaziladi

Materiallitaʻminlanganlik: steto- yokifonendoskop, ogʻiz kengligi 20 mmdankattaboʻlmagan.

Xarakteristikaroʻyxati (2):

1. Oʻpkaauskultatsiyasi.

2. Bronxofoniya.

Oʻpkaauskultatsiyasi

1 *bosqich.* Bemorqoʻllarini pastga uzatib joylashadi.

bosqich. Oldtomondanko`krakqafasisimmetriksohalaridao`rtao`mrovchizig`ibo`yla bo`mrovdan IV qovurg`agaauskultatsiyao`tkaziladi.

3 *bosqich*. Yontomondanauskultatsiya – o`rtaaksillyarliniyadao`tkaziladi.

4 *bosqich*. Bemordanqo`llariniko`kragigayig`iboldingaegilishso`raladi.

5 *bosqich*. O`pkarqadankurakustidakuraklarorasidavaostidaneshitiladi.

6 *bosqich*. Quyidagisohalarnieshitishgadiqqatniqaratamiz: oldindano`rtaqism, chapdayurakostitilsimonsegment, qo`ltiqostichuqurchasi, pastkiqismlardagiparavertebralzonalar.

7 *bosqich*. Ko`krakqafasisimmetriksohalaridanafasxarakterinibaholang. NB! Auskultatsiyavaqtidaboladanchuqurlekinsekinnafasolishiso`raladi.

Agarbolajudayoshvabuyruqnbajaraolmasaikkita barmogbilanburniniqisiladi, chunkiog`izorqaliolingannafaschuqurbo`lali.

Bunivrachchapqo`libilanyokibolaniyonidao`tirganbirorkishiamalgaoshirishimumkin.

Ko`pchilik6 oygachabolalardanormadasusayganvezikulyarnafaseshitiladi,

- 6 oydan 7 yoshgacha – pueril,
- 7 yoshdankeyin – vezikulyar.

Bronxofoniya

1 *bosqich*. Bemordanqo`llariniko`kragigayig`iboldingaegilishso`raladi

2 *bosqich*. Stetoskopniko`krakqafasigakurakostidanjoylashtiring.

3 *bosqich*. Bemordanshharqiqatnashganso`zlarniaytishso`raladi: “chashkachaya”, “shishka”, “shuba”.

4 *bosqich*. Olingannatijanibaholang: normadasimmetriksohalardaushbuso`zlarnitalaffuzqilgandaaniqemastushunarsizes hitiladi.

Istisnolardantashqari (to`shustida, kuraklarorasida, traxeyabifurkatsiyasiustida), tovushaniqroqvamazmunlieshitiladi.

8

yoshlisog`lomo`g`ilboladanafassistemasinitekshirishnatijalarinitavsifigamisol

Umumiyahvoliqoniqarli, es-xushianiq, o`zinitutishiadekvat, to`shakdagiholatiaktiv.

Ko`rinarlishilliqqavatlarivaterioqishpushtirangdatoza.

Burunorqalinafaserkin, ajralmalaryo`q. Ovozbaland.

Tomoqoqishpushti rangda. Mindalinalarchegarasidanchiqmagan. Yo`talyo`q.

Ko`krakqafasisilindrikshaklda, simmetrik, qovurg`alaroralig`iko`rinadi.

O`mrovustivaostichuqurchasiikkalatomondabirxil.

Ko`krakqafasiningikkalatomonitengvanafasaktigabirxildaqatnashadi.

Nafasqorintipida.

Nafastinch, erkin, deyarlishovqinsiz, nafasharakatisezilmaydi. Nafas soni – 18 martaminutiga.

Ko`krakqafasipalpatsiyasidaog`riqsiz, o`rtachaelastik.

Tovushtitrashinianiqlaganvaqtdatovushningko`krakqafasining simmetrikqismlarida birxilkuchvaintensivligikuzatiladi.

Ko`krakqafasiaylanasi – 70 sm, yarimaylanasi – 35 sm.

Qiyosiyperkussiyao`tkazgandaaniqo`pkatovushisimmetrikeshitiladi (baland, davomli, past).

Topografik perkussiya o`tkazganda o`pka chegaralari quyidagicha:

	O`ngdan	Chapdan
lin.medioclavicularis	VI qovurg`a	-
lin.axilaris	VIII qovurg`a	IX qovurg`a
lin.scapulatir	IX qovurg`a	X qovurg`a
lin.paravertebralis	XI ko`krak umurtqasi o`tkir o`sig`i ro`parasida.	

O`pkaningpastkiqirrasiharakatchanligi – 4 sm.

Auskultatsiyadavezikulyarnafas.

Bronxofoniyao`tkazilgandasimmetriksohalardaaniqemaseshitiladi,

tushunarsizso`zlar,

to`shustidakuraklarorasidatraxeyabifurkatsiyasisohasidantashqari.buerdaaniqtushu narlieshitiladi.

TEST SAVOLLARI

1. 5 yoshliboladanafaschastotasiqancha? 1. 16. 2. 20. 3. 25. 4. 35. 5. 40.	2. 7 yoshgachabolalardao`pkaustidaauskul tativeshitiladi: 1. Vezikulyarnafas. 2. Puerilnafas. 3. Dag`alnafas. 4. Susaygannafas. 5. Bronxialnafas.
--	--

3.

Bolalarda o'pkaning pastki chegarasich
apda o'rta aksillar liniyasibo'yicha:

1. V qovurg'a.
2. VI qovurg'a.
3. VII qovurg'a.
4. VIII qovurg'a.
5. IX qovurg'a.

4. Chaqaloqlarda 1
minutdan nafas chastotasi:

1. 100-120.
2. 80-100.
3. 60-80.
4. 40-60.
5. 25-35.

5.

Yo'tal qaysikriteriyabo'yichabaholan
maydi:

1. Ritmikligi.
2. Xarakteri.
3. Tembri.
4. Paydobo'lish vaqtivasharti.
5. Tovushtitrashi.

6.

Ko'krak qafasini tekshirish usullaridan qaysi biri
perkutor hisoblanmaydi:

1. Tovushtitrashi.
2. Qiyosiy perkussiya.
3. Topografik perkussiya.
4. O'pka pastki qirrasiekskursiyasini aniqlash.
5. Krenigmaydonini aniqlash.

7.

Yuzniko'zdan kechirish qaysikriteriyabo'yichabaholanmaydi:

1. ko'zyaltiroqligi.
2. burun orqalinafas: erkini yoki qiyinlashgan.
3. terirangi.
4. burun labuch burchagidasi anoz.
5. burundagi ajralma, uning xarakteri.

8.

Chaqaloqlarda nafas chastotasini sanash
xususiyati:

1. 10 sek davomida.
2. 15 sek davomida.
3. 30 sek davomida.
4. 1 min davomida.
5. 2 min davomida.

9. 10 yosh libolada 1

min nafas chastotasi:

1. 100-120.
2. 80-100.
3. 60-80.
4. 40-60.
5. 18-20.

10.

O'ngda o'rta aksillar liniyasibo'yichao'pkaning pastki chegarasi:

1. IV qovurg'a.
2. V qovurg'a..
3. VI qovurg'a..
4. VII qovurg'a..
5. VIII qovurg'a..

TO'G'RI JAVOBLAR ETALONI:

- 1) – 3; 2) – 2; 3) – 4; 4) – 4; 5) – 5;

6) – 1; 7) – 1; 8) – 4; 9) – 5; 10) – 3.

3.9. YURAKQONTOMIRSISTEMASINITEKSHIRISH

I. Tekshirishusuli: ko`zdankechirish.

**Ko`zdankechirishsharti:**hammagamaqbulusulda ( Ibo`limgaqarang).

Talabaningholati: bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda.

Xarakteristikaro`yxati(11):

1. Umumiyholati.
2. To`shakdagiholati.
3. Bolaniatrofmuhitgareaksiyasi.
4. Jismoniyvanerv-psixikrivojlanishi.
5. Ko`rinarlishilliqqavatlarivaterirangi.
6. Yuzko`rinishi.
7. Uyquarteriyasidapulsatsiyavabo`rtish.
8. Yuraksohasidayurakbukriligiko`rinishidagiko`krakqafasideformatsiyasi.
9. Yurakturtkisicho`qqiturtkisiteriostitomirlarinibaholash.
- 10.

Qorinustidapulsatsiyaborligiqorinoldingidevoridavenozsuratningyaqqolliqi.

11. Oyoqvaqo`lbarmoqfalangauchlariningtirnoqlarningshakli.

II. Tekshirishusuli: palpatsiya.

Palpatsiyasharti:hammagamaqbulusulda (Ibo`limgaqarang).

Materiallita`minlanganlik:santimetrililenta.

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda.

Xarakteristikaro`yxati(4):

1. Kapillyarpulsmavjudligi.
2. Shishborligi.
3. Cho`qqiturtkisipalpatsiyasi.
4. Pulsnitekshirish.

Kapillyarpulsmavjudliginianiqlash

1 bosqich. Bolaqo`llariniteskariyuzasiniyuqorigaushlang.

2

bosqich. Barmoquchibilanyengilbosinguningo`rtasidaoqishdog`paydobo`lguncha.

3 bosqich. Natijanibaholang: kapillyardapulsbo`lsabudog`pulsatsiyalanadi.

Cho`qqiturtkisipalpatsiyasi

1 bosqich. Bolagavdasibirozoldingaegiladi.

2 bosqich. O`ngqo`lkaftiyuraksohasigaqo`yiladi, kaftasosito`shningchapqirrasidajoylashishilozim.

3

bosqich. Barmoqlaraksillyarqismyo`nalishidanqovurg`alarorasigabo`ylamajoylashadi, keyino`ngqo`lbarmoquchlariqovurg`alarorasio`rtasibo`ylabqo`yiladi, maksimalturtkilokalizatsiyasianiqlanadi.

4

bosqich. Qovurg`alaroralig`icho`qqiturtkisiquerdajoylashganliginiko`rsatadivauning ko`krakqafasiganisbatantopografikliniyasiniko`rsatadi.

5 bosqich. Cho`qqiturtkisimaydonibaholanadi.

6

bosqich. Qovurg`alarorasiamplitudasiuchuncho`qqiturtkisibalandligiyokikattaligianiqlanadi.

7 bosqich. Cho`qqiturtkisikuchibosishyo`libilananiqlanadi, yurakcho`qqisinipalpatsiyalayotganbarmoqqata`siretib.

Pulsnitekshirish

NB! Pulsnitekshirishbolaulyquyokitinchholatidao`tkaziladi.

Pulsvauningxususiyatiyuzajoylashganarteriyalardaaniqlanadi:

- a.radialis,
- a.carotis,
- a.temporalis,
- a.femoralis,
- a.dorsalispedis.

Ko`pinchapulstirsakarteriyasidaaniqlanadi.

1

bosqich. Bolaqo`llaribo`shashganyurakro`parasidajoylashadisupinatsiyavapronatsiy aorasidagiholatda.

2

bosqich. Shuvaqtdaikkalaqo`limizbilanbolaningtirsakraftbo`g`imisohasidanushlay miz, kattabarmoqbilakningteskariyuzasigako`rsatgicho`rtanomsizbarmoquesatirsakarteriy asigajoylashtiriladi.

3

bosqich. O`ngqo`ldagipulschapqo`lda, chapqo`ldagisiesao`ngqo`ldatekshiriladi.

4

bosqich. Uchtabarmoquchlariarteriyadajoylashadikeyintirsaksuyagigabosiladi.

5 *bosqich.* Pulssinxronligibaholanadi, ikkalaqo`ltirsakarteriyasidagipulsto`lqinlarichastotasivakattaligisolishtiriladi.

6

bosqich. Ikkalaqo`ldapulsxususiyatibirxilbo`lganvaqtdatekshirishbirqo`ldadavomett iriladi.

7 *bosqich.* Pulschastotasi 1 mindavomidasanaladi.

8

bosqich. Pulsritmipulsturtkisiningbixildaginavbatlashishibo`yichaaniqlanadi.

9

bosqich. Pulsningkuchlanishitomirnitto`liqsiqilishigachaarteriyanisiqishuchunuchun qo`llanilishikerakbo`lgankuchtomonidantekshiriladi.

10 *bosqich.* Pulsto`lishishio`ngqo`likkibarmog`ibilananiqlanadi. Proksimaljoylashganbarmoqlarbilanpulso`qolgunichaarteriyaqisiladi, so`ngrabosimberibdistaljoylashganbarmoqlarbilanarteriyaniqongato`lishianiqlanadi

11

bosqich. Pulso`lchamlarito`g`risidagixulosato`lishishvazo`rayishasosidaamalgaoshi riladi.

12

bosqich. Pulschastotasinitekshirishnatijalaritemperaturavarog`iigayozibqo`yiladi.

III. Tekshirishusuli: perkussiya.

Perkussiyasharti:hammagamaqbulusulda (Ibo`limgaqarang).

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:tik;

keyinyotganertayoshdagibolalarto`shakgayotganyokionasiningqo`lidao`tirganholda

Xarakteristikaro`yxati (3):

1. Yurakning nisbiy to`mtoqlik chegarasi.
2. Yurakning absolyut to`mtoqlik chegarasi.
3. Yurakko`ndalango`lchaminio`lchash.

NB! Yurak perkussiyasibolaning vertikal va gorizontol holatida o`tkaziladi.

Ertayoshdagivaahvolijuda og`ir bolalar faqat gorizontol holatda perkussiya o`tkaziladi.

Bolalar dayurako`lchamivak konfiguratsiyasibevositaperkussiyayordamida aniqlanadi.

Bilvosita perkussiya faqat o`smir bolalar davamushakvateriostiklechatkasisezilarlirivojlangan bolalarda qo`llaniladi.

Yurakning nisbiy to`mtoqlik chegarasini aniqlashda tinch perkussiya o`tkaziladi, absolyut to`mtoqlik chegarasini aniqlashda – jimjitlik perkussiyasi o`tkaziladi.

Perkussiya qovurg`alar orasibo`ylabyo`naltiribaniqo`pkatovushio`tmasyokibo`g`iq la shishigachao`tkaziladi.

Barmoq -plessimetran iqlanayotgan yurak chegarasiga qat`iyparallel qo`yiladi.

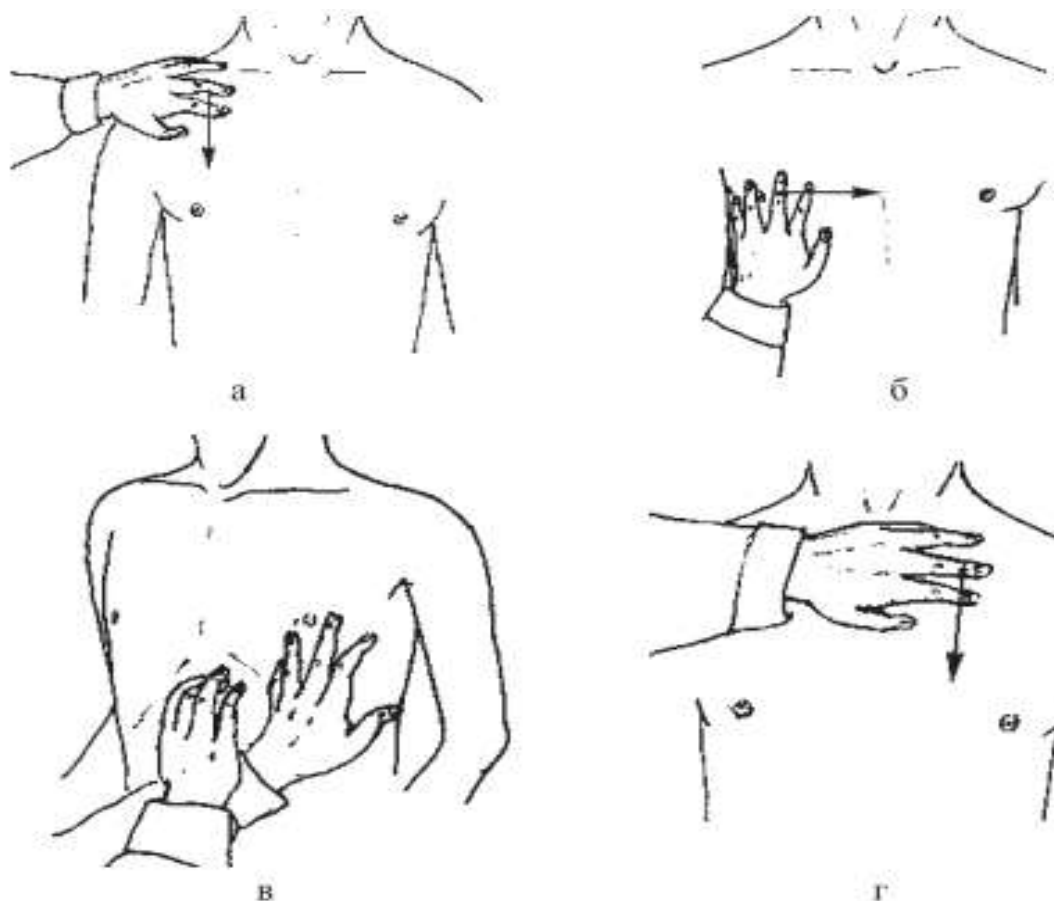
Yurakning nisbiy to`mtoqlik chegarasini aniqlash

NB! yurakning nisbiy to`mtoqlik chegarasini aniqlash

Barmoqtashqiqirrasibo`yicha (aniqtovush gayaqinroq), absolyut chegarasi –

Ichki qirrasibo`yicha (o`tmastovush gayaqinroq).

Perkussiya quyidagiketmaketlikda o`tkaziladi: o`ng, chap, yuqori (34-rasm.).

34-rasm. Perkussiyada yurakning nisbiy to'rtburchak chegarasini aniqlash:
a,b – o'ng chegara; v – chap chegara; g – yuqori chegara.

Yurakning o'ng nisbiy to'rtburchak chegarasini aniqlash

1 bosqich. Diafragma joylashish balandligini aniqlang: buning uchun o'rtayoki ko'rsatgich barmoq - plessimetrga o'rtamovchizig'idan qovurg'alarga parallel joylashtiriladivaularnis hulinia danyuqoridan pastga siljitib o'tmastovushaniqlanguncha perkussiyao'tkazamiz (jigarning yuqori chegarasi).

2 bosqich. Barmoq – plessimetribirikki qovurg'ayuqoriga siljitamiz.

3 bosqich. Barmoq – plessimetri yurakning o'ng chegarasiga qo'yamiz va uni yurakka tomonga siljitamiz, o'rtachakuchda perkutor zarbaberamiz, aniqtovush bo'g'iqlashguncha. Belgibarmoqning tashqirrasibo'yicha qo'yiladi.

Yurakning chap nisbiy to'rtburchak chegarasini aniqlash

1

bosqich. Cho`qqiturtkisini palpatoraniqlaymiz yurakning chap nisbiy bo`g`iqlikchega rasigamoskeladi.

2 *bosqich.* Agar cho`qqiturtkisini aniqlab bo`lmasa, 2 yosh atrofidagi bolalarda IV qovurg`alar oralig`idayoki 2 yoshdankatta bolalarda V qovurg`alar oralig`ida izlanadi.

3

bosqich. Yurakning chap nisbiy to`mtoqlik chegarasini aniqlash o`rta qo`ltiq ostiliniyasi dan boshlanadi

4 *bosqich.* Barmoq -

plessimetr cho`qqiturtkisini qilingan joyda yurakning chap nisbiy to`mtoqlik chegarasi gaparallel qovurg`alar orasida qo`yiladi.

5 *bosqich.* Perkutor zarbalarining vertikal holatida old-orqayo`nalishdaberiladi (ortosagittal perkussiya).

6 *bosqich.* Birinchi barmoq-plessimetryoshgabog`liq holda IV yoki V qovurg`alar orasida yo`nalishidatovush bo`g`iqlashguncha siljutiladi, Belgibarmoq-plessimetrtashqiqirrasidan qo`yiladi.

Yurakning yuqorinisbiy to`mtoqlik chegarasini aniqlash

1 *bosqich.* Yurakning yuqorinisbiy to`mtoqlik chegarasini o`rta o`mrovliniyasidan (erta yoshdagi bolalarda) yoki parasternal liniyadan (katta yoshdagi bolalarda) aniqlanadi.

2 *bosqich.* Barmoq-

plessimetri yoshgabog`liq holda XI qovurg`alar orasidan qovurg`alarga paralel siljitib boring.

3 *bosqich.* Barmoq-plessimetryuqoridan pastga (yurak yo`nalishidan) tinch perkussiyalanadi.

4

bosqich. Bo`g`iqtovush paydobo`lganda barmoq-plessimetrning tashqiqirrasibo`ylab yurakning nisbiy yuqori chegarasi belgilanadi.

YURAKNING ABSOLYUT CHEGARALARINI ANIQLASH

Yurakning o`ngabsolyut to`mtoqlik chegarasini aniqlash

1

bosqich. Yurakning o`ng nisbiy to`mtoqlik chegarasidan bo`g`iqtovush paydobo`lgunicha juda tinch perkussiyada vomettiriladi.

2 *bosqich.* Belgibarmoq-plessimetrning ichki qirrasibo`ylab qo`yiladi (yurakning o`ngabsolyut to`mtoqlik chegarasi).

Yurakningchapabsolyutto`mtoqlikhegarasinianiqlash

1 bosqich. Yurakningchapabsolyutto`mtoqlikhegarasinianiqlash
Uchun yurakningchapnisbiyto`mtoqlikhegarasidan qovurg`alar orasidan bo`g` iqtovu
shpaydobo`lgunchajimjitlik perkussiyasidavomettiriladi.

2 bosqich. Belgibarmoq-plessimetrningichkiqirrasibo`ylabqo`yiladi.

Yurakningyuqoriabsolyutto`mtoqlikhegarasinianiqlash

1 bosqich. Yurakningyuqoriabsolyutto`mtoqlikhegarasini yurakningyuqoriginisbiyto
`mtoqlikhegarasidanyuqoridan pastgabo`g` iqtovushpaydobo`lgunichaperkussiyada
aniqlanadi.

2 bosqich. Belgibarmoq-
plessimetrningichkiqirrasibo`ylabyuqoriabsolyutto`mtoqlikda qo`yiladi.

Yurakningko`ndalango`lchaminio`lchash

1 bosqich. 1.5
yoshgachabo`lgan bolalardato`shmarkazidanyurakningo`ngnisbiyto`mtoqlikhegara
sigacha III qovurg`alar orasidansantimetrlilenta yordamida o`lchanadi,
kattayoshdagibolalarda IV qovurg`alar orasibo`ylabo`lchanadi.

2 bosqich. 1.5
yoshgachabo`lgan bolalardato`shmarkazidanyurakningchapnisbiyto`mtoqlikhegara
sigacha IV qovurg`alar orasidansantimetrlilenta yordamida o`lchanadi,
kattayoshdagibolalarda V qovurg`alar orasibo`ylabo`lchanadi.

3 bosqich. Olingannatijalar jamlanadi.

IV. Tekshirishusuli: auskultatsiya.

Auskultatsiyasharti: hamma gamaqbulusulda (I bo`limga qarang)..

**Materiallita`minlanganlik:** steto- yokifonendoskop, og`iz kengligi 20
mm oshmagan.

Talabani holati: bemor oldidati kyokio`tirgan holda

Bemor bolani holati: tik, keyin orqasiga vayontomonga yotadi;
ertayoshdagibolalarto`shakgayotgan holda, keyin onasining qo`llarida o`tirgan holda.

Xarakteristikaro`yxati (4):

1. Yurak faoliyatiritm.
2. Yurakning qisqarish chastotasi.
3. Tonlar xarakteristikasi:
 - yaqqolli
 - tembri;
 - aksenti;

- balandligi.
- 4. Shovqinlarborbo`lganda:
 - epitsentrtinglanadi;
 - paydobo`lishfazasi;
 - intensivligi;
 - tembri;
 - doimiyoyokiyo`q;
 - qo`shimchaeshitishjoyi.

Yurakauskultatsiyasi

1 bosqich. Boladano`ngtomondaturing.

2 bosqich. Yurakbolatinchnafasolayotganvaqtdaeshitiladi, shuningdeko`pkadaortiqchatovushlarnioldiniolishhuchunnafastutibturiladi.

3 bosqich. Mitralklapaniyurakcho`qqisidaneshitiladi (M).

4

bosqich. Aortaklapanidagitovushto`shningo`ngqirrasidaIIqovurg`alarorasidaeshitiladi (A).

5 bosqich.

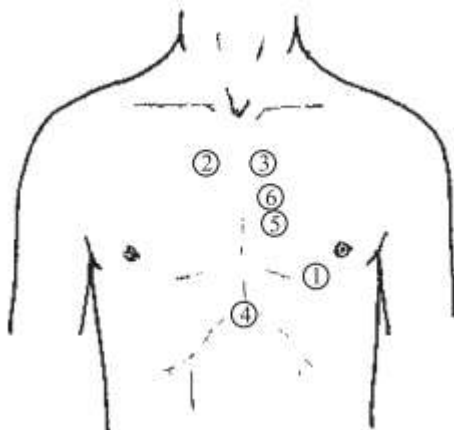
O`pkaarteriyasiklapanidagitovushto`shningchapqirrasidaIIqovurg`alarorasidaeshitiladi (L).

6

bosqich. Uchtabaqaliklapandagitovushto`shningpastkiuchdanbirqismidaxanjarsimono`siqbirikishjoyidaneshitiladi, o`rtato`shchizig`idanbirozo`ngda (T).

7 bosqich. YurakningbarchaklapanlaridagitovushIII-IV qovurg`alarorasidato`shningchapqirrasidajoylashgannuqtadaeshitiladi (Botkin-Naunina-Erbanuqtasi).

NB! Eshitiladigannuqtalaryo`nalishishartliformulasi: MALTA (35-rasm.).

35-rasm. Yurak klapanlari auskultatsiya nuqtalari:

1 – mitral klapan eshitish nuqtasi;

- 2 – o'pka arteriyasi eshitish nuqtasi ;
- 3 – aortal klapan eshitish nuqtasi ;
- 4 – uch tavaqali klapan eshitish nuqtasi ;
- 5 – Botkina-Naunina-Erba nuqtasi.

8 bosqich. Qo'ltiqostiso hasio'mrovosti qorinichiorqaeshitiladi.

9

bosqich. Turli nuqtalarda eshitilgan yurakning Iva II tonlariga qo'shimcha tonlar borligig axarakteristikabering (yaqqolli, tembri, aksenti).

10 bosqich. Yurak faoliyatiritmiga xarakteristikabering.

11 bosqich. Yurak shovqin borligi ularning xarakterianiqlanadi (epitsentrtinglanadi, paydobo'lish fazasi, intensivligi, tembri).

Arterial bosimni o'lchash

Materiallita'minlanganlik: tonometr, fonendoskop, taglik.

1 bosqich. Bolao'tirish yoki tinch yotish kerak, o'lchayotgan vaqtda harakatlanmay divagapirmaydi.

2 bosqich. Qo'lgamanjet joylashtiriladi, qo'lpanjalari yurak tekisligida bo'shashgan holda dabo'lish kerak.

3 bosqich. Tirsak bukilmasidan 2-3 sm yuqoriga echintirilgan yelkaga taglik orqali manjetkaunchalik qattiq bo'lmagan holda biriktiriladi, bu vaqtda manjetka va yelka orasidan bemorning ikki tabarmog'ibemalolo'tish kerak. Manjetka yuqorisidagi qiyim qo'lni qisqartirish uchun.

4 bosqich. Manjetka kengligi individual tanlanadi, bolayoshigamosholda (2-yosh atrofiga – 2-4 sm, 3-6 yosh uchun – 6-8 sm, maktab yoshdagilar uchun – 10-12 sm).

5

bosqich. Tirsak bukilmasidan yelka arteriyasi pulsatsiyasi joyipalpator aniqlanadi.

6 bosqich. Ushbu joyga fonendoskop qattiq, lekin bosimsiz joylashtiriladi.

7 bosqich. Rezinaballon ventili yopiladiv 20-30 mm sm. ustdan yuqori bosim qiyimatigacha asta sekin havohaydaladi, pulsatsiya sito'xta guncha.

8 bosqich. Asta sekin rezinaballon ventili ochiladi, Manjetka dagi bosim ehtiyoqlik bilan kamaytiriladi, ton paydobo'lish vaqti qat'iynazorat qilinadi, bu maksimal (sistolik) bosimga mos keladi.

9 bosqich. Bosimni kamaytirish asta davom ettiriladi tonlari yo'qolgunicha. Tonning yo'qolish momentini minimal (diastolik) bosimga to'g'rikeladi.

10 bosqich. Oyoqlardagi bosim ham xuddi shu tartibda oʻlchanadi.
Bolani qornigayotgan holatida stetoskopga zinitizilgan qurchasiga qoʻyib oʻlchanadi.

Uchoygachaboʻlgan bolalar uchun “quyulib kelish” usulidan foydalaniladi:

- 1 bosqich.* 2 sm kenglikdagi manjetkaniyel kayokisonga qoʻyiladi.
2 bosqich. Manjetkaga havo 180 mm sm. ust bosimga yetguncha havo haydaladi.
Bu vaqtda bolaning kaftiyokitovonisezilar lioqarish kerak.
3 bosqich. Bosimni sekinka maytiramiz teripushtirangakirguncha;
tonometr shu vaqtda sistolik bosimni koʻrsatadi.
4 bosqich. Diastolik bosim sistolik bosimning 1/2-1/3 qismigateng.

Funksional sinamalar ni oʻtkazish

Materiallitaʻminlanganlik: tonometr, fonendoskop, taglik.

Amalga oshirish usuli

N. A. Shalkov boʻyicha sinama

- 1 bosqich.* Puls chastotasini qilnadi.
2 bosqich. Arterial bosim oʻlchanadi.
3 bosqich. Boladan 20 sek davomida 10 marta chuqur nayish soʻraladi.
4 bosqich. Enkaygan soʻng tezda bosim oʻlchanadi va pulssanaladi, 3, 5 va 10 mindan soʻng.

Shtangesinamasi

- 1 bosqich.* Boladan 3 marta chuqur nafas olish va nafasni maksimal tutib turish soʻraladi.
2 bosqich. Nafasni tutib turish davomiyligini oʻlchanadi.

Ortoklinostatik sinama

- 1 bosqich.* Bolaning yotgan holatida arterial bosim oʻlchanadi va pulssanaladi.
2 bosqich. Turgan soʻng arterial bosim oʻlchanadi va pulssanaladi
3 bosqich. Oʻlchash natijalarisolihtiriladi.

Funksional sinamalarni natijasibaholanadi (IV boʻlimga qarang).

NB! Funksional sinamalar ni oʻtkazish yurak qon tomir sistemasi ni nerv-vegetativ nazoratini baholash imkonini beradi.

6

yoshlisogʻlomboladayurakqon tomir sistemasi nite kshirina tijalaritasnifigamisol

Bolani umumiy ahvoli qoniqarli, ufaol, jismoniy rivojlanishi yaxshi, terivakoʻrinarilishilliqqavatoqish-pushti, yuzkoʻrinishiodatdagiday, gorizont alholatda uyquarteriyasidabolani vertikal holatga oʻtkazgandayoʻqoluvchisez

ilmaspulsatsiyabor. Ko`krakqafasisilindrikshaklda, yurakcho`qqisiproeksiyasidalokalpulsatsiyakuzatiladi. Kaftvatovondagiterioqish-pushti, qo`lvaoyoqbarmoqtirnoqlariodatdagidek, kapillyarpulsyo`q; cho`qqiturtkisimusbat, V qovurg`alarorasichapo`rtao`mrovliniyasidan1 smichkaridajoylashgan

Balandlikvakuchio`rtacha, cho`qqiturtkisimaydoni 2 sm^2 .

Tirsakarteriyasidapulssinxron, chastotasi 95 martaminutiga, ritmik, o`rtachazo`riqishda, to`lishishivashakliqoniqarli, kattaligiyaaxshi. Perkussiyada – yurakningnisbiyto`mtoqlikchegarasi: o`ngda –o`ngsternalliniyadan 1 smtashqarida, chapda – chapo`rtao`mrovliniyasidan1 smtashqarida, yuqorida – IIqovurg`aorasida; yurakningabsolyutto`mtoqlikchegarasi: o`ngda – chapsternalliniyada, chapda – chapo`rtao`mrovliniyasida; yuqorida – IIIqovurg`aorasida; yurakningko`ndalango`lchami –10 sm.

Auskultativ: Itonuzun, past, jarangdor, g`uvillovchi, yurakcho`qqisidayaxshieshitiladi, IItonqisqa, yumshoq,shaqillovchi, baland, yurakyog`qavati dayaxshieshitiladi,o`pkaarteriyasidaIItonaksentikuzatiladi; AB 102/50 mmsm. ust.

N.A. Shalkovbo`yichasinamao`tkazilgandanso`ngpulschastotasiminutiga118 martanitashkilqiladi, sistolikbosimozroqkattalashgan(105 mmsm. ust.gacha), diastolik50 mmsm. ustchegarasidaqolgan.;

Shtangesinamasinio`tkazgandanafasnitutibturishmaksimaldavomiyligi 16 seknitashkilqiladi; tanaholatinivertikaldangorizontalgao`zgartirgandapulschastotasiminutiga 8 zarbagako`payadi, arterialbosimo`zgarmaydi, jismoniyzo`riqishgayurakqontomirsistemasiningnormalreaksiyasinita`minlaydi.

TEST SAVOLLARI

1.

Palpatsiyadacho`qqiturtkisiqaerdaaniqlanadi?

1. To`shda.

2. Ko`krakqafasichaptomonida.

3. Ko`krakqafasio`ngtomonida.

4. To`shningchaptomonibo`ylab.

5.

To`shdavako`krakqafasio`ngtomonida to`shuzunasibo`ylab.

2.

Cho`qqiturtkisigamosyuraktitrashiqan daynomlanadi?

1. Sistolik.

2. Diastolik.

3. Arterial.

4. Mitral.

5. Aortal.

3. Yurak cho`qqisi gorizontal holatda qovurg`aga urilayotganda, yurak cho`qqi turtkisi qanday aniqlanadi?

1. *Bolaniqorniga aylantib.*
2. *Bolanichaptomoniga aylantirib.*
3. *Bolanio`ngtomoniga aylantirib.*
4. *Vertikal holatga qo`yib.*
5. *O`tirg`izib.*

4. 8

oyliksog`lomboladacho`qqiturtkisi qae rdajoylashadi?

1. *Chapo`rtao`mrovliniyasidan 0,5 smtashqarida V qovurg`alar orasida.*
2. *Chapo`rtao`mrovliniyasidan 1 smtashqarida V qovurg`alar orasida.*
3. *Chapo`rtao`mrovliniyasidan 2 smtashqarida IV qovurg`alar orasida.*
4. *Chapo`rtao`mrovliniya bo`ylab IV qovurg`alar orasida.*
5. *Chapo`rtao`mrovliniyasidan 1 smtashqarida IV qovurg`alar orasida.*

5.

3 sm² maydondagicho`qqiturtkisini baholang.

1. *Yoyilgan.*
2. *Chegaralangan.*
3. *Kuchaygan.*
4. *Susaygan.*
5. *Kichik.*

6.

Ushbuko`rsatgichlarning qaysi biricho`qqiturtkisikuchigabog`liq?

1. *interkostal bo`shliqlarning amplitudalari.*

2. *o`ng qorincha qisqarishkuchi.*
3. *chap qorincha qisqarishkuchi.*
4. *o`ng bo`lmacha qisqarishkuchi.*
5. *chap bo`lmacha qisqarishkuchi.*

7.

Qaysi kasallikdan negativcho`qqiturtkisi aniqlanadi?

1. *Pankarditda.*
2. *Endokarditda.*
3. *Fibroz perikarditda.*
4. *Miokarditda.*
5. *Fibroelastozda.*

8. 3 kunlik bolada 1

minutdagipuls chastotasi qancha?

1. *130-135.*
2. *129-125.*
3. *110-120.*
4. *140-160.*
5. *105-125.*

9. 1

yoshgacha bo`lgan bolalar uchun nafas chastotasi va yurak qisqarishlaris onimunosabati qanday?

1. *1:2.*
2. *1:2,5.*
3. *1:3.*
4. *1:4.*
5. *1:5.*

10.

Qaysi patologiya vaqtida sakrovchi puls kuzatiladi?

1. *Mitralklapa netishmovchiligida.*
2. *Aortalklapa netishmovchiligida.*
3. *Aorta stenozida.*
4. *Uchta baqalika klapan stenozida.*

5.
O`pkarteriyasiklapanietishmovchiligida.

11.
Ko`krakyoshidagibolalardayurakning nisbiyto`mtoqlikchegarasiqaerdajoylashadi?

1. *O`ngsternalliniyadan 0,5 smtashqarida.*

2.
O`ngsternalliniyadan 2smtashqarida.

3. *O`ngparasternalliniyadan 1smtashqarida.*

4. *O`ngparasternalliniyadan 1smichkarida.*

5. *O`ngsternalliniyadan 1 smtashqarida.*

12. 4
yoshliboladayurakningo`ngabsolyutto`mtoqlikchegarasiqaerdajoylashadi?

1. *O`ngsternalliniyada.*

2. *O`ngparasternalliniyadan 0.5smichkarida.*

3. *Chapsternalliniyada.*

4. *O`ngparasternalliniyada.*

5. *Chapparasternalliniyada.*

13.
Uchyoshliboladayurakningabsolyutto`mtoqlikiyuqorichegarasiqaerdajoylashadi?

1. *IIIqovurg`ada.*

2. *IIIqovurg`aorasida.*

3. *IIqovurg`ada.*

4. *IIqovurg`aorasida.*

5. *IV qovurg`ada.*

14.
BarchaeshitishnuqtalaridaItonIItonustidanustunlikqilishiqaysiyoshuchunxarakterli?

1. ko`krakyoshidagibolalaruchun.

2. 2 yoshda.

3. 3yoshda.

4. 4yoshda.

5. 5yoshda.

15.
QaysiyoshdaIvaIItonkuchitenglashadi?

1. 1 yoshda

2. 2 yoshda.

3. 1,5yoshda .

4. 3 yoshda.

5. 4 yoshda.

JAVOBLAR ETALONI:

1) – 2;	2) – 1;	3) – 2;	4) – 3;	5) – 1;
6) – 3;	7) – 3;	8) – 4;	9) – 3;	10) – 2;
11) – 2;	12) – 3;	13) – 1;	14) – 1;	15) – 3.

3.10. OVQATHAZMQILISHSISTEMASINITEKSHIRISH

I.tekshirishusuli: ko`zdankechirish.

**Ko`zdankechirishsharti:**hammagamaqbulusulda ( I bo`limgaqarang).

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda.

Xarakteristikaro`yxati (6):

1. Teriholati (quruq, rangi, jarohatlanishi, teleangiektaziya).
2. Tilningahvoli (qoplamli, yonyuzasidatishizlariningborligi).
3. Gorizont Alvavertikalholatdaqorinningshakli.
4. Oldingiqorindevoridavenozto`rningkengayishi.
5. Nafasaktigaqorinolddevorimushaklariqatnashishi.
6. Qorino`lchami, uningsimmetrikligi.

II. Tekshirishusuli: palpatsiya.

Palpatsiyasharti:hammagamaqbulusulda (I bo`limgaqarang).

Talabaningholati:bemoro`tirganholda.

Bemorbolaningholati:gorizontal.

Xarakteristikaro`yxati (3):

1. Qorinni yuzakipalpatsiyasi:
 - mo`ljalli;
 - stetoakustik.
2. Qorinningchuqurpalpatsiyasi:
 - sigmasimonichakpalpatsiyasi;
 - ko`richakpalpatsiyasi;
 - ko`ndalangichakpalpatsiyasi;
 - jigarpalpatsiyasi (sirpanuvchivabimanual);
 - oshqozonostibezipalpatsiyasi;
 - oshqozonpalpatsiyasi.
3. Hazmqilishorganlariningzararlanishinipalpator-perkutorsimptomlarinianiqlash:
 - Shoffarzonasi;

- Mendelsimptomi;
- Dejardennuqtasi;
- Meyo-Robsonnuqtasi;
- Meyo-Robsonsimptomi;
- Kerasimptomi;
- Ortnersimptomi;
- Merfisimptomi;
- Georgievskiy-Myussisimptomi;
- Shetkin-Blyumbergsimptomi.

Qorinni yuzakipalpatziyasi

Qorinni yuzakimo`ljallipalpatziyasi

Maqsadi (4):

1. Og`riqnianiqdash.
2. Qorinde vorimushaklar iqarshiliginianiqdash.
3. Oqlini yadagi qorinto`g`rimushaklaridiastazasinianiqdash.
4. Churrao`smakistaichki organlarning juda kattalashganinianiqdash.

NB!

Yuzakimo`ljallipalpatziya eng ilohiyotlik bilan bosuvchi harakatlar bilan o`tkaziladi.

Ivariant (simmetrik sohasipalpatziyasi)

- 1 bosqich. Chapchanoqsohasipalpatziyasi.
- 2 bosqich. O`ngchanoqsohasipalpatziyasi.
- 3 bosqich. CHapqovurg`alarostipalpatziyasi.
- 4 bosqich. O`ngqovurg`alarostipalpatziyasi.
- 5 bosqich. Epigastriyapalpatziyasi.
- 6 bosqich. Kindikatrofipalpatziyasi.
- 7 bosqich. Qovustisohasipalpatziyasi.

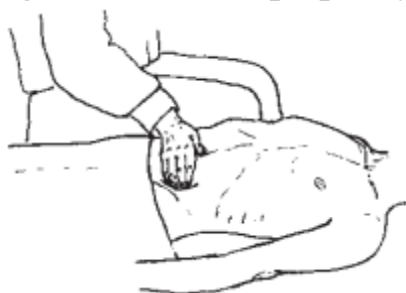
IIvariant (soatstryelkasigateskari)

- 1 bosqich. Chapchanoqsohasipalpatziyasi.
- 2 bosqich. Chapqovurg`alarostipalpatziyasi.
- 3 bosqich. Epigastriyapalpatziyasi.
- 4 bosqich. O`ngqovurg`alarostipalpatziyasi.
- 5 bosqich. O`ngchanoqsohasipalpatziyasi.
- 6 bosqich. Kindikatrofipalpatziyasi.
- 7 bosqich. Qovustisohasipalpatziyasi.

IIIvariant

(“og`riqqoidasi”):qorindaog`riqlinuqtabo`lgandayuzakipalpatsiyaqorindagibirmun
chaog`riqlijoydanboshlanadi, maksimalog`riqlijoydayakunlanadi.

Sigmasimonichakpalpatsiyasi (36-rasm.)

36-rasm. Sigmasimon ichak palpatsiyasi

1 bosqich. Palpatsiyajoyi —chapchanoqchuqurligi.

2

bosqich. Yengilbukilganbarmoqlarsigmasimonichakqiyaligigaparalleljoylashtiriladi
: yuqorigapastgachapgao`nggaharakatlantiriladi.

3

bosqich. Kindikkayo`naltiribterinisuringvabemornafaschiqarishivaqtidabarmoqlarni
orqadevorgachabosing.

4

bosqich. Ichakningbo`ylamao`qigaperpendikulyaryo`nalishdasirpanuvchiharakatlar
nibajaringvaichakyuzasiorqaligo`llarnidumalating.

Ko`richakpalpatsiyasi (37-rasm.)

37-rasm. Ko`r ichak palpatsiyasi

1 bosqich. Palpatsiyajoyi —
o`ngkindiksuyako`sig`iliniyasibo`ylabo`ngchanoqchuqurligi.

2

bosqich. Qo`lningyarimbukilganbarmoqlariniko`richakkaparalleljoylashtiring.

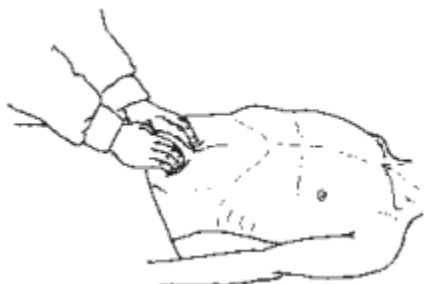
3 bosqich. Terinikindikkayo`naltiribsiljiting.

4

bosqich. Nafaschiqarish vaqtida barmoqlarni qorinbo'shlig'igacha qurbo'singor qadevo rgacha.

5 *bosqich.* Teridatash qariga qaratib sirpanuvchi harakatlarni ko'rsatib berish, barmoqlarni ko'richa qorqalio'tkazish.

Ko'ndalang ichak palpatsiyasi (38-rasm.)

38-rasm. Ko'ndalang ichak palpatsiyasi

1 *bosqich.* Palpatsiya bimanual qilinadi (ikkita qo'l bilan).

2

bosqich. O'ng va chap qo'llarning yarmibukilgan barmoqlari bir vaqtda belgilangan o'sha qo'ndirgichdan 2-3

sm pastda ikkala tomondan qorinbo'shlig'igacha qurbo'singor qadevo rgacha.

3 *bosqich.*

Teri burmasini yuqoriga siljitib va nafaschiqarish vaqtida qorinbo'shlig'igacha barmoqlar qurbo'singor qadevo rgacha.

4 *bosqich.* Yuqoriga pastga sirpanuvchi harakatlarni ko'rsatib berish.

Ko'tariluvchi va pastgatushuvchi ichak palpatsiyasi (bimanual palpatsiya)

1 *bosqich.* Chap qo'l bilan belga qo'yiladi.

2

bosqich. O'ng qo'lning yarmibukilgan barmoqlari ko'tariluvchi ichakka parallel joylashiriladi.

3 *bosqich.* Kindik kayo'naltirib teri siljiriladi.

4

bosqich. Nafaschiqarish vaqtida barmoqlarni qorinbo'shlig'igacha qurbo'singor qadevo rgacha bosingor qadevo rgacha.

5

bosqich. Yo'g'on ichakning pastgatushuvchi qismi qorinbo'shlig'igacha qurbo'singor qadevo rgacha palpatsiya qilinadi.

Jigar palpatsiyasi (sirpanuvchi)

1 *bosqich.* Bolaning holati yotgan holatda.

2 bosqich. O'ngqo'lni (II-V) barmoqlari qovurg'alari yoyidan pastgajoylashtiriladi.

3

bosqich. Qorin olddevoriga biroz bosiladi pastdanyu qoriga sirpanuvchi harakatlar bajariladi.

NB! Sirpanuvchi palpatsiya ko'krak vaerta yoshdagibolalarda qo'llaniladi.

Jigar palpatsiyasi (diafragmal-inspirator, bimanual) (39-rasm.)

39-rasm. Jigar palpatsiyasi

1

bosqich. Bemorning to'g'ri holatida qasigayotgan gorizontal holatiga davdayelkalarni tartib solib.

2 bosqich. Chapqo'lni o'ng bel sohasiga qo'yib, chapqo'l bosh barmog'i oldingiqovurg'alari yoyini qisadi.

3 bosqich. O'ngqo'lkaftini II-V

barmoqlarini uzatib qorin to'g'ri mushagidan birmuncha tashqariga o'ng o'rta o'mrovlari yasib o'ylab kindi kro'parasidan pastgajoylashtiring.

4 bosqich. Teri biroz pastgatortirib, barmoqlarni qorin bo'shlig'iga bosib, "cho'ntak" hosil bo'lguncha, chuqurnafas olish vaqtida jigar pastki qirrasini "chiqib ketadi".

5

bosqich. Agar belgilangan barmoqlar joylashgan joydan jigar pastki qirrasini chiqmasabar moqlarni 1 sm yuqoriga ko'tarib va odin g harakatni qaytaring.

6 bosqich. Jigar qirrasini baholab (aylana, o'tkir, tekis, notekis), yuzasi (tekis, silliq, g'adibudir), konsistensiyasi (xamirsimon, yumshoq, qattiq, zich, toshsimon), og'riqlilik, qovurg'ayoyi va jigar pastki qirrasini antisantimetrlardagimasofasi.

Oshqozon osti bezipalpatsiyasi (Grottusulida)

1 bosqich. Ochoqorinda o'tkaziladi, yotgan holda oyoqlarni yengilbukib.

2 bosqich. Chapqo'l musht qilib qisiladi bolaning bel ostiga qo'yiladi.

3

bosqich. Nafas chiqarish vaqtida o'ngqo'l barmoqlari qorin bo'shlig'iga bosiladi qorin to'g'ri mushagining tashqi qirrasidan chapdakinididan 2-3 sm yuqorida.

4

bosqich. Qorinbo`shlig`iorqadevorigaetgandanso`ngbarmoqlarniyuqorigapastgasirg`ating.

5 *bosqich.* Natijani baholang: diametr, konsistensiya, yuzasi, og`riqlilik.

hazmqilish organlarining zararlanishini palpator-perkutorsimptomlarini aniqlash

Shoffarzonasi

1 *bosqich.* Qorinningo`rtachizig`ibo`ylabbirinchishartlichiziqnio`tkazing.

2 *bosqich.* Ikkinchishartlichiziqnikindiko`ngtomonidan va 45° burchak ostida yuqoridano`tkazing.

3 *bosqich.* Uchinchishartligorizontalliniyakindikdan 6 sm yuqoridano`tkaziladi.

4 *bosqich.* Ushbuchiziqlaruch burchak hosil qiladi, SHoffarzonasideyiladi. NB! SHoffarzonasida duodenit 12

barmoqichak yarasiqo`zg`ashivapan kreatit vaqtida palpatorog`riqaniqlanadi.

Dejardennuqtasi

1 *bosqich.* Kindikdano`ngaksillyarchuqurchacho`qqisigashartliegri chiziqo`tkazing.

2 *bosqich.* Dejardennuqtasiushbuliniyadankindikdan 5 sm yuqoridajoylashadi.

3 *bosqich.* Bunuqta oshqozon ostibeziboshchasi joylashgan joygamoskeladi, vabuerdaog`riqborligi oshqozon ostibezidayallig`lanishborliginiko`rsatadi.

Mendelsimptomi

1 *bosqich.* O`ngqo`lning II-IV barmoqlaritashkiltopgan “bolg`achasi” bilan Shoffarzonasida yengil perkussiyao`tkaziladi.

2 *bosqich.* Perkussiyavaqtidaog`riqaniqlanish oshqozon ostibeziva 12-barmoqliichakdapatologiyaborligidanguvohlikberadi.

Meyo-Robsonnuqtasi

1

bosqich. Chapqovurg`alaryoyio`rtasivakindiko`rtasidanshartlichiziqo`tkazing.

2 *bosqich.* Ushbuchiziqn vizual 3 qismga ajratganimizda qovurg`alaryoyipastki 1/3 da Meyo-Robsonnuqtasi joylashadi.

3

bosqich. Oshqozon ostibezidumqismidayallig`lanishbo`lsaushbunuqtadapalpatorog`riqaniqlanadi.

Meyo-Robsonsimptomi

1

bosqich. Qo'llarniqorinningyonyuzasigashundayjoylashtiringkiboshbarmoqqorinolddevorigayo'nalsin, qolgan 4 barmoqesa – o'ngvachapqovurg'a-umurtqaburchagida.

2 bosqich. O'ngvachapburchaklardagibarmoqlarbirxildabosiladi.

3 bosqich. qovurg'a-

umurtqaburchagidaog'riqpaydobo'lishioshqozonostibezipatologiyasidanguvohlikberadi.

Kerasimptomi

1

bosqich. O'ngqorinto'g'rimushagitashqiqirrasibilano'ngqovurg'alaryoyikesishganjoytopiladi (o'txaltasijoylashgannuqta).

2bosqich. Boladan chuqur nafas olish so'raladi.

3bosqich. O'ngqo'lningbukilgan II-III barmoqlaritopilgannuqtagaqo'yibpalpatsiyao'tkaziladi.

4bosqich. Palpatsiyavaqtidagiog'riqo'txaltadagipatologiyadanguvohlikberadi.

Ortnersimptomi

1

bosqich. Bemorningo'ngvachapqovurg'alaryoyiostigao'ngqo'lkaftibirtekisdategizining.

2

bosqich. Agarsimptomnitekshirayotganvaqtdao'ngtomondaog'riqaniqlansa,o'tchiqarishyo'llaridapatologiyabo'lishimumkin.

Merfisimptomi

1

bosqich. O'ngqorinto'g'rimushagitashqiqirrasibilano'ngqovurg'alaryoyikesishganjoytopiladi (o'txaltasijoylashgannuqta).

2 bosqich. O'ngqo'lningbukilgan II-III

barmoqlaritopilgannuqtagaqo'yibpalpatsiyao'tkaziladi

3 bosqich. Boladanchuqurnafasolishso'raladi.

4 bosqich. Og'riq, o'txaltasidagipatologiyadanguvohlikberadi.

Georgievskiy-Myussisimptomi

1 bosqich. Ikkalaqo'lko'rsatgichbarmoqlarinim.

sternocleidomastoideusningo'ngvachapoyoqchalariorasigajoylashtiriladi.

2 bosqich. Ikkala qo'l bilan bir xildabosiladi.

3

bosqich. Agarsimptom nitekshirayotgan vaqtda o'ng tomonda og'riq aniqlansa, o'tchiqarish yo'llarida patologiyo bo'lishi mumkin.

(phrenicus-simptom).

Shetkin-Blyumbergsimptomi:

1 bosqich.

O'ng qo'l ni o'ng chanoq sohasi qorindevoriga ehtiyotlik bilan bosiladi.

2 bosqich. Qo'llarni tezda old qorindevoridan olinadi.

3

bosqich. YAllig'lanish jarayonida bo'lsa qo'llarni oldan vaqtda bemor og'riq nisezadivasi mptom musbatsanaladi (qorindevorita'sirlanishi).

III. Tekshirishusuli: perkussiya.

Perkussiyasharti: hamma gambaqbulusulda (I bo'limga qarang).

Talabani holati: bemor o'tirgan holda.

Bemor bolani holati: tik, keyin yotgan;

ertayoshdagibolalarto'shak gayotgan yoki o'tirgan holda.

Xarakteristikaro'yxati (2):

1. Qorin perkussiyasi.
2. Qorin bo'shlig'ida flyuktuatsiya aniqlash.

Qorin perkussiyasi

1 bosqich. Boladansiyoqopini bo'shatish so'raladi.

2 bosqich. Perkussiya nitik,

orqagayotgan va yon boshgayotgan holda o'tkaziladi.

3 bosqich. Qorin oqchizi qbo'ylabyuqoridan pastga perkussiya qilinadi.

NB!

Normada qorin perkussiyasi vaqtida turli intensivlikdagitimpanik tovusheshitiladi.

Qorin bo'shlig'ida 1

ldankambo'lmagan erkinsuyuqlik bo'lgan vaqtda bo'g'iqtovusheshitiladi.

Qorin bo'shlig'ida flyuktuatsiya aniqlash

1 bosqich. Chap qo'lga tibbemorningo'ngbiqiniga qo'yiladi.

2

bosqich. O'ng qo'l barmoq uchlaribilan qarama qarshibiqintomonga yengilturtkibering.

3 bosqich. Qorin bo'shlig'ida suyuqlik to'plangan vaqtda to'lqin hosil bo'ladi, buni chap qo'lyaxshipayqaydi.

5 yoshlisog`lomboladaovqathazmqilishtizimitekshirishnatijalaritavsifigamisol

Terioqish-pushti, o`rtachanam, toza. Og`izbo`shlig`iniko`zdankechirganda – shilliqqavatoqish-pushti, nam, toza, yaltiroq, qatlamlaryo`q. Tilnam, pushti, toza.

Tishlarsuttishi, kariesyo`q.

Vertikalholatdaqorinniko`zdankechirganda – qorinsimmetrik, normalshaklda, oqchiziqdao`zgarishyo`q.

Qorinoldiyuzasidakollateralaraniqlanmaydi. Gorizontalholatda – qorinsimmetrik, churra, tortilishaniqlanmaydi; nafasaktidaqatnashadi;

ko`rinarliperistaltikaaniqlanmaydi. Kindiktipikjoylashgan. Yuzakipalpatsiyada – qorinpressimushaklaritaranglashmagan; qorinog`riqsiz, yumshoq;

qorinto`g`rimushaklaridao`zgarishyo`q; churra, o`sma, ichkiorganlarningjudakattalashishianiqlanmadi.

Oshqozonningpastkiqirrasikindikdan 2 smyuqoridaturadi.

Obrazsov-Strajesko-

Vasilenkabo`yichaqorinchuqurpalpatsiyasidasigmasimonichaksilliqqattiqharakatchanog`riqsiz 2 smqalinlikdagisilindrgao`xshabpalpatsiyalanadi, g`uldiramaydi.

Ko`richaksilliqyuzali 3

smqalinlikdagisilindrkabipalpatsiyalanadivadevoriozroqbotganog`riqsizkamharakatchan. Ko`ndalangyo`g`onichakyumshoqsilindrshaklidapalpatsiyalanadi, g`uldiramaydi, diametri 2 sm, harakatchan, og`riqsiz.

Jigarningpastkiqirrasio`tkirqovurg`alaryoyidan 1,5 smtushadi,

yumshoqelastikvasezuvchanligiyo`q. YUzasisilliq.

hazmqilishorganlariningzararlanishinipalpator-perkutorsimptomlariyo`q.

Auskultatsiyada

Peristaltikshovqineshitiladi. Oshqozonostibezipalpatsiyasidapalpatsiyalanmaydi.

Qorinperkussiyasidatimpaniktovushaniqlanaditurlidarajadagiyo`rinlikda.

TEST SAVOLLARI

1.
Ortnermusbat simptomidaqaerdaog`riq aniqlanadi?<br><i>1. epigastriyada.</i><br><i>2. o`ngqovurg`alarostida.</i><br><i>3. chapqovurg`alarostida.</i>
<i>4. m. Sternocleidomastoideus oyoqchalariorasida.</i>
<i>5. o`ngchovsohasida.</i> | 2. Georgievskiy-Myussisimptomimusbatbo`lgandaqaerdaog`riqaniqlanadi?<br><i>1. o`ngtomonda</i>
<i>m.sternocleidomastoideus oyoqchalariorasida.</i>
<i>2. chapda m.sternocleidomastoideus oyoqchalariorasida</i> |
|---|--|

3.
o`ngdao`mrovustisohasipalpatsiyasida
a.
4.
chapdao`mrovustisohasipalpatsiyasida
a.
5.
o`ngqovurg`alarostidapaydobo`luvchi
og`riq.

3. Mendelsimptomini?

1.
Shoffarzonasiperkussiyasidaog`riq.
2.
Dejardennuqtasipalpatsiyasidaog`riq.
3. *Meyo –*
Robsonnuqtasipalpatsiyasidaog`riq.
4. *Shoffarzonasipalpatsiyasidaog`riq .*
5.
o`ngqovurg`alarostipalpatsiyasidaog`
riq.

4. Dejardennuqtasini?

1. *o`txaltasijoylashgannuqta.*
2.
oshqozonostibeziboshijoylashgannuqt
a.
3.
oshqozonostibezidumqismigamosnuqt
a.
4. *pilorikqismjoylashgannuqta.*
5.
o`ngqovurg`alarostioshqozondaog`riq
.

5. Meyo- Robsonnuqtasigaerdajoylashgan?

1.
chapqovurg`alaryoyio`rtasivakindikor
asidagichiziqda.
2.
o`ngqovurg`alaryoyio`rtasivakindikor
asidagichiziqda.
3. *o`ngo`mrovustisohasida.*
4. *chapda m.sternocleidomastoideus*
oyoqchalariorasida.
5. *chapo`mrovustisohasida.*

6.

Ortnersimptomiqandaytekshiriladi?

1.
o`ngqovurg`alarnio`ngkaftbilanbixil
datukillatib.
2.
o`ngqo`lmushtibilano`ngvachapqovur
g`alaryoyinibixiltukillatib.
3.
o`ngmushtibilano`ngqovurg`alaryoyini
bixiltukillatib.
4.
o`ngvachapqovurg`alaryoyinio`ngkaft
bilanbixildatukillatib
5. *kindikustiniperkussiyaqilib.*

7.

Merfisimptomiqandayaniqlanadi?

1. *nafasolishvaqtida –*
o`txaltasijoylashgannuqtadanqovurg`
alaryoyidanpastnio`ngqo`lbilanpalpat
siyaqilib.
2. *nafasolishvaqtida –*
Dejardennuqtasiniipalpatsiyaqilib.
3. *nafasolishvaqtida – Meyo-*
Robsonnuqtasiniipalpatsiyaqilib.
4. *kindikustiniperkussiyaqilib.*

5.
o`txaltasijoylashgannuqtapalpatsiyaqi lib.

8. Kertesimptomini ma?

1.
kindikustidako`ndalangjoylashganmu shakrezistentligi.

2.
o`ngqovurg`alarostidagimushakrezistentligi.

3.
chapqovurg`alarostidagimushakrezistentligi.

4. Meyo-
Robsonnuqtasidagimushakrezistentligi.

5. *kindikustidaog`riq.*

9. Kachsimptomini ma ?

1. T6-8
darajasidaqorinto`g`rimushagitashqi qirrasibo`ylabo`ngtomondabirdaniga og`riq.

2. *kindikustidabirdanigaog`riq.*

3.
o`ngqovurg`alarostidabirdanigaog`riq.

4. T6-8

darajasidaqorinto`g`rimushagitashqi qirrasibo`ylabchaptomondabirdaniga og`riq.

5. *o`ngdao`mrovustisohasidaog`riq.*

10.

Egorovsimptomi qanday aniqlanadi?

1.
o`ngvachapdakaftqirrasibilantukillati b.

2.
chuvalchangsimono`simtaustidatukillatib.

3. *o`ngdakaftqirrasibilantukillatib.*

4.
o`ngqovurg`alaryoyiqo`llarbilantukillatib.

5.
o`ngqovurg`alarostipalpatsiyalanib.

JAVOBLAR ETALONI:

1) – 2; 2) – 1; 3) – 1; 4) – 2; 5) – 1; 6) – 4; 7) – 1; 8) – 1; 9) – 4; 10) – 4.

3.11. QONSISTEMASINITEKSHIRISH

I. Tekshirishusuli: ko`zdankechirish.

**Ko`zdankechirishsharti:**hammagamaqbulusulda ( I bo`limgaqarang).

Talabaniholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaniholati:

qo`llarnierkinuzatganholdao`ngoyoqdatiko`tirganvayotganholatda, shuningdekharakatvaqtida; ertayoshlibolalarto`shakgayotganholatda.

Xarakteristikaro`yxati (3):

1. Terishilliqqavtlarnitekshirish:

- rangi;
- quruq, qipiqalanish;
- og`izburchaklaridabichilish;
- tilyuzasidao`zgarish;
- gemorragiktoshmalar, qonquyulishlar.

2. Terihosilalarinibaholash:

- ingichka, mo`rtsochlar;
- mo`rttirnoqlar.

3. Bo`g`imlardadeformatsiyapaydobo`lishi.

II. Tekshirishusuli: palpatsiya.

Palpatsiyasharti: hammagamaqbulusulda (I bo`limgaqarang).

Talabaniholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaniholati:vertikalvagorizontolholatda, kichikyoshdagivaog`irahvoldagibolalarto`shakgayotganholda.

Xarakteristikaro`yxati (4):

1. Periferiklimfatugunlarinibaholash.

2. Talopalpatsiyasi.

3. Jigarpalpatsiyasi (3.10 qarang).

4. Bo`g`imlarda flyuktuatsiyanianiqlash (3.6 qarang).

1. limfatugunlariahvolinibaholash

yuzakiabdominalvatorakaljoylashganlimfatugunlarinikliniktekshirishusullaribor (ularsezilarlikattalashganda).

I. Tekshirishusuli: yuzakipalpatsiya.

Xarakteristikaro`yxati (9):

1. Lokalizatsiyasi (ma`lumguruhgakiruvchi).
2. Tugunlarsoni.
3. Shakli.
4. Santimetryokimillimetrlardao`lchami
(agardumaloqshaklaniqlansadiametriniko`rsating ,
shuningdekovalshakldabo`lsamaksimalvaminimalo`lchamini).
5. Konsistensiyasi (qattiqligi: yumshoqelastik, elastikyokizich).
6. Harakatchanlik (birikkanligi).
7. Og`riqliligi .
8. Tugunlarningo`zaroteribilanvaatrofto`qimalarbilanbirikkanligi.
9. Yuzasi: silliq, g`adirdubdir.

Nihoyatlimfatugunlarigavizualxarakteristikaberishkerak:
limfatugunlariustidagiteridao`zgarish (giperemiya, yara, fistula).

Tekshirishusuliningumumiytasnifi:

tekshirilayotgansohaterisigabarmoqlaryokiyo`lkaftininghammaqismiyo`yiladi.

Barmoqlarniuzmasdanpastdajoylashganqattiqto`qimalargateribilanbirgalikdasiljiril
adi (mushakyokisuyakka), yengilbosiladi.

Barmoqlarharakatiuzunasigako`ndalangyokiaylanmabo`lishimumkin.

Palpatsiyadaboshbarmoqodatdaqatnashmaydi.

Amalgaoshirishninganiqusulivaketmaketligi

1. Iyakostilimfatugunlari (40-rasm.)

40-rasm.Iyak osti limfa tugunlari palpatsiyasi.

1 bosqich. Boladan boshini biroz oldinga egish so`raladi, chap qo`lingizni bolaning ensasiga qo`ying.

2

bosqich. Birlashtirilgan yengil bukilgan o`ng qo`l barmoqlaringizni iyakning o`rtaqismi qo`ying, barmoqlaribemorbo`ynining oldingi yuzasiga taqalsin.

3 bosqich. Iyakosti yo`nalishibo`ylab palpatsiyalanadi, limfatugunlarini past jag` qirrasiga tegizishga urining va ularning xususiyatini aniqlang.

2. Jag`osti limfatugunlari (41, 42-rasmlar.)

41-rasm. Jag`osti limfa tugunlari palpatsiyasi.

42-rasm. Jag` burchagi limfa tugunlari palpatsiyasi.

1 bosqich. Boladan boshini biroz oldinga engashtirishni so`rang.

2

bosqich. Birlashtirilgan yengil bukilgan ikkala qo`l barmoqlaringizni past jag` qirrasibo`ylab iyakostiga joylashtiring.

3

bosqich. Iyak yo`nalishibo`ylab pastki jag` qirrasibo`ylamasiga palpatsiyalanadi, limfatugunlarining xususiyatini aniqlanadi.

3. Quloq atrofi limfatugunlari (43-rasm.)

43-rasm. Quloq atrofi limfa tugunlari palpatsiyasi.

1 bosqich. Bolaboshiningholatioldingidek.

2

bosqich. Birlashtirilganyengilbukilganikkalaqo`lbarmoqlaringizniquloqsuprasiorqas
igaqo`ying.

3 bosqich. Yuqoridanpastgayo`naltiribpalpatsiyalang, xususiyatinianiqlang.

4. Ensalimfatugunlari

1 bosqich. Bolaboshiningholatioldingidek

2 bosqich. Ikkalaqo`lbarmoqlaringizniboshningensaqismigaqo`ying.

3 bosqich. Yuqoridanpastgayo`naltiribpalpatsiyalang, xususiyatinianiqlang.

5. Bo`yinorqalimfatugunlari

1 bosqich. Boladanboshiniyengilegishiniso`rang
(odatdagidanyarimegilganholatda).

2

bosqich. Ikkalaqo`lbarmoqlarinibo`yinuzunmushaginingtashqiqirrasivaboshniko`tar
ibturuvchimushakorqaqirrasidasigibo`shliqyuqorisigaqo`yiladi.

Kaftningyo`nalishibo`yino`qigaperpendikulyar.

3

bosqich. Bo`yinniko`taribturuvchimushakorqaqirrasiniushlabeturibyuqoridanpastgap
alpatsiyalanadi, xususiyatinianiqlang.

6. Bo`yinoldilimfatugunlari

1 bosqich. Bolaboshiningholatioldingidek.

2

bosqich. Ikkalaqo`lboshbarmog`inibo`yinniko`taribturuvchimushakningichkiqirras
yuqorisigajoylashtiring. Kaftningyo`nalishibo`yino`qigaperpendikulyar

3

bosqich. Bo`yinniko`taribturuvchimushakoldingiqirrasiniushlabeturibyuqoridanpastg
apalpatsiyalanadi.

7. O`mrovustilimfatugunlari (44 a-rasm.)

1 bosqich. Bolaningholatioldingidek

2

bosqich. Birlashtirilganyengilbukilganikkalaqo`lbarmoqlariniikkalatomondao`mrov
ustigaqo`yiladio`rtagayaqinlashtirib.

3

bosqich. O'rov yuqori qirrasini o'rtasidan tashqariga qarab palpatsiya qilishga harakat qiling.

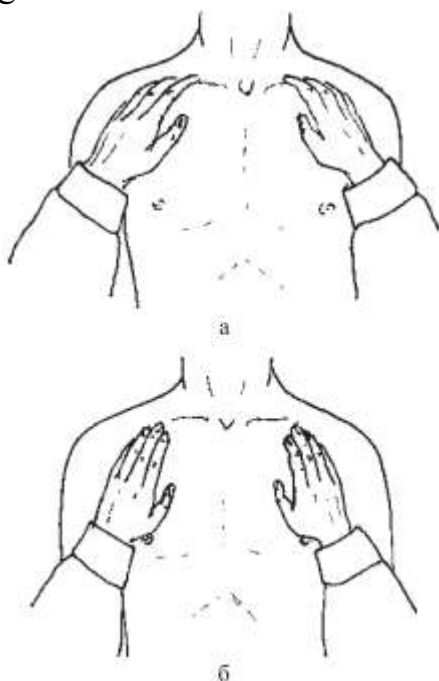
8. O'rovostilimfatugunlari (44 b-rasm.)

1 *bosqich* Bolaning holati oldingidek

2 *bosqich.* Qo'l barmoqlarini ikkalatamondan o'rovosti sohasiga fo'yiladi, o'rtaga yaqinroq.

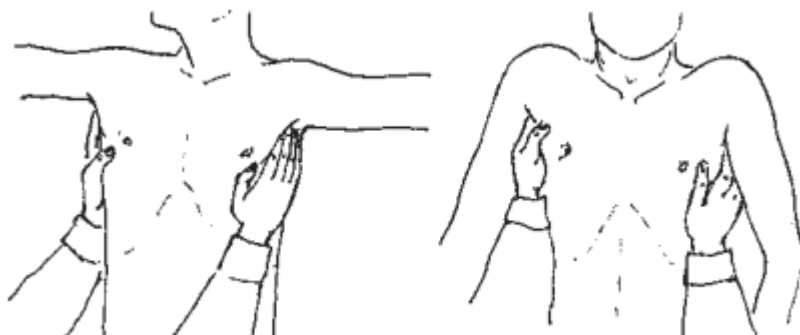
3

bosqich. O'rov pastki qirrasini o'tdan tashqariga qarab palpatsiya qilishga harakat qiling.

44-rasm. O'rov usti (a) va o'rov osti limfa tugunlari (b) palpatsiyasi.

9. Qo'ltiqostilimfatugunlari (45-rasm.)

45-rasm. Qo'ltiq osti limfa tugunlari palpatsiyasi.

1 *bosqich.* Boladan qo'llarini gorizontal darajaga yoyib turishini so'rang.

bosqich. Qo'llaringizkaftinibolako`krakqafasiyonyuzasiikkalatomonigauzunasiqaqo`ying,

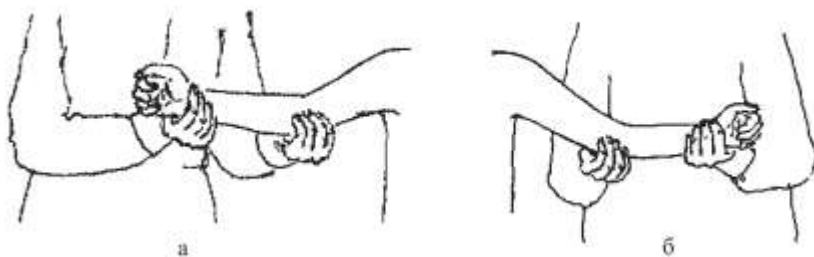
barmoquchlariqo`ltiqostichuqurchasigataqalibtursinammoqovurg`alargategmasin.

3 *bosqich.* Boladanqo`llariniastasekinpastgatushishiniso`rang.

4 *bosqich.* Tugunlarniyuqoridanpastgaqarabpalpatsiyalang, qo`ltiqostidagitarkiblarniqamrabolibpastgasiljiting.

Limfatuguniniqovurg`alarustigabosishgaharakatqiling.

10. Tirsak (kubital) limfatugunlari (46 -rasm.)

46 -rasm. Tirsak (kubital) limfa tugunlari

Harbirtomondaalohidatekshiriladi.

1 *bosqich.* Bolaningyonidavaorqasidabo`ling.

2

bosqich. O`ngkubitallimfatugunlarinitekshirishvaqtidabolaningo`ngqo`llarinibukiladi, o`ngqo`lingizbilanuningo`ngbilaginiushlang.

3 *bosqich.* Chapqo`lbarmoqlaribolaningo`ngyelkasiorqayuzasigaqo`ying, palpatsiyalovchibarmoquchlariikkiboshlimushakmedialegatigajoylashtiring.

4

bosqich. Chapkubitaltugunlartekshirilgandachapqo`lingizbilanbolaningchapbilagidanushlangtirsakbo`g`imidanbuking.

5 *bosqich.* O`ngqo`lbarmoqlariikkiboshlimushakmedialegatigajoylashtiriladi.

6

bosqich. Ikkiboshlimushakmedialegatidistaluchdanbirqismipalpatsiyalanaditirsakchuqurchasigayo`naltirib.

11. Ko`krak (torakal) limfatugunlari

1 *bosqich.* Bolatikholatda. Bolagayuzmayuzturing.

2

bosqich. Qo`lkaftlarinishundayjoylashtiringkiyarimbukilganbarmoqlarkattako`krakmushaginingpastkiqirrasilateraltomonidajoylashsin.

3 *bosqich.* Medialyo`nalishdapalpatsiyalang, limfatugunlariniqovurg`alargabosishgaurining.

12. Chovlimfatugunlari (47-rasm.)

1 bosqich. Boladan shortigini echishiniso`rangvachovburmasinitoping.

2 bosqich. Qo`lbarmoqlarinichovsohasilateral tomonigajoylashtiring.

3

bosqich. Barmoqlarnichovburmasigaperpendikulyarharakatlantiribpalpatsiyalang. Astasekinpalpatsiyao`rninilateral tomondan medialtomongao`zgartiring.

47-rasm. Chov limfa tugunlari palpatsiyasi.

13. Tizzaosti limfatugunlari (48-rasm.)

1

bosqich. Boladan oyoqlariniechintiribstulsuyanchig`iyokikushetkaganavbatbilantizz alariniqo`yishiniso`rang.

2 bosqich. Bolaniorqasidaturing.

3

bosqich. Tizzabo`g`imidanbukilganoyoqningtizzachuqurchasidanpalpatsiyalang. NB! Limfatuguni hajminifasolno`xatvahokazobilantaqqoslabko`rsatmang.

48-rasm. Tizza osti limfa tugunlari palpatsiyasi.

2. Taloqpalpatsiyasi.

Tekshirishusuli: palpasiya.

Palpatsiyasharti: hammagamaqbulusulda (I bo`limgaqarang).

Talabaniholati: bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaniholati: chapoyog`inisonvatizzabo`g`imlaridanbukibo`ngbiqi nigayotganholdao`ngoyoqlariesayozilgan.

Bemorningchapqo`litirsakbo`g`imidanbukilganvako`kragibilanyotgan, yokiikkalaqo`liboshostigayig`ilganholda.

NB! Normadataloqbolalardapalpatsiyalanmaydi.

AgardataloqPalpatsiyalansao`lchamidanqat`iynazarkattalashganhisoblanadi.

Amalgaoshirishusuli

1 bosqich. CHapqo`lniko`krakqafasiningchapqismigajoylashtiring (chapaksillyarliniyabo`yicha VII-X qovurg`aga).

2 bosqich. O`ngqo`lningyengilbukilgan II-V barmoqlarichapqovurg`alaryoyidan 3-4 smpastdaqovurg`alarqirrasigaperpendikulyarqo`ying.

3 bosqich. Qorinoldingidevoriterisinikindikkayo`naltiribtorting.

4

bosqich. O`ngqo`lbarmoqlariniqorinbo`shlig`igachuquryo`naltiringo`zigaxos “cho`ntak”

Hosilbo`lguncha.

5 bosqich. Bemordanchuqurnafasolishniso`rang.

6

bosqich. Taloqkattalashganvaqtdao`ngqo`lningharakatsizbarmoqlarigataloqningpast kiquirasi “urilibketganday”seziladi.

7 bosqich. Agarshundayholatdataloqpalpatsiyalanmasa, O`ngqo`lbarmoqlariniyuqorigasiljiting, tokiubevositachapqovurg`alaryoyiostidanchiqibketmagunicha.

PERKUSSIYA

1. Yassivanaysimonsuyaklarperkussiyasidaog`riqnianiqlash (3.6 qarang).

7 yoshlisog`lomboladaqonsistemasinitekshirishnatijalaritavsifigamisol.

Terioqishpushti, toza, elastik, o`rtachanam, silliq, butunligidabuzulishyo`q.

Og`izbo`shlig`ishilliqqavati, sklerapatologiko`zgarishsiz. Sochlarelastik, yaltiroq, qalin. Tirnoqplastinkasipushti,

yaltiroq, tirnoqerkinuchlaritekis. Bo`g`imlardeformatsiyasiz.

Periferiklimfatugunlariyuzakipalpatsiyasidajag`ostibo`yinoldvaorqaqo`ltiqostivach ovlimfatugunlariguruhianiqlanadi. Tugunlaryakka, aylanashaklda, diametri 5

mmgacha, elastikkonsistensiyada, harakatchan, ohriqsiz,
o`zaroterivaatrofto`qimabilanbirikmagan; ustidagiteriqoplamiog`zgarmagan.
Taloqpalsiyalanmaydi.
YAssivanaysimonsuyaklarperkussiyasidaog`riqkuzatilmaydi.

TEST SAVOLLARI

1. Taloqnitekshirishqaysiholatdao`tkazil adi:
 1. o`ngyonboshda.
 2. chapyonboshda.
 3. orqada.
 4. qorinda.
 5. o`tirganholda.
2. Normadataloqpalsiyasivaqtida:
 1. qovurg`alaryoyiostidan 1 smchiqadi.
 2. qovurg`alaryoyiostidan 0.5 smchiqadi.
 3. palsiyalanmaydi.
 4. qovurg`alaryoyiostidan 1.5 smchiqadi.
 5. qovurg`alaryoyiostidan 2 smchiqadi.
3. Qonhosilqilishsistemasitekshirishdafo ydalanilmaydi:
 1. periferiklimfatugunlarinibaholash.
 2. taloqpalsiyasi.
 3. jigarpalsiyasi.
 4. cho`qqiturtkisipalsiyasi.
 5. bo`g`imlardafluktuatsiyanianiqlash.
4. Bolalarda qondagileykoformulaningbir
- inchifiziologikkesishuviqachonsodirb o`ladi?
 1. hayotining beshinchisoatida.
 2. beshkunligida.
 3. beshhaftaligida.
 4. beshoyligida.
 5. beshyoshida.
5. Qonhosilqilishsistemasitekshirishdape rkussiyanimadaqilinadi?
 1. yurak.
 2. taloq.
 3. yassisuyaklar.
 4. o`pka.
 5. jigar.
6. Bolalarqonidaleykoformulaningikkinc hifiziologikkesishuviqachonsodirbo`la di?
 1. hayotining beshinchisoatida.
 2. beshkunligida.
 3. beshhaftaligida.
 4. beshoyligida.
 5. beshyoshida.
7. Qonhosilqilishsistemasitekshirilganda bolaniko`zdankechirganvaqtdanimanit ekshirishahamiyatliemas:
 1. konstitutsiyatipi.
 2. terirangi.

3. *shilliqqavatlarahvoli.*
4. *terihosilalariholati.*
5. *bo`g`imlarshakli.*

8.

Uchoylikbolaleypoformulasidaqaysih
ujayralarustunlikqiladi?

1. *Leykotsitlar.*
2. *Limfotsitlar.*
3. *Neytrofillar.*
4. *Monotsitlar.*
5. *Bazofillar.*

9.

Normadauchyoshlibolaningleypoform
ulasidaqaysihujayralarustunlikqiladi?

1. *Leykotsitlar.*
2. *Limfotsitlar.*
3. *Neytrofillar.*
4. *Monotsitlar.*
5. *Bazofillar.*

10.

Normadaaettiyoshlibolaleypoformulasi
daqaysihujayralarustunlikqiladi?

1. *Leykotsitlar.*
2. *Limfotsitlar.*
3. *Neytrofillar.*
4. *Monotsitlar.*
5. *Bazofillar.*

JAVOBLAR ETALONI:

1) – 1; 2) – 3; 3) – 4; 4) – 2; 5) – 3; 6) – 5; 7) – 1; 8) – 2; 9) – 2; 10) – 3.

3.12. SIYDIKAJRATISHSISTEMASINITEKSHIRISH

I. Tekshirishusuli: ko`zdankechirish.

**Ko`zdankechirishsharti:**hammagamaqbulusulda ( I bo`limgaqarang).

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda

Xarakteristikaro`yxati (8):

1. Umumiyholati.
2. O`zinitutishi.
3. Aktivligi.
4. Teriqoplami (rangi, quruqligi, tirnalarborligi).
5. Og`izbo`shlig`ishilliqqavati (holativarangi).
6. Yuztanaoyoqqo`llardashishborligi.
7. Qorinningshaklivao`lchami.
8. Siydikchiqarishvaqtidabolaningo`zinitutishio`zgarishi.

II. Tekshirishusuli: palpatsiya.

Palpatsiyasharti:hammagamaqbulusulda (I bo`limgaqarang).

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:

tikyokiyotgankichikyoshdagiyokiog`irahvoldagibolalarto`shakgayotganholda

Xarakteristikaro`yxati (2):

1. Buyrakpalpatsiyasi.
2. Siydikqopipalpatsiyasi.

Gorizontalholatdabuyrakpalpatsiyasi (49-rasm.)

1

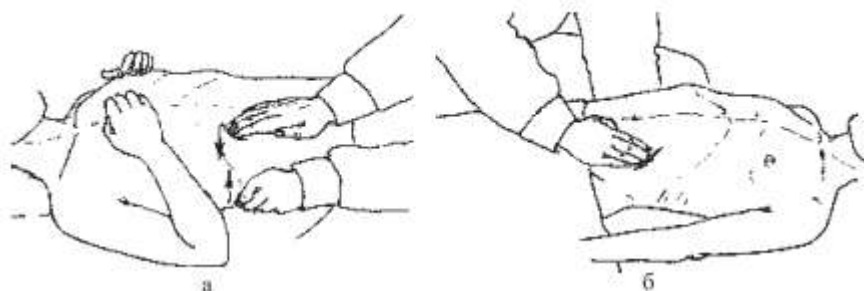
bosqich. Bolaqo`zg`almaydigangorizontalyuzagaoyoqlariniochibtizzabo`g`imidany engilbukiborqasibilanyotadi. Bolaningqo`llaritanasibo`ylabjoylashadi.

2 bosqich.

O`ngbuyraknipalpatsiyalashuchunchapqo`lo`ngbelostigaqo`yiladitanagako`ndalang yo`nalishda.

Ushbuqo`lbarmoqlaribirbirigao`ralganvatekislanadiorqaninguzunmushagivaXII qovurg`adan hosilbo`lganburchakkasuyanadi.

3 bosqich. O'ngqo'lqorinto'g'rimushagio'ngqirrasitashqi yuzasiga qo'yiladi, barmoqlari qovurg'alari yoyi atrofidajoylashish kerak. Barmoqlar chapqo'lga perpendikulyar o'raladiv tekislanadi.

49-rasm. Gorizontal holatda buyrak palpatsiyasi : a – o'ng; b –chap.

4

bosqich. Nafas chiqarish vaqtida o'ngqo'l ni qorinbo'lig'iga orqadevoriga chabosiladiv chapqo'l barmoqlariga tegizishga harakat qilinadi.

5

bosqich. SHub bilan birgachapqo'lingiz bilan belni ko'taring buyrakni qorinning olddevoriga olib chiqishga urining.

6

bosqich. CHuqurnafas olish vaqtida buyrak biroz tushadiv amu ayyan sharoitlarda palpat siyalanadi. Bu vaqtda o'ngqo'l barmoqlari buyrakning pastki poliyusini sezishim mumkin. Barmoqlar bilan buyrakning pastki poliyusini bo'ylab tekshirganda, Uning elastikligi, shakli, qalinligi, og'riqliligi, harakatchanlik darajasini aniqlashim mumkin.

50-rasm. Vertikal holatda buyrak palpatsiyasi.

NB! S.P.

Botkintomonidantaklifelilganpalpatsiyausulibuyrakningpatalogikharakatchanligini aniqlashimkoniniberadi.

1

bosqich. Bemorgavdasinioldingabirozegibo`tiradi(oldqorindevorimushaklarinibo`sh ashtirishuchun).

2

bosqich. Shifokorningqo`ligorizontolholatdapalpatsiyaqilishdagigao`xshash: chap – XII qovurg`aro`parasidavaparallel, o`ng – qorinto`g`rimushagitashqiqirrasibo`ylab, chapqo`lgapendikulyar.

3

bosqich. Chuqurnafaschiqarishvaqtidavrachqo`llariniyopishgaharakatqiladivashubil anbirgalikdabuyraknipalpatsiyaqiladi.

Siydikqopipalpatsiyasi

1 *bosqich.* Siydikxaltasipalpatsiyadanoldinsiydikdanbo`shatilishilozim.

2 *bosqich.* Palpatsiyaikkalaqo`ldaqovustidao`tkaziladi.

3

bosqich. Bimanualpalpatsiyasiydikqopidatoshyokio`smanianiqlashgaimkonberadi, qovustidabiryoqlamabo`rtibchiqish (siydikqopidivertikuli), silliqyuzaliovalelastikhosila, bazidakidikkachaetadi (o`tkiryokisurunkalisiydiktutilishi).

NB! Normadasiydikqopibolalarda 2 yoshidapalpatsiyalanadi.

III. Tekshirishusuli: perkussiya.

Perkussiyasharti:hammagamaqbulusulda (I bo`limgaqarang).

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholatitik, keyinyotadi; 3

yoshdankichikyoshdagibolalarkravatgayotganyokionasiningqo`llaridao`tirganholda

.

Xarakteristikaro`yxati (3):

1. Assitnianiqlash.
2. Pasternatskiysimptominianiqlash.
3. Siydiqqopiperkussiyasi.

Assitnianiqlash

Qorinbo`shlig`idaerkinsuyuqliknianiqlashuchungorizontavavertikalholatdaperkussiyao`tkazishzarur.

Gorizontolholatdaqorinperkussiyasi

1 bosqich. Bemor gorizontaal qo'zg'almas yuzaga yotadi (oyoqlarison chanoq vatiz zabo'g'imidan to'g'rilangan qo'llaritanabo'ylabuzatilgan).

2 bosqich. Barmoq -plessimetrol dingo'rtaliniyabo'ylabjoylashtiriladi. Buvaqtda barmoqplessimetrningo'rtafalangasikindikdajoylashadi.

3

bosqich. Perkussiyakindikbo'yicha qorinningo'ngvachapyonqismiyo'nalishidatinch holatdao'tkaziladi timpaniktovushbo'g'iqtovushgao'tganicha.

Normada buo'tishjoyi oldingichovliniyasigato'g'rikeladi.

Vertikal holatda qorin perkussiyasi

bemorning vertikal holatidasuyuqlik qorinning pastigayig'iladi.

1 bosqich. barmoq-plessimetr kindikliniyasigabo'ylamajoylashadi. Buvaqtdao'rtabarmoqfalangasikindikdajoylashadi.

2 bosqich. tinch perkussiyao'tkaziladi. Perkussiyayuqoridan pastga (kindikliniyasidan) pastga (qovga) bo'g'iqperkutortovushpaydobo'lgunichao'tkaziladi.

NB!

Tekshirishdan oldin siydik qopibo'shatilganbo'lishi kerak, vabola dastulborligini aniqlashtirish zarur.

Ichak halqalarining axlat bilanto'lganligi yoki siydik qopining to'lishi perkussiyadabo'g'iqlik paydoqiladi, natijadasuyuqlikning haqiqiy darajasini aniqlabbo'lmaydi.

Pasternatskiy simptomini aniqlash (51-rasm.)

1 bosqich. Bemor orqasiyorug'likmanbaiga qaratib turadi yoki o'tiradi.

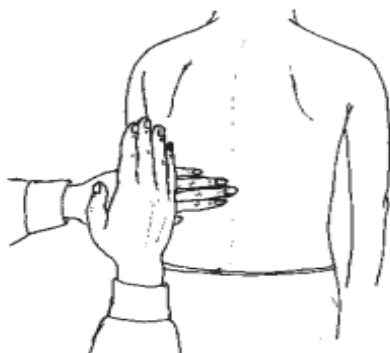
2 bosqich. Vrach bemorning chap tomonida o'tiradi.

3 bosqich. Chap qo'lni bel qismiga qo'yib (o'ng tomondake yingchapda)

4 bosqich.

O'ng qo'lkaftini qovurg'alarga qo'yib chap qo'l tashqi yuzasibo'ylab qisqakuch sizarb abering.

5 bosqich. Tukillatish bemorda og'riq sezimini paydoqilayotganini so'rang. Agar og'riqbo'lsa og'riq qaysitomonga uzatilayotganini aniqlang.

51-rasm.Pasternatskiy simptomini aniqlash

Siydikqopiperkussiyasi

Perkutortekshirish to'lasidiki qopida qovustida joylashish balandligini aniqlash uchun o'tkaziladi.

1 bosqich. Bemor yorug'lik manbaiga yuzini qaratib o'tiradi.

2 bosqich. Vrach bemorning o'ng tomonida o'tiradi.

3 bosqich. Chap qo'lining barmoq-plessimetriya qovgari parallel joylashtiriladivao'rtalini yabo'yichayu qoridan pastga perkussiya qilinadi, kindikdan boshlanadi qovgacha (tinch perkussiya qo'llaniladi).

4

bosqich. Bo'g'i qo'ni perkutortovushning paydov boshlash to'lgansidiki qopining qovustida joylashgan balandligi dandarak beradi.

5

yoshli sog'lombolada siydikajratish sistemasini tekshirish natijalaritavsifi gamisol

Gorizontal va vertikal holatda buyrak palpatsiyalanmaydi.

Qovustisohasida siydikqopipalpatsiyalangandato'pilmaydi.

To'lgansidiki qopiqovustidan 5 sm ko'tariladi.

Pasternatskiy simptomini ikkalatomondaman fiy.

TEST SAVOLLARI

1.

Chaqaloqlar buyragidagi anatomik xususiyat qanday?

1. yog' kapsulasi yaxshirivojlangan.

2.

fibrozvayog' kapsulasi qalinligi bir xil.

3. yog' kapsulasi ingichka.

4. yog' kapsulasi yo'q.

5. fibrozvayog' kapsulasi yo'q.

2.

Biryoshgacha bolalardasiydikqopihajmi qancha?

1. 25-30 ml.

2. 35-50 ml.

3. 50-60 ml.

4. 70-90 ml.

5. 100-120 ml.

3.

Qorin perkussiyasida buyrak tekshirilayotgan vaqtda aniqlanadi:

1. qorin bo'shlig'idasuyuqlik borligi.

2. Nefroptoz.

3. Pasternatskiy simptom.

4. siydik yo'llarida og'riq nuqtasi.

5. buyrakda og'riq.

4.

Buyrak palpatsiyasivaqtidabemorningholati qanday?

1. o'ng yon boshga.

2. chap yon boshga.

3. qoriniga.

4. o`tirgan.

5. orqagayotgan.

5. Shishaniqlanadi.

1. boldirda.

2. bilakda.

3. yelkaningichkiyuzasida.

4. ko`krakqafasida.

5. sonda.

6.

Siydikqopinormadapalpatsiyalanadi:

1. chaqaloqlarda.

2. 1 yoshgacha.

3. 2-yoshgacha.

4. 5 yoshgacha.

5. 7 yoshgacha.

7.

Pasternatskiysimptominitekshirishvaqtidaaniqlanadi:

1. siydikyo`llaridaog`riq.

2. buyrakdaog`riq.

3. siydikqopidaog`riq.

4. assitborligi.

5. nefroptozborligi.

8.

Birhaftalikbolalardasiydikchiqarishchastotasi:

1. 5-6 martakuniga.

2. 7-8 martakuniga.

3. 10-15 martakuniga.

4. 15-20 martakuniga.

5. 20-25 martakuniga.

JAVOBLAR ETALONI:

1)– 4; 2)– 2; 3)– 3; 4)– 5; 5)– 1; 6)– 3; 7)– 3; 8)– 1.

3.13. ENDOKRINSISTEMASINITEKSHIRISH

I. Tekshirishusuli: ko`zdankechirish.

**Ko`zdankechirishsharti:**hammagamaqbulusulda ( I bo`limgaqarang).

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda.

Xarakteristikaro`yxati (6):

1. Umumiyko`zdankechirish:

- jismoniyrivojlanish (massa, bo`yuzunligi, semizlik);
- tanatuzulishiproporsionalligi;
- yog`ningko`pto`plpnganqismivataqsimlanishxususiyati.

2. Terivauninghosilalariningholati:

- rangi;
- namligi;
- pigmentatsiyaxususiyati;
- notipikjoylardasocho`shishi;
- toshmalarborligi;
- sochlarningholati.

3. Yuzniko`zdankechirish:

- mimikanibaholash;
- yuzshaklivao`zgachaligi;
- qovoqlarahvolinibaholash;
- rangparda, kon`yunktiva ,qorachiqholatinibaholash.

4. Bo`yinniko`zdankechirish.

5. Ko`krakqafasiniko`zdankechirish:

- sutbezlari;
- aksillyarchuqurcha.

6. Jinsiyorganlarniko`zdankechirish.

II. Tekshirishusuli: palpatsiya.

Palpatsiyasharti:hammagamaqbulusulda (I bo`limgaqarang).

Talabaningholati:bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati:tik; ertayoshdagibolalarto`shakgayotganholda.

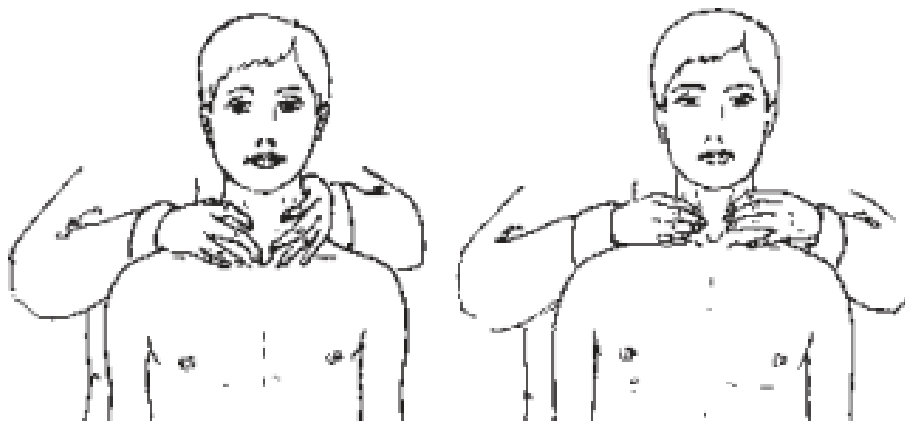
Materiallita`minlanganlik;santimetrililenta

Xarakteristikaro`yxati (7):

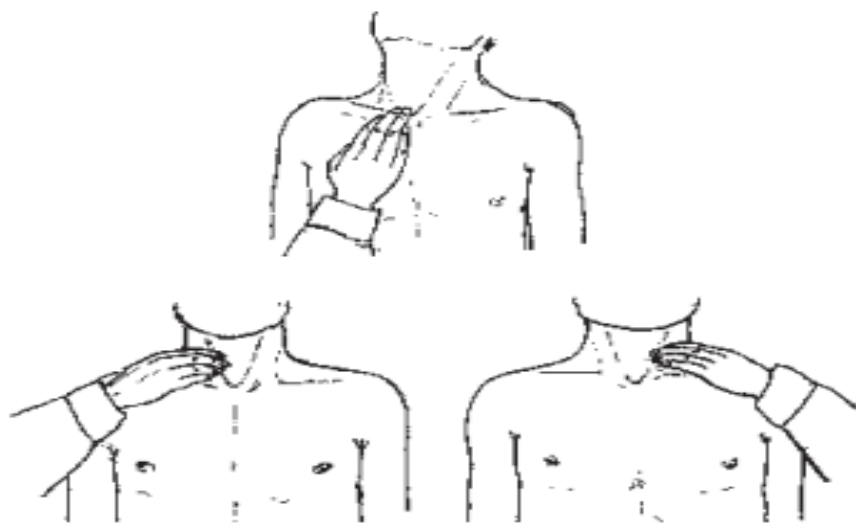
1. Pulsnisanash (3.9 qarang).
2. Arterialbosimnio`lchang (3.9 qarang).
3. Qalqonsimonbezpalpatsiyasi.

4. Qalqonsimonbezningko`ndalango`lchaminio`lchash.
5. Qalqonsimonbezkattalashgandabo`yinaylanasinio`lchash.
6. Teriostiyog` qavati qalinliginio`lchash (3.5 qarang).
7. Teriyuzasiholati, namligi (3.4 qarang).

Qalqonsimonbezpalpatsiyasi (52, 53-rasm.)

52-rasm. Qalqonsimon bez istmusi palpatsiyasi.

53-rasm. Qalqonsimon bez bo`laklari palpatsiyasi.

1 bosqich. Qalqonsimonbez istmusi palpatsiyasidavrach
Bemorningro`parasida o`ng tomonidaturadi,

2 bosqich.

O`ng qo`lning o`rtavako`rsatgich barmog`i yarim oy chuqurchaga qo`yiladi va sirpanuvchi harakatlar bilan to`shdani yuqoridan pastga tushiriladi bu vaqtda istmus barmoqlar ostidan seziladi.

bosqich. Qalqonsimonbezningo`ngvachapbo`laklarinipalpatsiyaqilishdavrachbemor ningorqasidaturadi.

4 bosqich. Ikkalaqo`lningboshbarmog`ito`sh-o`mrov-so`rg`ichsimonmushagiorqaqirrasida, falangalarorasidagibo`g`imdanbukilgan II-V barmoqlaresaoldingiqirrasidaturadi.

5 bosqich. Boladanyutinishharakatlarinibajarishso`raladi, shuvaqtdaqalqonsimonbeztomoqqasiljiydivabarmoqlarostidansirpanibo`tadi.

6 bosqich. konsistensiyasiga, yuzasiga, harakatchanligigaxarakteristikaberingo`lchamivaog`riqborliginianiqlang.

Qalqonsimonbezningko`ndalango`lchaminio`lchash

1 bosqich. Santimetrililentaniqalqonsimonbezyuzasigaqo`ying, lentaniuchito`sh-o`mrov-so`rg`ichsimonmushagigaqo`yiladi, qalqonsimonbezningorqatashqiqirrasigaharakatlantiriladi.

2 bosqich. Qalqonsimonbezningko`ndalango`lchaminio`lchang.

Qalqonsimonbez kattalashgandabo`yinaylanasinio`lchash

1 bosqich. Lentaningbiruchini VII bo`yinumurtqasio`tkiro`sig`igaqo`yiladi.

2 bosqich. Lentanioldindanbezningbirozchiqibturuvchiqismigajoylashtiring.

3 bosqich. Olingano`lchamkeraklihujjatgayozibqo`yiladi.

III. Tekshirishusuli: bolalardajinsiyrivojlanishnibaholash.

Tekshirishsharti: hammagamaqbulusulda (I bo`limgaqarang).

Talabaningholati: bemoroldidatikyokio`tirganholda.

Bemorbolaningholati: tik.

Qizbolalardabaholanadi:

- qovvaqo`ltiqostidagituklanish;
- sutbezlaririvojlanishi;
- menstrualfunksiyaxarakteriniso`raladi;

O`g`ilbolalarda:

- qovyuzvaqo`ltiqostidagituklanish;
- kekirdakshakllanganligi;
- ovozningyoshgabog`liqo`zgarishi;
- jinsiyolato`lchami;
- urug`dono`lchami.

NB!

Bolalardajinsiyrivojlanishjinsiyformulako`rinishidashartlieslatmagayozibqo`yiladi

(Iv bo`lingaqarang).

Vrachendokrinologbilanbirgalikdao`g`ilbolalardajinsiyorganlarol`lchaminianiqlash.

TEST SAVOLLARI

1.
Qalqonsimonbezgiperfunksiyasiborbo
lalaro`zinitutishidagixususiyatqanday
?

1. loqayd.
2. holsiz.
3. kamharakat.
4. yig`loqi.
5. uyquchan.

2.
Qalqonsimonbezgiperfunksiyasiborbo
lalarko`zdankechirilgandaqandayterira
ngianiqlanadi?

1. missimon-qizil.
2. sariq.
3. qo`ng`ir.
4. Sianotik.
5. pushti.

3.
Buyrakustibeziningsurunkaligipofunk
siyasivaqtidaog`izbo`shlig`ishilliqqav
atidaqandayo`zgarishaniqlanadi?

1. qo`ng`irrang.
2. aftmavjudligi.
3. Sianotikrang.
4. shishlar.
5. sarg`ayganrang.

4.
Qalqonsimonbezgiperfunksiyasiborbo

laldakulganvaqtdako`zyorig`iqanda
yo`zgaradi.

1. qisqaradi.
2. qisqarmaydi.
3. kengayadi.
4. astasekinkengayadi.
5. astasekinkattalashadi.

5.
Pubertatyoshdasog`lombolalardabo`yi
nko`zdankechirilgandanimaaniqlanadi
?

1. Qalqonsimonbez istmusi.
2. istmus vabo`laklar.
3. "qalin" bo`yin.
4. bo`yindeformatsiyasi.
5. Pigmentatsiya.

6.
Bolalardabo`yinko`zdankechirilganda
qalqonsimonbezsezilarlikattalashganb
o`laklariva istmusi qandayaniqlanadi?

1. I daraja.
2. II daraja.
3. III daraja;
4. IV daraja;
5. V daraja.

7.
Qalqonsimonbez kattalashishiningqays
idarajasida "qalinbo`yin" ko`rinadi?

1. I.
2. II.

3. *III.*
4. *IV.*
5. *V.*

1. *9-10 yosh.*
2. *10-11 yosh*
3. *11-12 yosh.*
4. *14-15 yosh.*
5. *12-13 yosh.*

8.

Qaysiyoshdaskaleto`shito`xtaydi?

1. *13-14 yosh.*
2. *12-13 yosh.*
3. *14-15 yosh.*
4. *15-16 yosh.*
5. *16-17 yosh.*

9.

Qaysiyoshdabirinchimenstruatsiyapay dobo`ladi ?

10.

Qalqonsimonbezbo`laklaripalpatzial anayotganvaqtdavrachqaerdaturishike rak?

1. *bemorgaqaramaqarshi.*
2. *bemordano`ngda.*
3. *bemordanchapda.*
4. *bemororqasida.*
5. *qaramaqarshi, o`ngtomonda.*

JAVOBLAR ETALONI:

1)– 4; 2)– 2; 3)– 1; 4)– 2; 5)– 1; 6)– 2; 7)– 3; 8)– 5; 9)– 3; 10) – 4.

IV bo`lim. ILOVALAR

1. Bemor tana holati

Faol	Bemor tana holatini o`z ehtiyojlariga qarab o`zgartirishi mumkin.
Passiv	Bemor tananing holatini begonalar yordamisiz o`zgartira olmaydi
Majburiy	Bemorning ahvolini yaxshilash uchun ongli va instinktiv ravishda qabul qilgan pozitsiya

2. Bola es-xushi

Buzilmagan

Buzilgan	Stupor	Bolani atrof muhitga yomon yo`naltirilgan va savollarga kechikib sekin javob qaytaradi
	Sopor	Bolaning atrofga loqaydsizlik holati, savollarga javob qaytarmaydi ammo reflekslar saqlangan
	Koma	Oliy nerv faoliyatining chuqur tormozlanishi kuzatiladigan holat es-xush reflekslar sezgi va harakat yo`q

3. Koma og`irligini baholash (ballarda)

Ko`zning ochilishi	Mustaqil	4
	Ovoz balandlatilganda	3
	Og`riq stimulyasiyasiga	2
	Reaksiya yo`q	1
Optimal so`zlashish reaksiyasi	Orientatsiya saqlangan	5
	Es-xush sputan	4
	Noadekvat reaksiya	3
	Anglab bo`lmaydigan javob	2
	Reaksiya yo`q	1
Optimal harakat reaksiyasi	Buyruqni bajaradi	6
	Og`riq joyini ko`rsatadi	5
	Qo`zg`atishga global reaksiya	4
	Dekortikatsiya pozasi(bukuvchi mushak)	3
	Detsebratsiya pozasi(yozuvchi mushak)	2
	Reaksiya yo`q	1
13-15 ball	Oqibati qoniqarli	
9-12 ball	Oqibati shubhali	
8 ball dan kam	Oqibati yomon	

4. Konstitutsiya tipi (M.V. Chernorutskiy bo`yicha)

Astenik	Uzunlikka o`lishning ustunligi; umumiy rivojlanishning pasayishi; bo`yi normadan baland;qo`l va oyoqlarning tanaga nisbatan uzunligi;
---------	---

	ko`krak qafasi sohasining , qorin sohasiga qaraganda ustunligi; bo`ylama o`lchamlarning, ko`ndalang o`lchamlarga nisbatan ustunligi; epigastral burchak o`tkir;
Giperstenik	Kenglikka o`lishning ustunligi; gavda to`laligi bilan xarakterlanadi; tana qo`l va oyoqlarga nisbatan uzun; qo`l va oyoqlar kalta; bo`y uzunligi o`rtacha; qorin sohasining , ko`krak qafasi sohasiga qaraganda ustunligi; epigastral burchak o`tkir;
Normostenik	Tana rivojlanishi hamma belgilar bo`yicha proporsional;

5. Muddatdan oldin tug`ilgan bolalarning 1 yoshgacha vazni va bo`yining oshib borishi

Yoshi	Chalalik, darajasi					
	I		II		III	
	Vaznning har oyda oshib borishi, gr	Bo`yning har oyda oshib borishi, sm	Vaznning har oyda oshib borishi, gr	Bo`yning har oyda oshib borishi, sm	Vaznning har oyda oshib borishi, gr	Bo`yning har oyda oshib borishi, sm
1	300	3,7	190	3,6	190	3,7
2	800	3,6	700-800	3,6	650	4,0
3	700-800	3,6	700-800	3,6	600-700	4,2
4	700-800	3,3	800-900	3,8	600-700	3,7
5	800	2,3	800	3,3	750	3,6
6	700	2,0	700	2,3	800	2,8
7	700	1,6	600	2,3	950	3,0
8	700	1,5	700	1,8	600	1,6
9	700	1,2	450	1,0	550	2,1
10	400	1,5	400	0,8	500	1,7
11	400	1,0	500	0,9	300	0,6
12	350	1,2	400	1,5	350	1,2

6. Birlamchi va ikkilamchi toshma elementlari

BIRLAMCHI MORFOLOGIK ELEMENTLAR		
DOG` (masula)-</b> ma`lum	1.Yallig`lanishli xarakterga ega:</b> teri sathidan ko`tarilmagan holda paydo	

chegaralangan erda teri rangini o'zgarishi	bo'ladi	
Rozeola	Hajmi nuqtadan 5 mm gacha bo'lgan, oq-qizg'ish rangdagi dog'	Tif, paratif, leptospiroz, zaxm
Mayda nuqtasimon toshma	Ko'p sonli 1-2 mm hajmdagi rozeolalar	Skarlatina, stafilokokli infektsiya, psevdotuberkulyoz
Kichikdog'li toshma	Dog'ning hajmi 5-10mm, teri sathidan ko'tarilmaydi	Qizamiq, qizilcha, ichak iersiniozi, infeksiyon mononukleoz
Yirikdog'li toshma	Dog'ning hajmi diametri 11-20mm	
Эpumema	Dog'ning hajmi diametri 20mm oshadi	Infektsion eritema, roja (saramas), allergik dermatit
GEMORRAGIK DOG'LAR	2. Dog' yallig'lanishsiz xarakterga ega: barmoq bilan bosilganda-yo'qolmaydi. Qon tomir devori butunligi buzilganda kelib chiqadi.	
Petixiya	Nuqtali dog'	Skarlatina, gipovitaminoz S, DVS-sindrom
Purpura	Ko'p sonli, dumaloq, hajmi 2-5 mm atrofida bo'lsa	Aplastik anemiya, trombositopenik purpura
Vibitses	Katta yo'l-yo'l, chiziqli gemorragiyalar	Jarohatlar
Ekximozlar	Hajmi 5 mm dan ortiq noto'g'ri shaklda qon quyilish	Gemofiliya
Gematomalar	Massiv qon quyilishi, teri shishi bilan	Jarohatlar, gemofiliya
TOMIR DOG'LARI	Qon tomirning noto'g'ri rivojlanganligi bilan bog'liq, bosganda yo'qoladi	
Teleangioektaziyalar	Orttirilgan, "tomir yulduzchalari"	Jigar kasalliklarida
Nevuslar	Tug'ma dog' "xol"	
Angiomalar	Tomir o'smalari, (kavernoz, oddiy)	

PIGMENT DOG'LAR	Melaninning ortiqcha to'planishi tufayli kelib chiqadi, unga bosganda yo'qolmaydi.	
<i>Vesnushka</i>	Kichik sariq yoki to'q jigarrangdagi nuqtalar	Ultrabinafsha nuri ta'sirida paydo bo'ladi
Xloazma	Katta sohadagi giperpigmentatsiyalar	Addison kasalliga, gipervitaminoz
DISXROM YOKI AXROM PIGMENT DOG'LAR	Pigment hosil bo'lishining buzilishi tufayli kelib chiqadi, yallig'lanishsiz dog'	albinizm
<i>Vitiligo</i>	Aylana shakldagi va joylashganda qirralari normadagi teriga nisbatan ko'proq pigmentatsiyalangan, depigment dog'	Neyroendokrin buzilishlar va fermentativ disfunktsiyalar
<i>Leykoderma</i>	Kichik depigment dog'lar	Ikkilamchi zaxm, psoriaz, lishay
BO'SHLIQSIZ ELEMENTLAR		
Papula (rarila)	Teri sathidan biroz ko'tarilib turadigan, 1 – 3 mm diametridagi yassi yoki qubbasimon element bo'lib, biriktiruvchi to'qima va epidermis proliferatsiyasidan paydo bo'ladi. Papula dumaloq, poligenal, konussimon shaklda bo'lishi mumkin. Papula ustidagi teri pushti-qizil, kulrang, bo'z rangda bo'ladi.	Qizamiq, qizilcha, yassi sugal, lishay, neyrodermitlar
Bo'rtmacha (tubegsulum)	Terining ustidan bo'rtib chiqqan, 5-10 mm hajmdagi qattiq, bo'shliqsiz element bo'lib, teri ustidan ko'tarilib turadi. Uning asosini yallig'lanish jarayonida hosil bo'lgan infiltrat tashkil etib, u dermaning chuqur qavatida joylashgan bo'ladi. Bo'rtmachani papuladan farqi, orqaga qaytish jarayonida nekrozga uchrab, o'rnida chandiq, yara qoldiradi.	Teri tuberkulyozi, zaxm, sistemali qizil yugurik, moxov
Tuguncha (nodus) -	Teri ustidan ko'tarilib turgan yoki teri qavatlari orasiga joylashgan, 10 mm yoki	Zaxmli gumma, furunkul,

	undan katta hajmdagi qattiq tuzilma bo`lib, terida yoki teri osti qavatida hujayralar infiltratini yig`ilishidan paydo bo`ladi. Tuguncha keyinchalik yaraga, chandiqqa aylanishi mumkin	karbunkul, tugunli eritema
Qavariq (urtika) -	O`tkir yallig`lanish jarayoni elementi hisoblanib, teri so`rg`ich qavatida chegaralangan shish paydo bo`lishi natijasida yuzaga keladi. Hajmi 20 mm dan katta bo`lib, teri sathidan ko`tarilib turadi. Qavariq asoratsiz tezda so`rilishi yoki o`rnida jigarrang dog` pigmentatsiya qoldirishi mumkin.	Hasharotlar chaqishi, allergik toshma
Бўшлиқли элементлар		
Pufakcha (vesikula) -	Teri ustidan biroz ko`tarilgan 1-5 mm hajmda bo`lib, ichida seroz yoki gemarragik suyuqlik tutadi. Ko`pincha septik holatlarda, chaqaloqlar zaxmida, saramasda, oddiy va o`rab oluvchi pufakchali lishayda, suvchechakda, issiqlikda kuzatiladi. Suvchechakda avval toshma bola boshining sochli qismiga, tana va oyoqlariga, shilliq qavatlarga dog`li – papula holida toshadi. Keyin qisqa vaqt ichida toshma no`xatdek pufakchaga aylanadi va 1-2 kun ichida qurib, qobiq hosil qiladi. Qobiq 1-2 hafta davomida tushib ketadi.	Gerpes, ekzema, dermatit, suvchechak
Pufak (bul1a) -	Bu pufakchadan o`zining kattaligi bilan farqlanib, hajmi 5-15 mm va undan katta bo`ladi. Ichida seroz, gemarragik yoki yiringli suyuqlik tutadi. O`zidan keyin qobiq yoki ho`l eroziya qoldirishi mumkin. Pufak kuyishda, o`tkir dermatitda kuzatiladi.	Kuyish, medikamentoz dermatit
Pustula (yiringcha, pustula) —	Yiring ekssudatli, bo`shliqli hosila (uchlamchi) bo`lib, o`tkir yallig`lanish fonida, epitelial hujayralar nekrozi	Stafilokokkli va streptokokli infektsiya

	natijasida paydo bo`ladi. Uning tarkibida ko`plab leykotsit, albumin va globulinlar bo`ladi. Etiologiyasiga ko`ra pustula bo`ladi	
Иккиламчи морфологик элементлар		
Pigmentatsiya (Pigmentatio) —	Giperpigmentatsiya ba`zan birlamchi elementlardan (tuguncha, bo`rtmacha, pufakcha, pufak, yiringcha), ba`zan ikkilamchi elementlardan (yara, eroziya), shuningdek gemosiderin (qon pigmenti) to`planishidan so`ng hosil bo`ladi. Kattaligi va shakli qaysi elementdan keyin hosil bo`lgan bo`lsa, shunday o`lchamda bo`ladi.	Qizamiq, piodermiya, lishay
Qipiqsimon tangachali qoplama (sguama) -	Epidermis muguz qavatining to`kilishidan paydo bo`ladi. To`kilayotgan qoplama xar xil kattalikda bo`lishi mumkin: 5 mm dan katta bo`lsa yaproqsimon, 1-5 mm oralig`ida bo`lsa plastinkasimon, juda mayda bo`lsa - qipiqsimon teri to`kilishi deyiladi.	Skarlatina, psoriaz, yangi tug`ilgan chaqaloq fiziologik eritemasidan keyingi qipiqqlanish
Qatqaloq	Serozli ekssudat, yiring yoki qonning ajralib, teri yuzasida qotib qolishi tufayli kelib chiqadi.	Suvchechak, herpes, ekzema, xeylit
Yoriq (chuqur — rhagades, yuzaki — fissure) —	Surunkali kasalliklari natijasida teri burmalarida hosil bo`ladi (gipovitaminozda og`iz burchaklarida, barmoqlar orasida, quloq supراسi orqasida va h.k.). yallig`lanish natijasida, masalan bichilishda quruq terini tortilishi va h.k. natijasida bo`lishi mumkin. Chuqur yoriq derma yoki undan chuqurroq bo`lib, undan keyin chandiq qoladi. Yuzaki yoriq epidermisdan chuqur bo`lmay, izsiz bitib ketadi.	Bichilish, surunkali ekzema
Tirnalish (ekskoriatsiya, excoriatio) —	Dermaning yuza qavatlarini jarohatlanishi bo`lib, chuqur, chiziqli shaklga ega, mexanik jarohatlanish natijasida yuzaga keladi. Agar tirnalish chuqur bo`lsa,	Ekssudativ diatezda qashlanishlar, chivinlar chaqishi,

	bitgandan so`ng chandiq, giper- yoki depigmentatsiya qoladi.	jarohatlar, tiralishlar
Yara (ulcus) –	Bu terining va teri osti qismlarining chuqur shikastlanishi bo`lib, birlamchi teri toshmalarining limfa, qon aylanishining buzilishi, trofik o`zgarishlar natijasidagi parchalanishdan paydo bo`ladi.	Stertokokli infektsiya, trofik yaralar, yotoq yaralar
Chandiq (cicatrix) -	Biriktiruvchi to`qimalardan tuzilgan bo`lib, terining chuqur jarohatidan hosil bo`ladi. Chandiq rangi avval qizg`ish bo`lib, keyinchalik oqara boshlaydi.	Kuyish, operatsiyadan keyingi chandiqlar
Lixenifikatsiya (Lichenificatio) —	Zich, nisbatan quruq, qalinlashgan, nostandart tashqi tuzilishga ega teri bo`lib, u g`adir-budir, shagrensimon (shagren teri — ingl. shagreen leather), giperpigmentatsiyalangan bo`ladi. Ko`pincha lixenifikatsiya papulez elementlar qo`shilishidan hosil bo`ladi. Ba`zan terini uzoq muddat qichish natijasida ishqalanishi natijasida birlamchi rivojlanadi.	Neyrodermit, psoriaz, ekzema
Vegetatsiya (Vegetatio) —	Terini uzoq muddatli birlamchi va ikkilamchi yallig`lanish xarakteridagi toshmalar tubidagi qilcha va so`rg`ichcha ko`rinishidagi kattalashishi bo`lib, umumiy ko`rinishi xo`roz toji — ingl. cock`s comb ko`rinishida bo`ladi). Vegetatsiya bo`lishi mumkin:  - kulrang, quruq, zich — qalinlashgan muguz qavat bilan qoplangan;  - pushti yoki qizil rangli, seroz yoki qonli suyuqlik ajratuvchi, yumshoq — vegetatsiyani eroziyaga aylanish belgisi;  - atrofi giperemiyalangan, seroz-yiringli suyuqlik ajratuvchi, og`riqli — vegetatsiyaga infeksiya tushganligi belgisi.	Birlamchi- o`tkir uchli kandiloma, Ikkilamchi-surunkali yaralarda, eroziyalarda

Eroziya (Erosio) —	Epidermisdagi, yuzaki, suvli tubga ega boʻlgan teri defekti boʻlib, ogʻiz boʻshligʻi shilliq qavatlarida ham kuzatiladi. Koʻpincha boʻshliqli elementlar (pufakcha, pufak, yiringcha) yorilishidan keyin hosil boʻlib, shakli va kattaligini saqlab qoladi. Baʼzan birlamchi elementlarsiz, masalan, yalligʻlangan teri yoki shilliq qavatni shikastlanishidan keyin hosil boʻladi. Ogʻiz shilliq qavatida eroziya qirralarining shishi va infiltratsiyasi kuzatilib, yaraga oʻxshash boʻlib qoladi. Bitgandan soʻng chandiq qolmaydi.	Bichilish, Ritter kasalligi
------------------------------	--	-----------------------------

7. Yurak – qon tomir tizimini funksional tekshirishning natijalarini baholash.

Shalkov sinamasi (dozalangan zoʻriqish) dan keyin: puls, va arterial qon bosimni oʻlchash (gorizontal yoki vertikal holatda), zoʻriqishdan keyin darhol va 3,5, 10 minutdan soʻng	Natijani baholash: reaksiya musbat- zoʻriqishdan keyin puls avvalgi natijadan 25% dan ortiq emas, sistolik AQB biroz koʻtariladi, diastolik AQB biroz tushadi yoki avvalgi natijada qoladi, reaksiya manfiy- zoʻriqishdan soʻng bemor ahvoli ogʻirlashishi, pulsning 25% dan ortiq tezlashishi, sistolik AQB tushishi, koʻrsatkichlar birlamchi natijaga 3-5 minut davomida qaytmasligi
Ortoklinostatik sinama: bola holatini gorizontal holatdan vertikal holatga oʻtganda puls va arterial qon bosimi oʻzgarishini taqqoslash	adekvat reaksiya – pulsning 5-10 taga oshishi, arterial qon bosimining oʻzgarmasligi yoki biroz oshishi (2-3 mm. sim. Ust.) noadekvat reaksiya- pulsning oʻta tez oshishi va sistolik bosimning tushib ketishi
Shtange sinamasi- 3 marta chuqur nafas olgandan soʻng maksimal nafas saqlash muddati	Nafas saqlash muddati (NSM) bola yoshiga koʻra davomiyligi bola yoshi NSM,s bola NSM,s yillarda yoshi

			yillarda	
6	16	10	37	
7	26	11	39	
8	32	12	39	
9	34	13	42	

8. Bolalarda EKG va FKG ning xususiyatlari

EKG xususiyatlari	FKG xususiyatlari
tishchalarning davomiyligi qisqa intervallar oralig'i qisqa tishchalarning tebranishi yuqori Standart uzatkichlarda R va S tishchalarning nisbati yurak o'qining yo'nalishini bildiradi Gis tutam o'ng oyoqchasining qisman blokadasi	yurak cho'qqisida III tonning yuqori chastotasi qayd etilishi ba'zida to'sh suyagining chap qirrasi III qovurg'alararo sohada yurakning IV (bo'lmacha) toni qayd etiladi I va II tonlarning bo'linishi to'sh suyagi chap qirrasi bo'ylab II qovurg'alararo sohada o'rta chastotali, kichik amplitudali, sistolaning 1/3 qismini egallagan funksional shovqinlar eng ko'p aniqlanadi, ko'pincha I ton bilan birlashadi

9. Miya nervlarining faoliyatini tekshirish

para	nomlanishi	funksiyasi	faoliyati buzilishi
I	n.olfactorius	hid sezish a'zolari retseptorlaridan ta'sirlanishni o'tkazadi	hid sezish pastligi yoki yo'qolishi, kuchayishi yoki buzilishi (anosmiya, giposmiya, giperosmiya, dizostomiya): bir yoki ikki tomonlama. Hidli galyusinatsiyalar, hidli auralar
II	n.opticus	ko'rish o'tkirligini ta'minlaydi, rangni ajratadi	ambliopiya (ko'rish o'tkirligi pasayishi) Amavroz (ko'rlik) Skotoma (ko'ruv maydonida ayrim sohalarning yo'qolishi) Gemianopsiya (ko'ruv

			maydonining yarmi tushishi) daltonizm (yashil va qizil rangni ajrata olmaslik) Disxromatopsiya (alohida ranglarni ajrata olmaslik)
III IV VI	n.oculomotorius n.trochlearus n.abducens	Yuqori qovoqni ko'tarishi, ko'z olmasini harakatlantirish. Ko'z nigohini pastga va tashqariga qaratadi. Ko'z olmasini tashqariga qaratadi	Ptoz (yuqori qovoqni pastga tushishi) (n.oculomotorius yadrosining aplaziyasi) G'ilaylik (ichkariga va tashqariga qaragan, vertikal va gorizontal) akkomodatsiya va konvergensiya reaksiyasi buzilishi Yorug'likka ko'z qorachiqklarining sinxron reaksiyasi buzilishi Midriaz (qorachiqqlarning kengayishi) Mioz (qorachiqqlarning torayishi) Qorachiqqlarning yorug'likka to'g'ri reaksiyasi buzilishi- yo'qolishi, sust reaksiyasi, qorachiqqlar ossillyasiyasi (qorachiqqlar torayishi va zudlik bilan kengayishi) Grefe simptomi, "botayotgan quyosh" simptomi Anizokariya (qorachiqqlarning diametri har xil)
V	n.trigeminus	Bosh terisi va shilliq qavatlarining og'riqli,	Terisida shoxlar joylashuviga ko'ra sezgirlik

		temperatur va taktil sezgirlik. Pastki jag` mushaklariga birikkan mushaklarda chuqur sezgirlik va harakat	buzilishi. Chaynash mushaklarining parez va paralichi, og`iz ochilganda pastki jag`ning yon tomonga og`ishi Trizm (mushaklarning keskin zo`riqishi) Nevralgiya
VII	n.facialis	Mimik mushaklarning innervatsiyasi	mimik mushaklar parezi; ko`z olmasi kengligining o`zgarishi, lagoftalm (ko`zni yuma olmasligi) Burun- lab burchagi tekislanishi “Parus” simptomi Yuz asimmetriyasi
VIII	n.statoacusticus	Eshitishni ta`minlaydi. Muvozanatni saqlash, maydonda orientatsiyani aniqlash	bosh aylanishi Nistagm (vertikal, gorizonta, rotatorli), Koordinatsiya buzilishi Eshitish pasayishi, eshitish gallyusinatsiyasi
IX, X	n.glossopharin geus n.vagus	Yutishni ta`minlaydi, fonatsiyani saqlash, ichki a`zolari innervatsiyasi	Disfagiya (tomog`iga uchish) Tanglay mushaklari asimmetriyasi Disfoniya. Afoniya. Rinolaliya (nutqda burun dimog`i bilan gapirish)
XI	n.accessorius	Boshni aylantiradi, elka sohasini ko`taradi	To`sh-o`mrov-so`rg`ich mushak gipotrofiyasi Zararlangan sohada elkaning tushishi Bo`yin qiyshiqqligi Talvasalar
XII	n.hypoglossus	Til harakatini ta`minlaydi	Og`izdan chiqarilgan tilni chetga og`ishi Til atrofiyasi. Til parez,

			paralichi. Tilning fibrilleyar tortilishi Dizartriya (nutq artikulyasiyasi buzilishi) Anartriya (gapira olmaslik)
--	--	--	---

10. Bolalarda vegetativ tonus holatini aniqlash mezonlari

Ko`rsatkich	Simpatik reaksiya	Parasimpatik reaksiya
Qorachiqalar	kengayishi (midriaz)	Normal, biroz qisilgan (mioz)
Ko`z rangdor pardasi	Depigmentatsiyalangan, geteroxromli	normal
Teri rangi	Oqargan	Pushti, qizg`ish
teri surati	yo`q	kuchaygan, sianoz
Teri namligi	Quruq	Nam
Terlash	Kamaygan	Kuchaygan
Salivatsiya	kamaygan	Kuuchaygan
Tana harorati	pasaygan	ko`tarilgan
Puls	taxikardiya	bradikardiya
Arterial qon bosimi		
sistolik	ko`tarilgan	pasaygan, normal
diastolik	ko`tarilgan	pasaygan, normal
Nafas chastotasi	normal, taxipnoe	Bradipnoe
vegetativ paroksizmlar	simpatoadrenal	vagoinsulyar
Dermografizm	oq	qizil

11. BALOG`ATGA ETISHINING SHARTLI BELGILARI

Qiz bolalarning jinsiy rivojlanishini tekshirish:

Jinsiy belgilar, jinsiy a`zolar rivojlanish darajasi, hayz faoliyati xarakteri.

1. Aksilleyar chuqurcha tuklanishi rivojlanishi darajasi:

A₀ 0,0 tuklanish yo`q;

A₁ 0,4 bir- ikkita tukchalar;

A₂ 0,8 tuklanish aksilleyar chuqurcha markazida;

A₃ 1,2 tuklanish to`liq

2. Chov sohasida tuklanish

P₀ 0,0 tuklanish yo`q;

P₁ 0,3 bir- ikkita tukchalar;

P₂ 0,6 tuklanish chov markazida;

P₃ 0,9 tuklanish chov periferiyasida;

P₄ 1,2 tuklanish to'liq qoplagan

3. *Ko'krak bezlari rivojlanish darajasi*

Ma₀ 0,0 belgilar yo'q

Ma₁ 1,2 so'rg'ichlar biroz chiqqan

Ma₂ 2,4 "g'uncha" bosqichi

Ma₃ 3,6 ko'krak bezlarining teridan yuqori ko'tarilishi

Ma₄ 4,8 to'liq shakllanish

4. *Hayz faoliyatining xarakteri:*

Me₀ 0,0 hayz yo'q;

Me₁ 2,1 noregulyar, kam;

Me₂ 4,2 regulyar

O'g'il bolalarning jinsiy rivojlanishini baholash:

1. *Aksilleyar chuqurcha tuklanishi rivojlanishi darajasi:*

A₀ 0,0 tuklanish yo'q;

A₁ 1,0 bir- ikkita tukchalar;

A₂ 2,0 tuklanish aksilleyar chuqurcha markazida;

A₃ 3,0 tuklanish to'liq

2. *Chov sohasida tuklanish*

P₀ 0,0 tuklanish yo'q;

P₁ 1,1 bir- ikkita tukchalar, ko'proq olat ildizi atrofida;

P₂ 2,2 tuklanish chov markazida;

P₃ 3,3 tuklanish chov periferiyasida, biroq son sohasining ichki yuzasiga tarqalmagan;

P₄ 4,4 tuklanish to'liq rombsimon qoplagan

3. *Yuzda tuklar va mo'ylov paydo bo'lishi*

F₀ 0,0 tuklar yo'q

F₁ 1,6 ustki lab ustida kam pigmentatsiyali tukchalar

F₂ 3,2 tuklar o'rta chiziqqa qarab tarqalgan, sochlari pigmentatsiyalangan

F₃ 4,8 yuqori yonoqlar tuklar bilan qoplangan, ustki labda yaxshi rivojlangan, pastki lab ostida joylashgan

F₄ 6,4 yoshi katta erkaklarga o'xshab tuklangan

4. *Qalqonsimon tog'ay o'sishi*

L₀ 0,0 o'sish belgilari yo'q

L₁ 0,6 tog'ayning bo'rtishining boshlanishi

L₂ 1,2 tog'ayning aniqbo'rtishi (kadik)

5. *Ovoz tembrining o'zgarishi*

V₀ 0,0 bola ovozi

V ₁	0,7	tovush o'zgarishi (sinishi, mutatsiyasi)
V ₂	1,4	erkak tovushi tembri

BOLALARNI OVQATLANTIRISH BO'YICHA TAVSIYALAR

Bola yoshlari	Ovqatlantirishning mukammal sxemasi
0- 6 OYLARDA	ISTISNOSIZ KO`KRAK SUTI BILAN EMIZIB BOQISH
<p><u>Muammolar:</u></p> <p>1. Ona bolasini istisnosiz ko`krak suti bilan bokmaydi va bolaning vazni ortmayapti:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ona «sutim kam», deb o`ylaydi <p>Unga boshqa ovqat va\ yoki suyuqlik berishni tavsiya etishdi</p>	<p><u>Tavsiyalar:</u></p> • Istisnosiz ko`krak suti bilan boqing. Choy, suv, bolalar ovqat qorishmalari, meva sharbati, sigir suti kabi boshqa maxsulotlarni bermang.</li> <li>• Bolaning talabiga qarab kuniga kamida 10-12 marta (tungi 1 yoki 2 marta emizish bilan birga) emizing.</li> <li>• Onaning emizish taktikasini baholang va zarurat tug`ilganda o`zgartish kiriting.</li> </ul> <p>Bola bilan jismoniy kontakt davomiyligini uzaytirish, masalan, ko`proq ko`tarish va bag`riga bosish.</p>
2. Bolaga butilkada ovqat berilayapti.	• Butilkadan g`oydalanishni to`xtatish, istisnosiz ko`krak suti bilan boqish kerak.

	Agar buning iloji bo'lmasa, uyda tayyorlangan ovqat qorishmasini ($\frac{1}{4}$ chashka sigir suti + $\frac{1}{4}$ chashka suv + 1 choy qoshiq shakar yoki suyuq guruch qaynatmasi + qatiq) yoki bolalar sut qorishmasi bering. Chashkadan yoki qoshiqdan ovqatlantiring!										
3. Diareya, nag'as yo'llarining tez-tez kasallanishi va xk.	Kasallikni davolang.										
6 - 12 OYLARDA	KO'KRAK SUTI BILAN BOQISHDA DAVOM ETISH Agar bola ko'rkak suti ham ichayotgan bo'lsa, kuniga 3 marta, agar ko'rkak suti ichmayotgan bo'lsa, kuniga 5 marta qushimcha ovqat bering.										
<u>Muammolar:</u> 1. Qo'shimcha ovqat berilmayapti yoki berila boshlagan bo'lsa-da, yetarlicha ozuqa quvvatiga ega emas. Xususan, bola ratsionida temir, vitaminlar, ayniqsa A vitaminiga boy maxsulotlar yo'q.	<u>Tavsiyalar:</u> Qo'shimcha ovqatni o'z vaqtida bera boshlash! Yiliga ikki marta A vitamini berish. Temir bilan boyitilgan un maxsulotlaridan ovqat bering. <table border="1"> <tr> <th>6 - 9 oylar</th><th>9 - 12 oylar</th></tr> <tr> <td>Bola talabiga qarab ko'rkak suti</td><td>Bola talabiga qarab ko'rkak suti</td></tr> <tr> <td>Ko'rkak suti bilan aralashtirilgan bo'tqa (guruch, grechka, sulii yormasi) (1:1) - 150-200 gr. + 4 gr. sariyog'.</td><td>Ko'rkak suti bilan aralashtirilgan (guruch, grechka, sulii yormasi) (1:1) - 150-200 gr. + 4 gr. sariyog'.</td></tr> <tr> <td></td><td>Qatiq - 200 gr., pechene - 5-15 gr.</td></tr> <tr> <td>Kartoshka yoki sabzavotli pyure - 150 gr., qirg'ichdan o'tkazilgan go'sht (parranda yoki baliq) - 10-30 gr.+ o'simlikyog'i - 5 gr., mevabo'tqasiyokisharbat - 50 gr.</td><td>Donalab kesilgan yoki qirg'ichdan o'tkazilgan kartoshka va sabzavotlar - 150 gr., gushtqiyomalagichdan o'tkazilgan go'sht (parranda yoki baliq) -30-60 gr.+ o'simlik yog'i - 5 gr., meva bo'tqasi yoki sharbat - 50</td></tr> </table>	6 - 9 oylar	9 - 12 oylar	Bola talabiga qarab ko'rkak suti	Bola talabiga qarab ko'rkak suti	Ko'rkak suti bilan aralashtirilgan bo'tqa (guruch, grechka, sulii yormasi) (1:1) - 150-200 gr. + 4 gr. sariyog'.	Ko'rkak suti bilan aralashtirilgan (guruch, grechka, sulii yormasi) (1:1) - 150-200 gr. + 4 gr. sariyog'.		Qatiq - 200 gr., pechene - 5-15 gr.	Kartoshka yoki sabzavotli pyure - 150 gr., qirg'ichdan o'tkazilgan go'sht (parranda yoki baliq) - 10-30 gr.+ o'simlikyog'i - 5 gr., mevabo'tqasiyokisharbat - 50 gr.	Donalab kesilgan yoki qirg'ichdan o'tkazilgan kartoshka va sabzavotlar - 150 gr., gushtqiyomalagichdan o'tkazilgan go'sht (parranda yoki baliq) -30-60 gr.+ o'simlik yog'i - 5 gr., meva bo'tqasi yoki sharbat - 50
6 - 9 oylar	9 - 12 oylar										
Bola talabiga qarab ko'rkak suti	Bola talabiga qarab ko'rkak suti										
Ko'rkak suti bilan aralashtirilgan bo'tqa (guruch, grechka, sulii yormasi) (1:1) - 150-200 gr. + 4 gr. sariyog'.	Ko'rkak suti bilan aralashtirilgan (guruch, grechka, sulii yormasi) (1:1) - 150-200 gr. + 4 gr. sariyog'.										
	Qatiq - 200 gr., pechene - 5-15 gr.										
Kartoshka yoki sabzavotli pyure - 150 gr., qirg'ichdan o'tkazilgan go'sht (parranda yoki baliq) - 10-30 gr.+ o'simlikyog'i - 5 gr., mevabo'tqasiyokisharbat - 50 gr.	Donalab kesilgan yoki qirg'ichdan o'tkazilgan kartoshka va sabzavotlar - 150 gr., gushtqiyomalagichdan o'tkazilgan go'sht (parranda yoki baliq) -30-60 gr.+ o'simlik yog'i - 5 gr., meva bo'tqasi yoki sharbat - 50										

		gr.
	Tvorog (suzma) - 10-40 gr. + Qatiq - 100-150 gr., pechene - 5 gr., tuxum sarig'i - / dona.	Tvorog (suzma) - 40-50 gr. + Qatiq - 150 gr., non - 5-10 gr., tuxum sarig'i - / -1 dona.
		Sigir suti - 100-150 gr.
2. Bolaga berilayotgan ovqat miqdori kam (tez-tez ovqatlantirilmayapti yoki har ovqatlanishda beriladigan ovqat miqdori yoshga nisbatan tavsiya qilingan miqdordan kam).	Ovqat lantirish sonini sekin-asta tavsiya qilingan darajaga qadar ko'paytirib boring. Har ovqat langanda bolaga bitta qo'shimcha qoshiqda ovqat berib boring (yoshga nisbatan tavsiya etilgan miqdorga qadar).	
3. Bolaga juda ko'p shakar berilayapti.	Ovqat tayyorlashda qo'shiladigan shakar miqdorini kamaytiring. Bolaga konfet, unli qandolat maxsulotlari, shirin ichimliklar berishni to'xtating.	
4. Bola uchun tayyorlanayotgan ovqat ga tuz qo'shilayapti.	Bola ovqatiga tuz qo'shilmasin.	
5. Bolaga choy berilayapti.	Choy bermang. Uning o'rniga ko'krak suti, oddiy suv, meva suvi yoki meva sharbat.	
6. Diareya, nafas yo'llari va boshqa tana a'zolarining tez-tez kasallanishi.	Kasallikni davolash.	
12 - 23 OYLAR	KO'KRAK SUTI BILAN BOQISHDA DAVOM ETISH Bola oila dasturxonidagi taomlardan kuniga 5 marta ovqatlanishi kerak - 3 marta asosiy ovqatlanish va 2 marta qo'shimcha tamaddi	
<u>Muammolar:</u> 1. Bolaga hali oila	<u>Tavsiyalar:</u> To'g'ri ovqat lantirish. Yiliga 2 marta A vitamini berish.	

dasturxonidan ovqat berilmayapti yoki berilayotgan ovqat yetarli ozuqaviy quvvatga ega emas.	Temir bilan boyitilgan un maxsulotlaridan ovqat berish.
	Misol uchun menyu
	Bola talabiga qarab ko`krak suti
	Sigir sutidan bo`tqa (guruch, grechka, jo`xori, suli yormali) - 250 gr. + sariyog` - 6 gr., non - 10 gr., tuxum - 1 dona.
	Qatik - 200 gr., bulochka - 25 gr.
	- Sabzavot va go`shtdan sho`rva (40-50 gr.) - 200gr., non - 10 gr., mevalar - 100 gr. yoki - Shavla (go`sht - 40-50 gr.) - 200 gr., non - 10 gr., meva sharbati - 100 gr. yoki Moshxurda - 200 gr., non - 10 gr., mevalar - 100 gr.
	Tvorog (suzma) - 60 gr.+ Qatiq - 200 gr., pechene - 15gr.
	Sigir suti - 200-250 gr.
2. Bolaga berilayotgan ovqat miqdori kam (tez-tez ovqat lantirilmayapti yoki har ovqatlanishda beriladigan ovqat miqdori yoshga nisbatan tavsiya qilingan miqdordan kam).	Ovqat lantirish sonini sekin-asta tavsiya qilingan darajaga qadar ko`paytirib boring. Har ovqat langanda bolaga bitta qo`shimcha qoshiqda ovqat berib boring (yoshga nisbatan tavsiya etilgan miqdorga qadar).
3. Bolaga juda ko`p shakar berilayapti.	Ovqat tayyorlayotganda qo`shiladigan shakar miqdorini kamaytiring. Bolaga konfet, unli qandolat maxsulotlari, shirin ichimliklar berishni to`xtating.

4. Bolaga choy berilayapti.	Choy bermang. Ko`krak suti, oddiy suv, meva suvi yoki sharbatidan foydalaning.
5. Bola ovqatlanishdan bosh tortayapti.	• Bolaga o`zi yaxshi ko`rgan taomdan bering. • Ovqat lantirish paytida bola bilan o`ynang, qo`shiq aytib bering yoki eyishini rag`batlantirishi mumkin bo`lgan boshqa narsa qiling. • Bola yonida birga o`tirib, ovqatlanishiga sabr bilan yordam bering
6. Diareya, nag`as yo`llari va boshqa tana a`zolarining tez-tez kasallanishi.	Kasallikni davolang
24 - 59 OYLAR	OILA DASTURXONIDAN OVQATLANTIRISH. Buyoshdagibolalarratsionidaasosiyoziq-ovqatguruxlariningyetarlichaporsiyasibo`lishikerak. Porsiyaning yetarlilik mezoni shundan kelib chiqishi kerakki, bu yosh toifasidagi kichkina bolalar yana qo`shimcha ovqat eyishga undalsa ham, ochliklarini uncha his qilmaydi.
2. Bolaga berilayotgan ovqat miqdori kam (tez-tez ovqat lantirilmayapti yoki xar ovqat lanishda beriladigan ovqat miqdori yoshga nisbatan tavsiya qilingan miqdordan kam).	Ovqat lantirish sonini sekin-asta tavsiya qilingan darajaga qadar ko`paytirib boring. Har ovqat langanda bolaga bitta qo`shimcha qoshiqda ovqat berib boring (yoshga nisbatan tavsiya etilgan miqdorga qadar).

<u>Muammolar:</u> 1. Ovqat yetarli ozuqa quvvatiga ega emas. Ratsionda asosiy oziq- ovqat maxsulotlarining porsiyasi etarli emas. Bolaga berilayotganovqat miqdori etarli emas (tez-tez ovqat lantirilmayapti yoki xar ovqat lanishda beriladigan ovqat miqdori yoshga nisbatan tavsiya qilingan miqdordan kam).	<u>Tavsiyalar:</u> Bolaga quyidagi oziq-ovqat maxsulotlari guruxlaridan berilishi kerak <table><tr><td>Oziq-ovqat maxsulotlari guruxlari</td><td>Porsiyalar</td></tr><tr><td>Non, bulochka va boshqoli maxsulotlar</td><td>6-11</td></tr><tr><td>Sabzavotlar</td><td>3-5</td></tr><tr><td>Mevalar, imkon qadar yangilari</td><td>2-4</td></tr><tr><td>Sut va sut maxsulotlari</td><td>2-3</td></tr><tr><td>Oqsilga boy maxsulotlar (go`sht, baliq, tuxum, dukkaklilar)</td><td>1-3</td></tr><tr><td>Shirinliklar, moylar va yog`lar</td><td>Me`yori bilan</td></tr></table> <u>Bir porsiya miqdori (1-qism)</u> <table><tr><td colspan="2">Non va boshqoli</td><td colspan="2">Sabzavot va mevalar</td></tr><tr><td>Non</td><td>1 bo`lak (40 gr)</td><td>Qaynatilgan sabzavotlar</td><td>100 gr</td></tr><tr><td>Qaynatilgan boshoklilar</td><td>/ chashka ^(125 gr)</td><td>Xom sabzavotlar</td><td>2-3 sht</td></tr><tr><td>Bulka</td><td>2-3 bo`lak</td><td>Mevalar</td><td>100 gr</td></tr></table> <u>Bir porsiya miqdori (2-qism)</u> <table><tr><td colspan="2">Sut va sut maxsulotlari</td><td colspan="2">Oqsilga boy maxsulotlar</td><td colspan="2">Shirinliklar, moylar va</td></tr><tr><td>Sut</td><td>250 ml</td><td>Go`sht, balik, jigar</td><td>80 gr</td><td>Desert</td><td>60 gr</td></tr><tr><td>Qatiq</td><td>200 ml</td><td>Tuxum</td><td>1 dona</td><td>Yog`</td><td>15-25</td></tr><tr><td>Tvorog</td><td>150 ml</td><td>Dukkaklilar</td><td>1 chashka</td><td></td><td></td></tr><tr><td>Pishloq</td><td>15 gr</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>	Oziq-ovqat maxsulotlari guruxlari	Porsiyalar	Non, bulochka va boshqoli maxsulotlar	6-11	Sabzavotlar	3-5	Mevalar, imkon qadar yangilari	2-4	Sut va sut maxsulotlari	2-3	Oqsilga boy maxsulotlar (go`sht, baliq, tuxum, dukkaklilar)	1-3	Shirinliklar, moylar va yog`lar	Me`yori bilan	Non va boshqoli		Sabzavot va mevalar		Non	1 bo`lak (40 gr)	Qaynatilgan sabzavotlar	100 gr	Qaynatilgan boshoklilar	/ chashka ^(125 gr)	Xom sabzavotlar	2-3 sht	Bulka	2-3 bo`lak	Mevalar	100 gr	Sut va sut maxsulotlari		Oqsilga boy maxsulotlar		Shirinliklar, moylar va		Sut	250 ml	Go`sht, balik, jigar	80 gr	Desert	60 gr	Qatiq	200 ml	Tuxum	1 dona	Yog`	15-25	Tvorog	150 ml	Dukkaklilar	1 chashka			Pishloq	15 gr				
Oziq-ovqat maxsulotlari guruxlari	Porsiyalar																																																												
Non, bulochka va boshqoli maxsulotlar	6-11																																																												
Sabzavotlar	3-5																																																												
Mevalar, imkon qadar yangilari	2-4																																																												
Sut va sut maxsulotlari	2-3																																																												
Oqsilga boy maxsulotlar (go`sht, baliq, tuxum, dukkaklilar)	1-3																																																												
Shirinliklar, moylar va yog`lar	Me`yori bilan																																																												
Non va boshqoli		Sabzavot va mevalar																																																											
Non	1 bo`lak (40 gr)	Qaynatilgan sabzavotlar	100 gr																																																										
Qaynatilgan boshoklilar	/ chashka ^(125 gr)	Xom sabzavotlar	2-3 sht																																																										
Bulka	2-3 bo`lak	Mevalar	100 gr																																																										
Sut va sut maxsulotlari		Oqsilga boy maxsulotlar		Shirinliklar, moylar va																																																									
Sut	250 ml	Go`sht, balik, jigar	80 gr	Desert	60 gr																																																								
Qatiq	200 ml	Tuxum	1 dona	Yog`	15-25																																																								
Tvorog	150 ml	Dukkaklilar	1 chashka																																																										
Pishloq	15 gr																																																												
2. Bolaga juda ko`p shakar berilayapti.	Ovqat tayyorlashda qo`shiladigan shakar miqdorini kamaytiring. Bolaga kongfet, unli qandolat maxsulotlari, shirin ichimliklar berishni to`xtating.																																																												
3. Bolaga choy berilayapti.	Choy bermang. Uning o`rniga ko`krak suti, oddiy suv, meva suvi yoki meva sharbat.																																																												

4. Bola eyishdan bosh tortayapti.	Bolaga o`zi yaxshi ko`rgan taomini bering. Bola yoniga o`tirib, sabr bilan uning ovqat lanishiga yordam bering
5. Diareya, nag`as yo`llari va boshqa tana a`zolarining tez-tez kasallanishi.	Kasallikni davolang

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. **Пропедевтика детских болезней**/Под ред. Геппе Н.А., Подчерняевой Н.С.: учебник для студентов медицинских вузов. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. — 464 с.
2. **Пропедевтика детских болезней**. Мазурин А.В., Воронцов И.М., 2 ое издание Санкт. П. 2009.
3. **Питание детей грудного и раннего возраста: учебное пособие**/ Ахмедова Д.И., Шамансурова Э.А., Махкамова Г.Г., Ишниязова Н.Д/ - Ташкент – 2014. – 270 с.
4. **Алгоритмы практических навыков в педиатрии: Учебное пособие**. – Тернополь: Укрмедкнига, 2003.– 180 с.
5. **Пропедевтика детских болезней: учебник для студентов педиатрических факультетов медицинских вузов**/В.А.Кельцев — Ростов н/Д: Феникс, 2011. — 573 с
6. **Пропедевтика детских болезней : учебник / под ред. Р. Р. Кильдияровой, В. И. Макаровой**. — 2-е изд., испр. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2017. — 520 с. : ил.
7. **Детские болезни: Учебник для вузов**. 6-е изд. В двух томах. Т. 1. — СПб.: Питер, 2011. — 928 с.: ил. — (Серия «Учебник для вузов»).
8. **Детские болезни: Учебник для вузов**. 6-е изд. В двух томах. Т. 2. — СПб.: Питер, 2009. — 928 с.: ил. — (Серия «Учебник для вузов»).
9. **Пропедевтика детских болезней с уходом за детьми / Т.В.Капитан** — 3-е издание, доп. — М.: МЕДпресс-информ, 2006. — 704 с.
10. **Рост и развитие детей (усулическое руководство)**, Министерсво

Здравоохранения Республики Узбекистан. ТашПМИ, Ташкент, 2006

11. Мазурин А.В., Воронцов И.М. **Пропедевтика детских болезней**. – М.: Медицина, 1985. – 432 с.

12. **Пропедевтика детских болезней** / Под ред. А.А. Баранова. – М.: Медицина, 1998. – 336 с.

13. Тур А.Ф. **Пропедевтика детских болезней**. – Л., 1967. – 492 с.

14. Усов И.Н. Здоровый ребенок: Справочник педиатра. 2е изд., перераб. и допол. – Минск.: Беларусь, 1994. – 446 с.

15. Усов И.Н., Чичко М.В., Астахова Л.Н. **Практические навыки педиатра** / Под ред. И.Н. Усова. – Минск: Выш. шк., 1990. – 400с.

16. <http://med-study.ru>

17. <http://www.pediatrics-nmo.com>

18. <http://medline.ru>

19. <http://www.medicalstud.ru/med-ge>